David K. Wyatt

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาคที่ ๒๓

พิมพ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

หม่อมเจ้าหญิง นาราวดี เทวกุล

วันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๔๘๙

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

คำนำ

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดการพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้าหญิงนาราวดี เทวกุล ซึ่งเป็นพระธิดาของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ กับ หม่อมบุ่น เทวกุล เนื่องในการนี้ ม.ร.ว. มรุต เทวกุล มีความประสงค์จะบำเพ็ญกุศลสนองพระคุณถวายหม่อมเจ้าหญิงนาราวดี เทวกุล เป็นเปตพลี จึงแจ้งความจำนงมายังกรมศิลปากร ขอพิมพ์หนังสือจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่ออุทิศส่วนกุศลถวาย กรมศิลปากรมีความยินดีจัดจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน นับเป็นภาคที่ ๒๓ นี้ให้พิมพ์ได้ตามประสงค์

ขออนุโมทนาในพระราชกุศลทักษิณานุปทาน ซึ่งสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ บำเพ็ญเป็นญาติสังคหธรรม และขออนุโมทนาในกุศลเจตนาของ ม.ร.ว. มรุต เทวกุล ที่ได้พิมพ์หนังสือนี้แจกจ่ายเป็นวิทยาทานสาธารณกุศล จงสัมฤทธิวิบากผลดลบันดาลให้หม่อมเจ้าหญิงนาราวดี เทวกุล สถิตอยู่ในสุขสมบัติณสัมปรายภพตลอดกาลเทอญ

กรมศิลปากร

๑๙ เมษายน ๒๔๘๙

หม่อมเจ้าหญิง นาราวดี เทวกุล

ประสูติ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๓๑

สิ้นชีพ ๑๓ ธันวาคม ๒๔๘๗

คำอธิบาย

หนังสือนี้เดิมอยู่ในหอพระสมุดหลวง ต้นฉบับเป็นอักษรพิมพ์ดีด มี ๑๐ เล่ม กำหนดเล่มละ ๑ ปี คือตั้งแต่ปีฉลู จุลศักราช ๑๒๓๙ (พ.ศ. ๒๔๒๐) ถึงปีกุน จุลศักราช ๑๒๔๙ (พ.ศ. ๒๔๓๐) ขาดปีเถาะ จุลศักราช ๑๒๔๑ ไป ๑ ปี ปรากฏในบาญแผนกบางเล่มของหนังสือนั้นว่า กรมหลวงปราจิณกิติบดี ตรัสสั่งให้คัดขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ครั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหอพระสมุดหลวงมาเป็นสมบัติของหอพระสมุดสำหรับพระนคร ซึ่งได้เปลี่ยนมาเป็นหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากรในบัดนี้ หนังสือนี้จึงได้ตกมาเป็นสมบัติของหอสมุดแห่งชาติด้วย เห็นได้ว่าหนังสือเรื่องนี้ต้องเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาท สมเด็จ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างแน่นอน

ที่ว่า " ต้อง เป็นพระราชนิพนธ์ " ก็เพราะปรากฏในภาคต้น ๆ ที่หอสมุด ฯ ได้จัดให้พิมพ์มาแล้วนั้น ได้ทรงไว้เป็นคำสามัญไม่มีราชาศัพท์เลยจนถึงหน้า ๓๙ ในภาคที่ ๕ ต่อแต่นั้นไปเข้าใจว่ารับสั่งให้ผู้อื่นจดจึงใช้ราชาศัพท์ เช่น " เสด็จพระราชดำเนิน " " ทรงพระราชนิพนธ์ " เหล่านี้เป็นต้น แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีสำนวนพอเป็นเครื่องสังเกตได้ว่าเป็นพระราชนิพนธ์ คือตรัสสั่งให้อาลักษณ์หรือผู้หนึ่งผู้ใดจด เช่น

ตรัสเล่าว่า "บ่ายไปศาลเจ้า และข้ามไปดูงานวัดนิเวศน์ ย่ำค่ำกลับ" ผู้จดก็เติมราชาศัพท์ลงไปว่า "บ่ายเสด็จไปศาลเจ้า และข้ามไปทอดพระเนตรงานวัดนิเวศน์ย่ำค่ำเสด็จกลับ (หน้า ๓๙ ภาค ๙) แต่ยังสังเกตได้อย่างเป็นพระราชนิพนธ์นั้น ก็เพราะมีคำบางคำหรือโดยมากที่ผู้รับรับสั่งให้จดลืมเปลี่ยนหรือเติมราชาศัพท์ลงไปให้สมบูรณ์ เช่น "องค์มนุษย์กวายเรื่องพระพุทธรัตน" คำว่า "องค์มนุษย์" คือ "พระองค์เจ้ามนุษยนาคมาณพ" ซึ่งเป็นพระนามเดิมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และเช่นคำว่า "ถ้าสมเด็จกรมพระฉันก็ต้องร้างเอง เพราะมหาดไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ในพระองค์" คำว่า "ฉัน" เป็นคำแทนพระนามพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ตรัสหมายพระองค์เองแต่ผู้รับรับสั่งให้จดลืมเปลี่ยน แต่คำว่า "พระองค์" เป็นคำที่ผู้รับรับสั่งได้เปลี่ยนแล้ว ซึ่งความจริงถ้าทรงจดเองก็คงจะเป็นว่า ถ้าสมเด็จกรมพระฉันก็ต้องร้างเอง เพราะมหาดไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ในฉัน" หรือถ้าผู้รับรับสั่งจะไม่ลืมเปลี่ยนก็คงจะเป็นว่า "ถ้าสมเด็จกรมพระ พระองค์ก็ต้องร้างเอง เพราะมหาดไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ในพระองค์" ดังนี้เป็นต้น จึงเห็นได้ว่า ในตอนหลัง ๆ มาตรัสสั่งให้ผู้อื่นจดแต่ยังคงถือเป็นพระราชนิพนธ์อยู่

หนังสือนี้ ถ้าได้อ่านแต่จะเพาะวันหนึ่ง ๆ จะเห็นได้ว่า ไม่ค่อยได้เรื่องราวอะไรนัก เพราะพูดถึงเรื่องโน้นบ้างเรื่องนี้หน่อย ข้อความไม่ติดต่อกัน แต่ถ้าอ่านไปหลาย ๆ วันจะเห็นว่าล้วนมีข้อความติดต่อ

เกี่ยวโยงถึงกันตลอด ย่อมอำนวยประโยชน์ให้แก่นักอ่านหลายจำพวก โดยฉะเพาะผู้ที่จะได้รับประโยชน์อันยิ่งใหญ่จากหนังสือนี้มี ๒ จำพวก คือ

จำพวกที่ ๑ นักประวัติศาสตร์ จะมองเห็นคุณค่าของหนังสือนี้อย่างแท้จริง เมื่อเขียนพงศาวดารประเทศสยามยุคนี้ เพราะพระราชกิจรายวันวันละเล็กละน้อยนี้ เป็นต้นเหตุให้รู้ถึงเรื่องใหญ่ ๆ เช่น การออกพระราชบัญญัติ กฎหมาย หรือราชการแผ่นดินอื่น ๆ อันปรากฏอยู่ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นนั้น ยิ่งกว่านั้นในปีใดถ้าไม่มีการออกหนังสือราชกิจจานุเบกษา เช่นในปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๔๒ และปีมะเมีย จุลศักราช ๑๒๔๔ ก็ไม่อาจทราบได้ว่าใน ๒ ปีนั้นได้มีราชการงานเมืองอะไรบ้าง ถึงแม้อาจค้นได้ในหนังสืออื่น เช่นหนังสือราชการตามกระทรวงต่าง ๆ เป็นต้น ก็ต้องค้นหาได้ด้วยความลำบากยิ่ง ทั้งอาจไม่ได้เรื่องราวตลอดและเป็นหลักฐานพอ แต่อาจค้นหาได้ในหนังสือนี้

จำพวกที่ ๒ นักศึกษาทางการเมือง เมื่อได้อ่านหนังสือนี้แล้ว จะมองเห็นรัฐประศาสโนบาย ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับต่างประเทศและเป็นการภายใน ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงนำสยามประเทศหลีกลัดเกาะแก่งและมรสุมแห่งการเมืองมาด้วยความยากลำบากเพียงไร สมควรเป็นทิฏฐานุคติของนักการเมืองในชั้นหลังได้เป็นอย่างดี

หวังใจว่าหนังสือนี้จะเป็นที่พอใจของผู้ที่ได้รับไปอ่านเป็นอันมาก

กรมศิลปากร

วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๔๘๙

จดหมายเหตุรายวัน

ปีจอ อัฐศก จุลศักราช ๑๒๔๘

วันอาทิตย์ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ ยังเป็นสัปตศก ศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๕ โมงโปรดให้เลี้ยงพระที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในกาลานุกาลสมัย พระสงฆ์ ๒๘ รูปรับพระราชทานฉัน กับฉันราย ทำบุญวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ๓๐ รูป เจ้าพนักงาน เชิญพระบรมอัฐิพระอัฐิแต่หอพระธาตุมณเฑียรแห่มามีกลองชนะ แตรสังข์มะโหระทึกประโคมนำมา เชิญขึ้นสถิตบนพระที่นั่งเศวตฉัตร และโต๊ะจีนในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จออก ประทับพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททรงจุดเทียนนมัสการและเทียน เครื่องทองน้อย แล้วทรงทอดผ้าสดับปกรณ์ตามเคย แล้วทรงทอด ผ้าไตร ๓ ผ้าขาว ๙ พับ พระสงฆ์วัดสุทัศน์ ๓๐ รูป สดับปกรณ์ ในการวันพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต แล้ว ทรงแจกเหรียญที่ระลึกในการสมโภชสิริราชสมบัติ ครู่หนึ่งเสด็จขึ้น โปรดให้มีการสดับปกรณ์อีก ๕๐๐ เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฐิ พระอัฐิกลับหอพระธาตุมณเฑียร

เวลาบ่าย ๔ โมงพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องเต็มยศอย่างทหารรักษาพระบรมมหาราชวัง เสด็จออกประทับพระที่นั่งพุดตาลภายใต้พระ

มหาศวตฉัตร ณ ท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พร้อมด้วยพระบรมราชวงศานุวงศ์เสนาบดีมนตรีมุขมาตย์ข้าทูลละอองธุลีพระบาท ฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าเบื้องบาทบงกชมาศโดยลำดับตามตำแหน่งสิ้นทุกกระทรวง ตั้งแต่เจ้าพนักงานนำผู้แทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศทั้งปวงที่มีทางพระราชไมตรี ข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทโดยลำดับ

จึงกรมหลวงวรศักดาพิศาลอ่านคำถวายชัยมงคลแทนพระบรมวงศานุวงศ์ แล้วมิสเตอร์เออะเนสเมซัน ซาเตา มินิสเตอร์เรสิเดนต์อังกฤษ อ่านคำถวายชัยมงคลแทนผู้แทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศ แล้วเจ้าพระยาศรีพิพัฒน อ่านคำถวายชัยมงคลแทนข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งปวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสตอบผู้ถวายชัยมงคลแล้วเสด็จขึ้น ทรงพระกรุณาโปรดให้กรมหมื่นเทววงศ์ทรงแจกเหรียญที่ระลึกแก่ราชทูต กงสุล ผู้ว่าการกงสุลด้วย

เสด็จออกประทับห้องออฟฟิศข้างพระราชทานเหรียญที่ระลึกแก่ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ ๆ และคนต่างประเทศที่รับราชการในกรุงสยามแล้วเสด็จขึ้น

ถึงวันที่หนึ่งของปีจอ อัฐศก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญพระบรมวงศานุวงศ์มาประชุมเลี้ยงและทอดพระเนตรละครตามเช่นเคยมาทุกปี ครั้งนี้ได้โปรดเกล้า ฯ ให้เชิญมารวม ๗๒ องค์ เวลาทุ่มหนึ่งพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จมาประชุมพร้อมกัน เวลายามเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับพระที่นั่งจักรีครู่หนึ่ง เสด็จเข้า

ไปประทับโต๊ะเสวย ณ ท้องพระโรงกลาง พระบรมวงศานุวงศ์ได้ตามเสด็จเข้าไปประทับเสวย มีพระนามและที่ประทับดังแผนที่นี้

กรมพระจักรพรรดิ
ที่ประทับ
กรมพระภาณุพันธุ์
กรมอดิศร
พระองค์เกษมศรี
กรมเทววงษ
พระองค์ทองแถม
กรมวดิศร
กรมหลวงวรศักดา

พระองค์จันทจุฑา
กรมหมื่นสรรพสิทธิ
พระองค์วรวรรณ
พระองค์ไชยา
พระองค์อัมเรศ
พระองค์ไชยันต์
หม่อมเจ้ายงกช
พระองค์จรูญ
ว่าง
พระองค์สวัสดิ์
หม่อมเจ้าประวิช
กรมนฤบาล
หม่อมเจ้าอลังการ

พระองค์สวัสดิ์
พระองค์ศรี
พระองค์ดิศ
พระองค์โสภณ
กรมพิตาพ
พระองค์จิตร
พระองค์วิไลย
กรมสถิตย
พระองค์กาญจโนภาศ
พระองค์ไตรเล็ก
พระองค์ปรีดา
พระองค์กัลยาณประวัติ
พระองค์ชร

หม่อมเจ้าก๋
หม่อมเจ้าหนู
หม่อมเจ้ากันอม
หม่อมเจ้าเฝือก
หม่อมเจ้าจรูญ
หม่อมเจ้าจนเชย
หม่อมเจ้าชัยกัมพล
หม่อมเจ้าปรีดา

เวลา ๕ ทุ่มเศษเสวยแล้ว กรมหลวงวรศักดาพิศาลถวายพระพรชัยมงคล และทรงสปีชตอบขอบพระทัยพระบรมวงศานุวงศ์ แล้วเสด็จมาประทับดอริงรูมพระราชทานส่งซองสลากพระบรมวงศานุวงศ์ ตามที่ทรงจับได้พระราชทานทั่วกันแล้ว เสด็จมาประทับมุขบันได ทอดพระเนตรพวกพิณพาทย์สยามซึ่งออกไปสำแดงวิชาณประเทศอังกฤษ

กลับเข้ามาได้เล่นเพลงที่ออกไปเล่นในอินเตอร์นาเชนนัลอินเวนชัน และมิวซิกเอกซหิบิเชนกรุงลอนดอนถวายทรงสดับ และเล่นเพลงที่จำของชาวยุโรปได้นั้นด้วย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานรางวัลคนละ ๔๐ บาท แล้วเสด็จไปทอดพระเนตรละครที่ลานชาลาหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ละครวันนี้ของพระองค์เจ้าดวงประภาเล่นจนเวลา ๓ ยามเสด็จขึ้น โปรดพระราชทานรางวัล ๓ ชั่ง เป็นเสร็จการมงคลสมัยปีใหม่เท่านี้

วันจันทร์ ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ ยังเป็นสัปตศก ศักราช ๑๒๔๗

วันนี้ เจ้าพนักงานตั้งบุษบกพระพุทธรูปประจำพระชนม์พรรษาทั้ง ๕ รัชกาลในพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร เวลาค่ำพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จทรงนมัสการตามธรรมเนียมแต่ทุกปีมานั้นเคยตั้งพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ครั้งแรกพระที่นั่งอมรินทร์จึงต้องเปลี่ยนมาพระที่นั่งนี้

เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาททรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการ แล้วกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีล ทรงศีลแล้ว ขุนสุวรรณอักษรอ่านประกาศพระราชพิธีศรีสัจจปานกาลและตำนานพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกต กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระ พระราชา

คณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๓๘ องค์เจริญพระพุทธมนต์ทวาทศปริต เสด็จอยู่ครู่หนึ่งทรงแจกเหรียญที่ระลึกในงานราชสมบัติแล้วเสด็จกลับทรงพระราชยานมาประทับพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท วันนี้ผู้ที่ต้องเกณฑ์กระจาดในการเทศนาได้ลงมือตั้งกระจาดแล้ว

วันอังคาร ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ ยังเป็นสัปตศก ศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้าโปรดให้เลี้ยงพระสงฆ์ ๓๘ องค์ที่สวดพระพุทธมนต์ในพระอุโบสถเมื่อคืนนี้ รับพระราชทานฉันที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์แล้วมาประชุมพร้อมกันในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เวลาเที่ยงเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงพระราชยานแต่พระที่นั่งจักรีไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนธูปเครื่องนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้วทรงจุดเทียนสักการะในที่ต่าง ๆ พระบรมวงศานุวงศ์ขึ้นไปเฝ้าพร้อมกัน พระมหาราชครูพิธีอ่านแช่งน้ำเป็นภาษาพราหมณ์และเชิญพระแสงศรประลัยวาต อัคนีวาต พรหมาสตร์ ลงชุบในพระขันหยก แล้วพระยาศรีสุนทรอ่านประกาศแช่งน้ำโดยสยามภาษาครั้นจบแล้วพระสัทธชัยบดี เชิญพระแสงขรรค์ชัยศรี พระแสงขรรค์เนาวโลหะ และพระแสงอื่น ๆ อีกเป็นอันมากจากกรมพระแสงมาเชิญลงชุบในหม้อน้ำที่จะได้รับพระราชทานวันนี้ ขณะนั้นพระสงฆ์ทั้ง ๓๘ องค์สวดสัจจคาถา เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรพิณพาทย์พร้อม

กัน เจ้าพระยาเสนาบดีข้าทูลละอองธุลีพระบาทขึ้นมาประชุมบนพระอุโบสถ อ่านคำสาบานตามโบราณประเพณี ครั้นเสร็จแล้วพระมหาราชครูพิธีถวายน้ำในพระขันหยาดแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสวย แล้วพระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดี เจ้าพระยา พระยา พระหลวง ข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งปวง รับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สัตยาตามลำดับดังเช่นเคยมา พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอดิเรกถวายพระพรลากลับไป ครั้นข้าราชการรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์เสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับทางหลังพระอุโบสถ เสด็จกลับทรงพระราชยานไปประทับเกยปูนข้างมุขกระสันพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงฉลองพระองค์ครุยเสด็จออกประทับพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ประทับพระแท่นทรงกราบหน้าพระที่นั่งเศวตฉัตร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ ทรงถวายบังคมพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๔ พระองค์ แล้วพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทขึ้นไปถวายบังคมพระบรมอัฐิพร้อมกัน พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นข้างในเสด็จประทับพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายใน รับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สัตยาที่นั่น

การที่ยกถวายบังคมพระบรมอัฐิมาพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทผิดกว่าธรรมเนียมที่มีมาทุกปีนั้น เพราะพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยรื้อ เจ้าพนักงานได้เชิญพระบรมอัฐิให้มาพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท แต่เวลาเช้า ครั้นเสร็จการถวายบังคมแล้วเชิญพระบรมอัฐิให้กลับเข้าหอพระธาตุมณเฑียรตามเดิม

อนึ่งเวลาบ่ายวันนั้นตั้งการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา แล้ว

เวียนเทียนสมโภชกลองวินิจฉัยเภรีตามเคยมาทุกปี

เวลาวันนี้ผู้ที่ถูกกระจาดกัณฑ์เทศน์ ตั้งแต่งจุดโคมไฟเป็นการ

เสร็จในวันนี้ เวลา ๒ ทุ่ม เสด็จออกทอดพระเนตรกระจาดและทรง

ปักสลากพระราชทานพระราชาคณะที่ถวายเทศนาทั่วกันแล้วโปรดให้

สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีและพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูล

ละอองธุลีพระบาทฝ่ายในออกตามเสด็จทอดพระเนตรกระจาดจนเวลา

๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันนี้เจ้าพนักงานจัดการในท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรี ซึ่งจะ

มีพระธรรมเทศนาในการพระราชพิธีเฉลิมสิริราชสมบัติ เชิญบุษ-

บกงาซึ่งทรงพระพุทธบุษยรัตนองค์น้อย และพระเจดีย์ทององค์เล็ก

ขึ้นตั้งบนพระที่นั่งพุดตาลทองคำ และเชิญพระชัยในรัชกาลปัจจุบัน

และประจำวันพระชนมพรรษา และประจำปีพระชนมพรรษาขึ้นตั้ง

บนม้าหลังพระที่นั่งพุดตาล และตั้งม้าหมู่ริมฝาผนังทั้งสองข้างพระที่นั่ง

พุดตาล เบื้องซ้ายตั้งพระนิรันตรายกับพระเต้าต่างๆและมีม้าหมู่เบื้อง

ขวา เชิญพุ่มพระมหาพิชัยมงกุฎและเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์

และพระแสงต่าง ๆ ตั้งเป็นอันมาก และตั้งเครื่องสักการะธูปเทียน

นานาเรียงรายรอบพระที่นั่งพุดตาลและชั้นลดทั้งปวง หน้าพระที่นั่งพุด

ตาลออกมาตั้งธรรมาสน์ และมีดอกไม้ต้นไม้ประดับคล้ายกับการมี

เทศน์มหาชาติ หน้าธรรมาสน์ออกมาก็มีม้าหมู่ตั้งเครื่องบูชากัณฑ์

ธรรมเทศนาแล้วตั้งหมากพนมและโคมเวียนเหมือนกันกับคราวก่อน สองข้างพระแท่นที่ตั้งพระที่นั่งพุดตาลนั้น กั้นฉากเป็นที่ข้างในออกมาฟังพระธรรมเทศนาทางเบื้องขวา เบื้องซ้ายเป็นพระฉากที่ประทับอย่างเช่นคราวที่แล้วมา การตกแต่งทั้งปวงก็ไม่ผิดกว่าการบำเพ็ญพระราชกุศล เมื่อรัชกาลเสมอด้วยรัชกาลที่ ๒ นั้นมากนัก

วันนี้ราษฎรเข้ามาชมกระจาดในพระบรมมหาราชวังเป็นอันมาก

วันพุธ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ ยังเป็นสัปตศก ศักราช ๑๒๔๗

วันนี้เป็นวันเริ่มเทศนาในการพระราชพิธีเฉลิมสิริราชสมบัติ เทศนาคราวนี้โปรดให้มีเทศนาในอัฏฐกวัคคิกะปารายะวัคค์ ซึ่งเป็นพระสูตรที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดมาก รวมเทศนา ๓๔ กัณฑ์ แต่แบ่งถวายวันละ ๘ กัณฑ์ ๙ กัณฑ์

เวลาเที่ยงเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท มีพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทเฝ้าอยู่บ้าง โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ที่จะถวายเทศนาเข้าไป สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ฐานานุกรม ๔ รูป เข้าไปนั่งที่อาสนสงฆ์ ทรงจุดเทียนเครื่องทรงธรรม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ขึ้นธรรมาสน์ ถวายศีลถวายเทศนาอารัมภกถาอัฏฐกวัคคิกะกัณฑ์หนึ่งจบลง เสด็จทรงประเคนบริกขารกัณฑ์นานา กับจตุปัจจัยเป็นมูลค่า ๑๐ ตำลึง โปรดพระราชทานกระจาดที่ ๒๑ ของพระยาพิพิธโภไคศวรรย์ พระยา

ราชประสิทธิ์ พระยาศรีสุนทรโวหาร เจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ พระแก้วคฤหบดี เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

แล้วพระพิมลธรรมถวายเทศนากามสูตรที่ ๑ เป็นกัณฑ์ที่ ๒ โปรดพระราชทานเครื่องบริกขารไทยทานอย่างเดียวกันกับกระจาดที่ ๒๗ ของพระยาสุนทรสงครามเมืองสุพรรณบุรี พระยาวิเศษฤาไชยเมืองฉะเชิงเทรา พระยาวิเศษชัยชาญเมืองอ่างทอง พระยาอุทัยมนตรีเมืองปราจีนบุรี พระพิชัยรณรงค์เมืองสระบุรี เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

หม่อมเจ้าพระประภากรบวรวิสุทธิวงศ์ถวายเทศนาคุหัฏฐกสูตรที่ ๒ เป็นกัณฑ์ที่ ๓ พระราชทานกระจาดที่ ๓ ของพระองค์เจ้าวรวรรณากร พระองค์เจ้าสุธารส กรมหมื่นพิศาลบวรศักดิ์ กรมหมื่นบริรักษ์นรินทรฤทธิ์ เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พระอริยกวีถวายเทศนาทุฏฐัฏฐกสูตรที่ ๓ เป็นกัณฑ์ที่ ๔ พระราชทานกระจาดที่ ๓๖ ของเจ้าคุณป้า เจ้าคุณคลี่ ท้าวราชกิจวรพักตร์ ท่านผู้หญิงพัน ท่านผู้หญิงอิ่ม เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พระธรรมไตรโลกาจารย์ ถวายเทศนาสุทธัฏฐกสูตรที่ ๔ เป็นกัณฑ์ที่ ๕ พระราชทานกระจาดที่ ๓๖ ของพระยามหามนตรี พระยาอัคนีสราภัย พระยาพิสุทธิธรรมธาดาเมืองลพบุรี เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พอเทศนาได้ ๕ กัณฑ์ พระธรรมไตรโลกถวายยถาสัพพีอติเรกถวายพระพรลา โปรดให้หยุดไว้เวลาค่ำอีก ๓ กัณฑ์ เวลา ๕ โมงเศษเสด็จขึ้นเมื่อเวลามีเทศนานั้น พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับข้าง

นอกบ้างข้างในบ้าง พอเทศนาจบกัณฑ์ ๑ เสด็จทรงประเคนบริกขาร เครื่องต่าง ๆ เป็นอเนกอนันต์กับวัตถุจตุปัจจัยเป็นมูลค่า ๑๐ ตำลึง ทุกกัณฑ์ และการที่ทรงถวายกระจาดนั้น เจ้าของทำบัญชีมาถวายทรงประเคนด้วย เมื่อเริ่มเทศนาและจบลงมีมะโหรีหลวง และพิณพาทย์หลวง หลวงพิณพาทย์มหาดเล็กประโคมทุกกัณฑ์

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกทอดพระเนตรกระจาดพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าบรมราชเทวีและพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายในเสด็จออกทอดพระเนตรออกดูกระจาดจนเวลายามเศษ เสด็จขึ้น

เวลา ๔ ทุ่มเศษ เสด็จออกท้องพระโรงกลาง โปรดให้นิมนต์พระเทศนาเข้าไป ทรงจุดเทียนในที่ต่าง ๆ แล้วทรงจุดเทียนเครื่องทรงธรรม พระโพธิวงศาจารย์ขึ้นธรรมาสน์ถวายศีล ถวายเทศนาปรมัฏฐีกสูตรที่ ๕ เป็นกัณฑ์ที่ ๖ จบลงเสด็จทรงประเคนบริกขารนานากับวัตถุจตุปัจจัยเป็นมูลค่า ๑๐ ตำลึง และพระราชทานกระจาดที่ ๗ ของพระยาโชฎึกราชเศรษฐี เจ้าหมื่นเสมอใจราช พระสิริสมบัติ เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสถวายเทศนาชราสูตรที่ ๖ เป็นกัณฑ์ที่ ๗ พระราชทานกระจาดที่ ๓ ของพระองค์เจ้าโสณบัณฑิต กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ พระองค์เจ้าปรีดา เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พระญาณสมโพธิถวายเทศนาติสสเมตเตยยสูตรที่ ๗ เป็นกัณฑ์

ที่ ๙ พระราชทานกระจาดที่ ๑๐ ของพระยาเวียงในนฤบาล พระยาบำรุงราชฐาน พระนนทเสน พระพิเดชสงคราม พระรามพิชัยเป็นเครื่องบูชากัณฑ์ พระญาณสมโพธิถวายยถาสัพพีอติเรกถวายพระพรลา เวลา ๗ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

เมื่อเวลากลางวันทรงแจกเหรียญที่ระลึกแก่ข้าราชการที่ยังไม่ได้รับพระราชทาน

วันพฤหัสบดี ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ ยังเป็นสัปตศก ศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จออกท้องพระโรงกลาง โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ที่จะถวายเทศนา พระเทพโมฬีกับฐานานุกรม ๔ องค์เข้าไป ทรงจุดเทียนนมัสการธรรมเทศนากับเทียนต่าง ๆ แล้ว พระเทพโมฬีขึ้นธรรมาสน์ถวายศีล และถวายเทศนาปสูรสูตรที่ ๙ เป็นกัณฑ์ที่ ๓ ในวันนี้ พอเทศน์จบเสด็จทรงประเคนบริกขารนานากับวัตถุจตุปัจจัยเป็นมูลค่าราคา ๑๐ ตำลึง และพระราชทานกระจาดที่ ๓๔ หลวงสวามิภักดิภูวนารถ หลวงราชโภคานุกูล หลวงภาษาวิเศษ หลวงจิตรศรีทรงยศ หลวงพานิชพัฒนากร เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

หม่อมเจ้าพระพุทธบาทปิลันทน์ ถวายเทศนามาคัณฑิยสูตรที่ ๙ เป็นกัณฑ์ที่ ๒ พระราชทานกระจาดที่ ๒๖ พระยาสมบัติยาธิบาล พระยาราชยมไหศวรรย์ พระเทพาธิบดี พระศรีกาฬสมุด พระหฤทัย พระอภัยสุรินทร เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พระธรรมกิตติถวายเทศนาปราภวสูตรที่ ๑๐ เป็นกัณฑ์ที่ ๓ พระราชทานกระจาดที่ ๓๓ ของพระยามหาเทพ พระพิเรนทรเทพ พระอินทรเดช พระสุริยภักดี เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พระศรีสมโพธิถวายเทศนากลหวิวาทสูตรที่ ๑๑ เป็นกัณฑ์ที่ ๔ พระราชทานกระจาดที่ ๒๙ ของพระยาประสิทธิศุภการ พระยาไชยยศ-สมบัติ พระยาสีหราชพากร เจ้าหมื่นสรรเพชญภักดี เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พระธรรมวโรดมถวายเทศนาจูฬพยูหสูตรที่ ๑๒ เป็นกัณฑ์ที่ ๕ พระราชทานกระจาดที่ ๓๓ ของพระสวัสดิวามดิษฐ์ หลวงสำทรราชา-ยุทธ์ หลวงบำรุงรัตนบุรี หลวงชลภูมิพานิช เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

โปรดให้งดไว้เวลาค่ำอีก ๑ กัณฑ์ พระธรรมวโรดมถวายยถา สัพพีอดิเรกถวายพระพรลา เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จขึ้น อนึ่งเมื่อเทศนานั้นพระราชทานเหรียญทรงฉลากแก่คนที่ยังไม่ได้ รับพระราชทานด้วย

เวลายามเศษ เสด็จออกทอดพระเนตรกระจาดพร้อมด้วยสม-เด็จพระนางเจ้าบรมราชเทวี และพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลี-พระบาทฝ่ายในจนเวลา ๔ ทุ่ม เสด็จขึ้นข้างใน

เวลา ๑ ทุ่มเสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปรา-สาท ทรงจุดเทียนในที่ต่าง ๆ โปรดให้นิมนต์พระที่จะถวายเทศนา พระธรรมภาณพิลาสกับฐานานุกรม ๔ รูปเข้าไปนั่งที่ ทรงจุดเทียน เครื่องทรงธรรม พระธรรมภาณพิลาศถวายศีลถวายเทศนามหาพยูห-สูตรที่ ๑๓ เป็นกัณฑ์ที่ ๖ ครั้นเทศนาจบลงเสด็จทรงประเคนบริขาร

และวัตถุจตุปัจจัยเป็นมูลค่าราคา ๑๐ ตำลึง และพระราชทานกระจาดที่ ๓๕ ของพระยาอภัยรณฤทธิ์ พระยารามกำแหง พระยามหานุภาพ พระยาบำเรอภักดิ์ เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พระอมรโมลีถวายเทศนาตุวฏกสูตรที่ ๓๔ เป็นกัณฑ์ที่ ๗ เทศนาจบลง เสด็จทรงประเคนบริกขารภัณฑ์นานากับวัตถุจตุปัจจัยราคา ๑๐ ตำลึง เป็นของบูชากัณฑ์และพระราชทานร่างวัลย่ามเยียรบับใบ ๑ จตุปัจจัยราคา ๑๐ ตำลึง และพระราชทานกระจาดที่ ๓๔ ของพระยาเทพประชุน พระสุรินทรามาตย์ พระนรินทรราชเสนี เป็นของบูชากัณฑ์

หม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณากรถวายเทศนาอัตตทัณฑสูตรที่ ๓๕ เป็นกัณฑ์ที่ ๘ พระราชทานกระจาดที่ ๓๕ ของเจ้าคุณจอมมารดา ท้าวอินทรสุริยา ท้าวศรีสัจจา ท้าวโสภานิเวศ ท้าวภัณฑสารนุรักษ์ ท้าวสุภัตการภักดี ท้าวเดือน ท้าวโหมด ท้าวจับ เจ้าจอมมารดาสำลี เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พระอริยมุนีถวายเทศนาสารีปุตตสูตรที่ ๓๖ กัณฑ์ที่ ๙ พระราชทานกระจาดที่ ๓๓ ของพระยาราชภักดี พระยาอนุชิตชาญชัย พระยานนทบุรี เป็นเครื่องบูชากัณฑ์ พระอริยมุนีถวายยถาสัพพีอติเรกถวายพระพรลา เวลา ๘ ทุ่ม เสด็จขึ้น

เกิดไฟไหม้ใหญ่ที่ตำบลหน้าวัดจักรวรรดิราชาวาส

วันศุกร์ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ ยังเป็นสัปตศก ศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๒ โมงเสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหา

ปราสาท โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ที่จะถวายเทศนา พระเทพกวีกับฐานานุกรม ๔ องค์เข้าไปทรงจุดเทียนนมัสการในท้องปวง แล้วทรงจุดเทียนเครื่องทรงธรรมเทศนา พระเทพกวีขึ้นธรรมาสน์ถวายศีลแล้วถวายเทศนาวัตถุคาถาปารายนะวรรคกัณฑ์ที่ ๑ วันนั้นพอเทศน์จบเสด็จทรงประเคนบริกขารนานากับวัตถุจตุปัจจัยมูลค่าราคา ๑๐ ตำลึง และพระราชทานกระจาดที่ ๑๐ ของพระยานานาพิธภาษี พระยาราชวังสัน พระสรสำตรพลขันธ์ พระวรภัณฑ์พลากร เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

หม่อมเจ้าพระธรรมุณหิศชาตาถวายเทศนาอชิตมาณวกปุจฉาที่ ๑ กัณฑ์ที่ ๒ พระราชทานกระจาดที่ ๑ ของพระองค์เจ้าวัฒนานุวงศ์ พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ พระองค์เจ้าขจรจรัสวงศ์ เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

หม่อมเจ้าพระภุชงค์ถวายเทศนาติสสเมตเตยยมาณวกปุจฉาที่ ๒ กัณฑ์ที่ ๓ พระราชทานกระจาดที่ ๑๑ ของพระยาภักดีภัทรากร หลวงบริบูรณ์โกษากร หลวงวารีราชายุกต์ หลวงอุดรภัณฑ์พานิช เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พระธรรมเจดีย์ถวายเทศนาปุณณกมาณวกปุจฉาที่ ๓ กัณฑ์ที่ ๔ พระราชทานกระจาดที่ ๑๒ ของพระยาพิศณุสมบัติบริบูรณ์ หลวงนาวานิกร หลวงไมตรีวานิช หลวงพิชัยวารี เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พระสุวรรณวิมลศีลถวายเทศนาเมตตคูมาณวกปุจฉาที่ ๔ กัณฑ์ที่ ๕ พอจบถึงถวายยถาสัพพี พระราชทานกระจาดที่ ๑๓ พระยาจ่าแสนยบดี พระมนตรีพจนกิจ พระศักดิเสนี พระภิรมย์ราชา

พระราชพิพิธจัย เป็นเครื่องบูชากัณฑ์ พระสุวรรณวิมลศีลถวายยถาสัพพีถวายอดิเรกถวายพระพรลาแล้ว เสด็จขึ้น

เมื่อเวลาเทศนานั้นเสด็จออกประทับข้างนอกพระราชทานเหรียญที่ระลึกแก่ผู้ที่ยังไม่ได้รับพระราชทานบ้าง แล้วเสด็จประทับในพระฉากบ้าง ต่อเวลาเทศนาจบจึงได้เสด็จออกทรงประเคนบริกขารไทยทานและกัปปิยะมูลค่าจตุปัจจัยราคา ๑๐ ตำลึง เท่ากันทุกกัณฑ์

เวลา ๔ ทุ่มเศษ เสด็จออกท้องพระโรงกลางทรงจุดเทียนในที่ต่าง ๆ แล้วโปรดให้นิมนต์พระเทศนาพระพรหมมุนีฐานานุกรม ๔ องค์เข้าไปนั่งที่ ทรงจุดเทียนนมัสการธรรมเทศนา พระพรหมมุนีขึ้นธรรมาสน์ถวายศีลและถวายเทศนาโชตกมาณวกปุจฉาที่ ๕ กัณฑ์ที่ ๖ วันนี้พระราชทานกระจาด ๓๒ ของพระพิศาลผลพานิช หลวงบำรุงราชากร หลวงเจริญราชธน หลวงโสภณเพ็ชรรัตน์

พระธรรมราชานุวัตรถวายเทศนาอุปสีวมาณวกปุจฉาที่ ๖ เป็นกัณฑ์ที่ ๗ พระราชทานกระจาดที่ ๓๓ ของพระยาอนุรักษราชมณเฑียร พระยาพิชัยสงคราม พระอินทรเทพ พระประมวลประมาณพล เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พระพิศาลสมณกิจ ถวายเทศนานันทมาณวกปุจฉาที่ ๗ เป็นกัณฑ์ที่ ๘ จบลงถวายยถาสัพพี พระราชทานกระจาดที่ ๖ ของพระยาประภากรวงศ์ พระจินดาจักรรัตน์ พระวรสุมพลาภิบาล เป็นเครื่องบูชากัณฑ์ แล้วถวายอดิเรกถวายพระพรลาตามธรรมเนียม เวลา ๗ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วันเสาร์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ ยังเป็นสัปตศก ศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออกประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรี โปรดให้นิมนต์พระเทศนา หม่อมราชวงศ์พระราชพงศ์ปฏิพัทธ์กับฐานานุกรมเข้าไปนั่งที่ ทรงจุดเทียนในที่ทั้งปวงและเทียนเครื่องทรงธรรม พระราชพงศ์ปฏิพัทธ์ถวายเทศนาเหมกมาณวกปุจฉาที่ ๘ กัณฑ์ที่ ๓ ในวันนั้น พระราชทานกระจาดที่ ๙ ของพระยารัตนโกษา พระราชโยธาเทพ พระวรเดชศักดาวุธ เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พระปริยัติวงศาจารย์ถวายเทศนาโตเทยยมาณวกปุจฉาที่ ๙ กัณฑ์ที่ ๒ พระราชทานกระจาดที่ ๒๕ ของพระยาราชวังเมือง พระยาเจริญราชไมตรี พระวุฒิการบดี พระพรหมบริรักษ์ พระผดุงศุลกฤตย์ เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พระอมราภิรักขิตถวายเทศนากัปปมาณวกปุจฉาที่ ๑๐ กัณฑ์ที่ ๓ พระราชทานกระจาดที่ ๒ ของพระองค์เจ้าดิศวรกุมาร กรมหมื่นสถิตธำรงสวัสดิ์ พระองค์เจ้าวิไลวรวิลาส เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พระสุเมธาจารย์ถวายเทศนาชตุกัณณิมาณวกปุจฉาที่ ๑๓ กัณฑ์ที่ ๔ พระราชทานกระจาดที่ ๒๙ ของพระยาภักดีนฤบดินทร์ พระอมรินทรฤาไชย พระสัจจาภิรมย์ พระยาประสิทธิ์สงคราม พระยาพิทักษ์ทวยหาญ เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พระกวีวงศ์ถวายเทศนาภัทราวุธมาณวกปุจฉาที่ ๑๒ เป็นกัณฑ์ที่ ๕ จบลงถวายยถาสัพพี พระราชทานกระจาดที่ ๑๗ ของพระยา

อินทราธิบดี พระยาเพ็ชรดา พระเทพผลู พระสถลรัฐยาภิบาลบัญชา เป็นเครื่องบูชากัณฑ์ พระกวีวงศ์ถวายอดิเรกถวายพระพรลาแล้ว เสด็จขึ้น

อนึ่ง เมื่อเวลาเทศนานั้นเสด็จประทับข้างนอกบ้างข้างในบ้างอย่างวันก่อน เมื่อเทศนากัณฑ์ใดจบลงเสด็จออกทรงประเคนบริกขารนานากับกัปปิยะมูลค่าราคา ๓๐ ตำลึง เป็นเครื่องบูชากัณฑ์ทุกกัณฑ์

เวลายาม เสด็จพระราชดำเนินออกทอดพระเนตรกระจาดพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าบรมราชเทวี และพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายใน จนเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๕ ทุ่มเศษ เสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงจุดเทียนในที่ต่าง ๆ แล้วโปรดให้นิมนต์พระที่จะถวายเทศนา พระคุณวงศ์กับฐานานุกรม ๔ รูปเข้าไปนั่งที่ ทรงจุดเทียนเครื่องทรงธรรมเทศนา พระคุณวงศ์ถวายเทศนาอุทัยมาณวกปุจฉาที่ ๓๓ เป็นกัณฑ์ที่ ๖ ในวันนั้น พระราชทานกระจาดที่ ๒๙ พระยาวิชยาธิบดีเมืองจันทบุรี พระยาพิพิธพิสัยเมืองตราด พระยาศรีสมุทรโภคเมืองระยอง พระชลบุรานุรักษ์เมืองชลบุรี พระยาสุนทรบุรีเมืองนครชัยศรี พระยาสมุทรบุรานุรักษ์เมืองสมุทรปราการ เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พระรัตนมุนีถวายเทศนาโปสาลมาณวกปุจฉาที่ ๓๔ กัณฑ์ที่ ๗ พระราชทานกระจาดที่ ๓๙ ของพระยาพิพัฒนโกษา พระสุธรรมไมตรี

พระยาราชพงศาเมืองสมุทรสงคราม พระยาสมุทรสาครานุรักษ์ เมืองสมุทรสาคร พระยาสาครสงครามเมืองบางตะมุง เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พระวิสุทธิสมาจารย์ ถวายเทศนาโมฆราชมาณวกปุจฉาที่ ๑๕ กัณฑ์ที่ ๘ พระราชทานกระจาดที่ ๒๒ ของพระยาศรีสรราชภักดี พระนรเนตรบัญชากิจ พระเสนีนฤเบศวร์ พระชลธารพินิจจัย เป็นเครื่องบูชากัณฑ์

พระอมรเมธาจารย์ถวายเทศนาปิงคิยมาณวกปุจฉาที่ ๑๖ กัณฑ์ที่ ๙ พอจบตั้งถวายยถาสัพพี พระราชทานกระจาดที่ ๑๒ ของพระยาธรรมสารนิติ พระยาพิชัยชาญฤทธิ์ พระยาวิชิตณรงค์ พระโทรเลขชุรานุรักษ์ เป็นเครื่องบูชากัณฑ์ เมื่อทรงประเคนบริขารแล้ว พระอมรเมธาจารย์ถวายอติเรกถวายพระพรลา เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น เป็นเสร็จการมีเทศนาในพระราชพิธีเฉลิมสิริราชสมบัติเท่านี้

วันอาทิตย์ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ ยังเป็นสัปตศก ศักราช ๑๒๔๗

เวลาเย็นวันนั้นพระครูปริตรฝ่ายไทย ๔ ฝ่ายรามัญ ๔ สวดมนต์เสกน้ำพระราชพิธีที่จะสรงมุรธาภิเษกสนาน ที่พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาทในการพระราชพิธีสงกรานต์ และที่วัดเทพศิรินทร์ ก็มีการสวดมนต์ฉลองพระเจดีย์ทราย ซึ่งโปรดให้เกณฑ์แผ่พระราชกุศลพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทตามเคย พระสงฆ์ที่สวดมนต์นั้น ๓๐ รูป ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนิน

วันจันทร์ ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ ยังเป็นสัปตศก ศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้ามีการเลี้ยงพระสงฆ์ที่สวดมนต์ฉลองพระเจดีย์ทราย วัดเทพศิรินทราวาส ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนิน

เวลาค่ำทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงจุดเทียนที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส หม่อมเจ้าพระราชาคณะ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๘๐ องค์ สวดมนต์ในการสรงน้ำพระตามเคย พระครูไทย ๔ รามัญ ๔ สวดมุรธาภิเษกที่พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์อย่างวันก่อน

วันอังคาร ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ ยังเป็นสัปตศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้า ๓ โมงโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงประเคน กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส หม่อมเจ้าพระราชาคณะ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๘๐ รับพระราชทานฉัน ครั้นฉันแล้ว สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงประเคนไตรแพรพัดขนนกแด่กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย และฐานานุกรมที่มาแทนพระราชาคณะผู้ชราที่เข้ามาไม่ได้ มีขวดน้ำอบขวดหนึ่ง พระสงฆ์ส่งไปสรงน้ำพุข้างพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เวลานั้นมีประโคมพิณพาทย์แตรสังข์ตามธรรมเนียมด้วย ครั้นพระสรงน้ำแล้วกลับขึ้นมาฉันข้าวแช่ตามธรรมเนียมเช่นมาทุกปีด้วย

เวลาบ่ายเสด็จพระราชดำเนินออกวัดพระเชตุพน พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายใน

เวลาค่ำ โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงจุดเทียนนมัสการที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๓๕ รูปเจริญพระพุทธมนต์ในการฉลองพระเจดีย์ทรายบรรดาศักดิ์ตามธรรมเนียม

พระครูไทย ๔ รามัญ ๔ สวดที่อาภรณ์พิโมกข์อย่างวันก่อน

วันพุธ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้าโปรดให้เลี้ยงพระสงฆ์ที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท รับพระราชทานฉันวันนี้ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยกับพระครูฝ่ายไทยฝ่ายรามัญ ที่สวดมรุธาภิเษกรวม ๔๓ รูป ครั้นฉันเช้าแล้ว พอถึงเวลาเพลโปรดให้พระสงฆ์ฉันข้าวเช่ เวลาเช้า ๕ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พอได้พระฤกษ์เสด็จทรงเปลื้องเครื่องที่ข้างในมุขใต้ แล้วทรงพระภูษาทรงสะพักโขมพัสตร์ เสด็จเข้าสู่ที่สรงมรุธาภิเษกสนานณพระแท่นสรงที่ตั้งที่ชาลาพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทข้างตะวันออก ขณะนั้นพระสงฆ์ถวายชัยมงคลพร้อมกัน เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์พิณพาทย์ฆ้องชัยมะโหรีตามธรรมเนียม ครั้นสรงมรุธาภิเษกแล้วเสด็จขึ้นมาประทับบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฐิและพระอัฐิออกมาแต่ในพระฉาก เชิญขึ้น

ประดิษฐานบนพระที่นั่งเศวตฉัตรและโต๊ะจีนตามเคย พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกมาทรงทอดผ้าคู่ขวดน้ำหอมของหลวงถวายพระบรมอัฐิพระอัฐิ พระราชาคณะ ๒๗ องค์สดับปกรณ์ ยังเหลือ ๘ พระราชทานผ้าคู่ขวดน้ำหอมไปสดับปกรณ์ในพระราชวังบวร และโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงประเคนไทยทาน พระครูไทย ๖ รามัญ ๔ ที่สวดน้ำมุรธาภิเษก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอดิเรกถวายพระพรลา โปรดให้เจ้านายทอดผ้าคู่ของเจ้านายตามเคย โปรดให้พระสงฆ์ที่รับพระราชทานฉันทั้ง ๔๓ รูปสดับปกรณ์แล้วเสด็จขึ้น โปรดให้สดับปกรณ์อีก ๕๐๐ เจ้าพนักงานเวียนเทียนสมโภชพระทราย และเชิญพระบรมอัฐิกลับเข้าหอพระธาตุมณเฑียร แล้วแห่พระทรายไปวัดมหาธาตุตามเคย

เวลาบ่ายโมงเศษ เสด็จออกทรงโปรยอัฐิโส่พระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ที่ทรงพระกรุณาโปรดให้เชิญมาเสวยข้าวแช่นั้น แล้วเสด็จขึ้นประทับพระที่นั่งมูลสถานบรมอาสน์ โปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์เข้าไปประชุมเสวยโต๊ะข้าวแช่ในที่นั้นจนเวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เสวยแล้วเสด็จประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรี ทรงโปรยโส่พลอีกแล้วเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย เสด็จออกวัดพระเชตุพน พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีและพระบรมวงศานุวงศ์ซาทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายใน จนเวลาค่ำเสด็จกลับ

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกทางพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ประทับในพระอุโบสถทรงนมัสการแล้ว พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระพุทธปฏิมากรตามธรรมเนียมเช่นเคยมาทุกปี เสด็จไปประทับหอพระราชกรมานุสร หอราชพงศานุสร และพระมณฑป พระศรีรัตนเจดีย์ ต้นนิโครธ แล้วเสด็จไปประทับหอพระนาก ทรงโปรยพระสูหร่ายพระโกศพระอัฐิพระบรมวงศานุวงศ์ แล้วทรงทอดผ้าคู่พระราชทานพระสงฆ์สดับปกรณ์ที่พระอัฐิแล้ว เวลายามเศษเสด็จกลับพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

วันพฤหัสบดี ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาวันนี้เดิมกำหนดว่าจะเสด็จพระราชดำเนินวัดบวรนิเวศวัดราชประดิษฐ์ตรงหน้ากรมพระปวเรศ สมเด็จพระพุทธโฆษา แต่วันนี้พระองค์เจ้าเยาวมาลย์อุดมประชวรพระโรคอหิวาตกโรค พระอาการมาก จึงงดเสด็จพระราชดำเนิน

วันศุกร์ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาย่ำค่ำเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรี ประทับที่ชุมสายทิมจันท์พระที่นั่งจักรี กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ ซึ่งกลับมาจากประเทศยุโรปถึงกรุงเทพฯ วันนี้ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชปฏิสันถารโดยควรเล็กน้อยแล้ว

เสด็จทรงรถพระที่นั่งเสด็จโดยกระบวนไปประทับวัดบวรนิเวศวิหาร เสด็จประทับในพระอุโบสถ ทรงนมัสการแล้วเสด็จไปประทับพระศรีรัตนเจดีย์ แล้วเสด็จวิหารพระศาสดา และพระพุทธไสยาสน์ และวิหารเก๋งพระพุทธรูปฉลองพระองค์ แล้วเสด็จไปประทับพระตำหนักกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ประทับตรัสอยู่ประมาณครึ่งชั่วทุ่มกว่า ทรงถวายน้ำและผ้าไตรสำรับอย่างดี กรมพระปวเรศถวายอนุโมทนาแล้ว เสด็จไปประทับพระตำหนักกรมหมื่นวชิรญาณรับสั่งเรื่องต่างๆ จนเวลายามเศษเสด็จกลับทรงรถพระที่นั่งมาประทับวัดราชประดิษฐ์ เสด็จประทับในพระอุโบสถ ทรงนมัสการแล้วสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เข้าเฝ้าที่พระอุโบสถ รับสั่งอยู่ครู่หนึ่งทรงถวายน้ำและผ้าไตรสำรับอย่างดี แล้วสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ออกไปครองผ้ากลับเข้ามาพร้อมด้วยฐานานุกรม ๔ รูป ถวายอนุโมทนา แล้วเสด็จประทับปราสาทพระบรมรูปทรงนมัสการแล้ว เสด็จไปประทับเจดีย์ทรงสักการะ แล้วเสด็จไปประทับพระวิหารปราสาทไว้พระคัมภีร์ ทรงสักการะแล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เสด็จขึ้นทางพระที่นั่งอนันตสมาคม

วันเสาร์ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

วันนี้ไม่เสด็จออกขุนนาง

เวลา ๒ ทุ่ม เจ้าพระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกศาธิบดี (แพ) ถึงแก่อสัญญกรรมป่วยเป็นไข้จับ แล้วเป็นลมเพื่อไข้ทับ จึงถึงแก่อสัญญกรรม

วันอาทิตย์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีทรงพระราชยาน เสด็จพระราชดำเนินไปประทับพระที่นั่งราชกิจ เสด็จลงท่าราชวรดิตถ์ ทรงเรือพระที่นั่งกราบเสด็จพร้อมด้วยกระบวนน้ำและตามเสด็จพระราชดำเนินโดยทางชลมารค ประทับท่าฉนวนบ้านเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ เสด็จทรงพระราชยานไปประทับหน้าหอนั่งเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ เสด็จขึ้นหอนั่งเสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่งพระราชทานน้ำรดศพเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ เจ้าพนักงานแต่งศพตามโบราณวิธีแล้วยกศพลงบรรจุโกศลอง ยกออกมาตั้งบนแว่นฟ้าลายกระดาษ แล้วทรงทอดผ้าไตร ๒๐ พระราชาคณะฐานานุกรมเปรียญ ๒๐ รูปบังสุกุล แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับพระบรมมหาราชวัง พระราชทานโกศไม้สิบสองประกับนอก ฉัตรเบญจา ๔ คัน กลองชนะเขียว ๕ คู่ ประโคมตามธรรมเนียมกว่าจะพระราชทานเพลิง มีสวดอภิธรรมด้วย

วันจันทร์ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องคอกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านบอกพระยาไตรเพชรรัตนราชสงคราม เมืองนครสวรรค์ ส่งเรื่องราวหลวงคลังกล่าวโทษอ้ายเนตรกับพวกว่าเป็นผู้ร้ายปล้นบ้าน จะส่งเรื่องราวให้กรมการชำระ หลวงคลังไม่

ยอมฉะบับ ๑ ใบบอกพระราษฎรบริหารเมืองกมลาสัย ส่งขี้ผึ้งหนัก ๒ บาท น้ำมันไบหนัก ๒ บาท ช่วยในการพระเมรุกรมพระราชวังบวร ฉะบับ ๑ ใบบอกพระสรรคบุรานุรักษ์เมืองสรรคบุรีว่าพระครูธรรมราชมุนีอาพาธถึงแก่มรณภาพ ขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิงไปพระราชทานเพลิงศพ

หลวงวิจารณ์อาวุธอ่านบอกพระสุรินทรามาตย์ข้าหลวง พระยาสมบัติภิรมย์ผู้รักษาราชการเมืองสงขลาว่าได้กราบถวายบังคมลา ลงเรือกลไฟจากกรุงเทพ ฯ วันพุธ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๔ ถึงเมืองสงขลาวันอาทิตย์แรม ๙ ค่ำ เดือน ๔ เร่งช่างที่จะไปเมืองรามัญได้แล้วกราบถวายบังคมลาไปเมืองรามัญวันอังคาร ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ ยังเป็นสัปตศก

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วันอังคาร แรม ๒ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงบาตรทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านบอกพระยารามรณรงค์สงครามเมืองกำแพงเพชร ๔ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่ามีตราโปรดเกล้า ฯ ให้พระยากำแพงเพชรจัดการตั้งด่านระวังโจรผู้ร้าย ให้ทำแผนที่เขตต์แดนซึ่งติดต่อกับฝ่ายพะม่าอังกฤษแล้วส่งแผนที่ลงมานั้น พระยากำแพงได้แต่งให้หลวงพิชัยภักดีผู้ว่าที่พระพลกับหลวงชำนาญสิงขรไปตรวจทางทำแผนที่ตลอดเขตต์แดนเมืองกำแพงเพชร ซึ่งติดต่อกับพะม่าอังกฤษ

ฝากน้ำตะวันตก แล้วได้ส่งแผนที่มาด้วยแล้ว ฉะบับ ๑ ว่าเอาเงินค่าไม้เกณฑ์ตัดประจำปีจ่ายให้หม่อมเทวาธิราชข้าหลวงทำสายโทรเลข เปนเงิน ๑,๔๐๐ บาท ขอพระราชทานหักเงินค่าไม้เกณฑ์ตัด ณ กรุงเทพฯ ฉะบับ ๑ ว่าได้ให้หลวงนาเบิกเงินขึ้นไปครั้งก่อน ๖ ชั่ง ๖ ตำลึง ได้จัดซื้อข้าวจ่ายให้ข้าหลวงไปราชการเกือบหมดแล้ว ขอพระราชทานเบิกเงินอีก ๓๐ ชั่ง ขึ้นไปซื้อข้าวจ่ายราชการต่อไป ฉะบับ ๑ ส่งเงินค่าตอไม้ป่าคลองขลุงจำนวนปีระกาสัปตศกไม้ ๔๔๒ ต้น ๆ ละ ๕ รูเปีย ๒,๒๑๐ รูเปีย ป่าไม้คลองสวนหมากจำนวนปีระกาสัปตศกไม้ ๓๕๙ ต้น ๆ ละ ๕ รูเปีย ๑,๗๙๕ รูเปีย รวมสองรายไม้ ๘๐๑ ต้น ๆ ละ ๕ รูเปีย เงิน ๔,๐๐๕ รูเปีย ให้กรมการคุมลงมาส่ง ฉะบับ ๑ ว่าพระกำแหงสงครามพระพลป่วย ขอพระราชทานหลวงพิชัยภักดีบุตรพระพลเปนที่พระพลรับราชการต่อไป

แล้วเจ้าพนักงานนำหลวงพิชัยภักดีผู้ช่วยเมืองกำแพงเพชรเฝ้า ถวายขผงหนัก ๓ บาท

พระยาพิพัฒนโกษาอ่านบอกพระยาอนุชิตชาญชัยข้าหลวงว่าด้วยเกิดผู้ร้ายฆ่ากันตายที่เมืองนครชัยศรี ฉะบับ ๑ เรื่องผู้ร้ายปล้น ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงครามเมืองนครชัยศรีว่าด้วยผู้ร้ายปล้นเรือนราษฎร ๕ ฉะบับ อีกฉะบับ ๑ ว่าคำเราะห์เทศนั้น ราษฎรผู้มีชื่อหลายคนมาร้องกล่าวโทษว่าที่เกิดผู้ร้ายปล้นชุกชุมคราวนี้เพราะพระยาอนุชิตชาญชัยข้าหลวง ปล่อยผู้ร้ายลงเอาเงินกับผู้ร้ายมีชื่อหลายสิบราย แจ้งอยู่ในคำแจ้งความของผู้มีชื่อแล้ว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาเจริญราชไมตรีเป็นตุลาการชำระรายความที่กล่าวโทษพระยาอนุชิตให้ได้ความเท็จจริง แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วันนี้มีการสวดมนต์ที่พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ ในการที่จะทรงหล่อพระพุทธรูปและเทวรูปพระอังคารในวันพรุ่งนี้

วันพุธ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้า ๔ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ทรงจุดเทียนทรงศีลแล้วทรงหล่อพระพุทธไสยาสน์และเทวรูปพระอังคารเทวบุตร ซึ่งนับตามคัมภีร์พยากรณ์ว่าจะเป็นรักษาพระชนม์พรรษา แล้วทรงปฏิบัติพระสงฆ์แล้วเสด็จขึ้น

เวลาค่ำไม่ได้เสด็จออก

วันพฤหัสบดี แรม ๔ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาวันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จกรมพระภานุพันธุ์ กรมหลวงพิชิต กรมหมื่นเทวะวงศ์ พระองค์สวัสดิ์ เข้าไปเฝ้าในโน้น

เวลาวานนี้มีพระราชหัตถเลขาสั่งให้สมเด็จกรมพระจักรพรรดิ และต่างกรมอีกหลายองค์ ข้าราชการอีกหลายคนประชุมกันคิดจัดเรือใหญ่มีเรือกลไฟลากมาตั้งตำบล จำหน่ายให้พระบรมวงศานุวงศ์

ข้าราชการราษฎรและชาวต่างประเทศ ด้วยน้ำในลำน้ำเค็มกร่อย ไปหัวทำให้เสียท้อง ได้ต้มน้ำแจกน้ำวันนี้

วันศุกร์ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

วันนี้ไม่ได้เสด็จออก เพราะยังไม่ทรงสบายดี

วันเสาร์ แรม ๖ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับพระที่นั่งจักรีองค์ตะวันออก เจ้าพนักงานกรมท่า กรมวัง นำมิสเตอร์ซาเตา ราชทูตอังกฤษเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท จนเวลาย่ำค่ำแล้วกลับไป

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จพระราชดำเนินวังกรมสมเด็จพระ ใน การทำบุญในวันประสูติ เสด็จประทับครู่หนึ่งเสด็จกลับ

วันอาทิตย์ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบาตรทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านศุภอักษรเจ้าพรหมาภิพงศธาดา เมืองนครลำปาง ส่งกระดาษไทย ๑๐,๐๐๐ เพลา ของรายเกณฑ์ กับหมอนขวาน ๑๕ เสื่อสะว้า ๑๘ ผืน ลงมาช่วยการพระศพกรมพระราชวังบวรฉบับ ๑ กับใบบอกหลวงนรินทรภักดี ปลัดเมืองพรหม

บุรี ว่าด้วยพระครูพรหมนครบวรราชมุนี อาพาธเป็นโรคชราถึงมรณภาพ ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระยาอุตตรการโกศล ผู้รักษาเมืองพิชัย ๓ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่า พระภักดีราชยกกระบัตรป่วยถึงแก่กรรม อีกฉะบับหนึ่งว่า พระยาธรรมวิจารณ์จางวาง อายุ ๗๙ ปี ป่วยโรคชราถึงแก่กรรม ฉะบับหนึ่งว่า พระยาศรีสิงหเทพ มีหนังสือส่งมิสเตอร์ปินซอน มิสเตอร์กรูนิด ซึ่งขึ้นไปทัพกับเจ้าหมื่นไวยจะกลับลงมาให้จัดเรือส่งนั้น ได้จัดเรือจัดคนและกรมการลงมาส่งแล้ว

หลวงวิจารณ์อาวุธ ข้าฯ บอกพระยาอภัยบริรักษ์ เมืองพัทลุง ๓ ฉะบับ ๆ หนึ่งส่งเงินค่านาเมืองพัทลุงจำนวนปีจอ ฉศก เงิน ๔๕ ชั่ง ๘ ตำลึง ๑ บาท ๒ สลึง ให้กรมการคุมเข้ามาส่งครั้งหนึ่งยังไม่สิ้นจำนวนนา อีกฉะบับ ๑ ว่าได้ผูกปี้ข้อมือจีนจำนวนปีระกา สัปตศก ตามท้องตรา ได้จำนวนจีนคงเมือง ๖๗ จีนจร ๓๗ รวม ๑๐๔ คน เงิน ๕ ชั่ง ๔ ตำลึง ค่าฎีกา ๓ บาท ๑ เฟื้อง ได้มอบเงินให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉะบับ ๑ ว่า พระครูอริยสังวร เจ้าคณะใหญ่ ป่วยถึงแก่กรรมแต่ณวันจันทร์ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือนอ้าย ปีระกา สัปตศก ขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิงออกไปพระราชทานเพลิงศพ ฉะบับ ๑ ใบบอกพระศรีธรรมบริรักษ์ ปลัดเมืองนครศรีธรรมราช ส่งเงินค่านาจำนวนปีวอก ฉศก ๔๐ ชั่ง ๑๐ ตำลึง ให้กรมการคุมเข้ามาส่งครั้งหนึ่งก่อน ถ้าเก็บได้อีกมากน้อยเท่าใดจะส่งมาภายหลัง กับใบบอกพระยาสมบัติภิรมย์ ผู้รักษาเมืองสงขลา ฉะบับ ๑ ส่งต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการจำนวนปีระกา สัปตศก ต้นไม้ทอง

๖ ต้น เงิน ๖ ต้น เทียนพนม ๑,๐๐๐ เล่ม ผ้าขาว ๒๔ ศอก ๒๐ พับ เสื่อลวด ๑๕ ลวด กระเบื้องปูพื้น ๒,๐๐๐ แผ่น กับใบบอกหลวงวิเศษภักดี หลวงสวัสดิบุรีรมย์ หลวงอนันตสมบัติ ผู้ช่วยเมืองสงขลา ส่งตัวนายเปียะบุตรพระยาหนองจิก ผู้ฆ่าจีนอยู่ตาย กับกรมการคนใช้นายเปียะและตัวโจทก์กับถ้อยคำสำนวนเข้ามากรุงเทพฯ ฉะบับ ๑ กับหนังสือบอกเมืองตรังกานู เปนหนังสือยังกู่ประชา ตนกูยศหาตญาติพี่น้องศรีตะวันกรมการ ว่าด้วยโปรดให้พระยาราชวังสัน หลวงทรงสุรเดช คุมเรือรบสยามปืนตามภัยออกไปเยี่ยมเยียนเมืองตรังกานูนั้น พระเดชพระคุณเปนล้นเกล้าฯ และว่าพระยาตรังกานูยังไม่มีกำหนดที่จะกลับมาจากเมืองปาหัง และว่าบ้านเมืองก็เรียบร้อยอยู่แต่ขัดสนด้วยสะเบียงอาหารบ้าง

แล้วหลวงวิจารณ์อาวุธ นำพระยาราชวังสัน หลวงทรงสุรเดชเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

พระยาพิพัฒนโกษา อ่านบอกพระยาราชพงศานุรักษ์ เมืองสมุทรสงคราม ๔ ฉะบับ รายงานผู้ร้ายปล้นเรือนราษฎรทั้งนั้น

แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์ จนเวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันจันทร์ แรม ๘ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

ไม่มีอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วันอังคาร แรม ๙ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องดรอรงรูม เจ้าพนักงานกรมท่า กรมวัง นำมิสเตอร์เกรงก์ กงสุลเยอรมัน เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้ากรุงเยอรมันตอบพระราชสาส์นที่ทรงอำนวยพรในการที่พระราชสมบัติครบ ๒๕ ปี แล้วถวายบังคมลากลับไป การรับรองเหมือนทุกทีมา

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกห้องออกขุนนาง ทรงบัดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านบอกพระยารามรณรงค์ เมืองกำแพงเพชร ว่าด้วยมองมอ พะม่าในบังคับอังกฤษ มาขอทำหนังสือสัญญารับทำป่าไม้ขอนสักป่าคลองขลุงตำบลหนึ่ง ได้ทำหนังสือสัญญากับหลวงพิชัยภักดี ผู้ว่าที่พระพลคนละฉะบับ ได้ส่งหนังสือสัญญาลงมาขอรัดไฟณกรุงเทพฯ (โปรดให้ตรวจแล้วรัดไฟตามธรรมเนียม)

หลวงวิจารณ์อาวุธอ่านบอกพระยาพิทักษ์ทวยหาญ ว่าด้วยราษฎรมาร้องว่ามีผู้ร้ายปล้นตามลำแม่น้ำตั้งแต่บ้านกระแชง และที่ลำคลองเปรมประชากรหลายราย ได้แต่งกรมการออกสืบจับได้ตัวผู้ร้าย อ้ายใจผู้ร้ายกับเพื่อนอีก ๕ คน ตัวจำนำผู้ร้ายอีก ๔ คน ถามผู้ร้ายรับเป็นสัตย์ว่าได้ปล้นเสียถึง ๕ ตำบล และซัดเพื่อนหลายคน ได้ตัวไว้บ้างแล้ว

โปรดเกล้าฯ ให้มีข้าหลวงไปชำระ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้น

วันพุธ แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

วันนี้จะเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพท้าวทรงกันดารศรี

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีทรงพระราชยาน เสด็จไปประทับท่าราชวรดิตถ์ เสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งศกร เสด็จโดยทางชลมารคประทับวัดราชาธิวาส เสด็จทรงพระราชยานขึ้นไปประทับพลับพลาหน้าเมรุ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานผ้าไตรบังสุกุลศพ ๑๐ ไตร แล้วทรงจุดเพลิงพระราชทานเพลิงศพท้าวทรงกันดารศรี เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

ศพท้าวทรงกันดารนี้พระราชทานเงินทิ้งทานวันละ ๒ ชั่ง ๆ ละ ๔ ตำลึง ๓ วัน โขนโรง ๑ หุ่นโรง ๑ หนัง ๒ โรง พระสงฆ์สวด ๒ สร้าง ดอกไม้เพลิงต่าง ๆ ทั้ง ๓ วัน

วันพฤหัสบดี แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกขุนนางทรงเปิดทองพระเต้า เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านบอกพระยาไตรเพชรรัตนสงครามเมืองสวรรคโลก ว่าด้วยโปรดเกล้าฯ ให้จัดเลขคงเมืองไปรักษาเสาสายโทรเลขนั้น ได้จัดการตามท้องตราแล้ว แต่เลขคงเมืองมีน้อยตัวไม่พอราชการ เห็นว่าเลขส่วยมีอยู่ ได้ปรึกษากับขุนวนาบริรักษ์นายกองส่วยผึ้งจะยอมรับรักษาเสาโทรเลขต่อแดนเมืองนครสวรรค์

ขุนวาบริรักษ์มีเลขฉกรรจ์ ๕๖ คน แต่จะขอให้ยกเงินส่วนพระราชทานกับว่าพระบรรพตภูมมาธิการเมืองบรรพตพิสัย บอกมาว่าเลขคงเมืองมีอยู่ ๖ คน ไม่พอรักษาเสาโทรเลข ขอเลขส่วยต่าง ๆ ๒๕ คนพอรักษาเสาโทรเลข จะควรประการใดแล้วแต่จะโปรด (โปรดให้จัดการตามที่ขอ)

หลวงวิจารณ์อาวุธอ่านบอกพระยาอมรินทรฤาไชยเมืองราชบุรี ว่าด้วยเกิดผู้ร้ายตีพันราษฎรหลายรายสืบยังไม่ได้ตัว โปรดให้พระนรินทรราชเสนีออกไปชำระ แล้วเสด็จขึ้น เสด็จประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์จนเวลา ๒ ทุ่ม เสด็จขึ้น

วันศุกร์ แรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จห้องยอกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านบอกพระยาพิชัยรณรงค์สงครามเมืองสระบุรี ว่าด้วยเกิดผู้ร้ายปล้นฆ่ากันตายรายสืบได้รูปพรรณแตะสงสัยคนมีชื่อหลายคน เอาตัวมาถามให้การไม่รับแล้วยังสืบสวนอยู่ (จะโปรดเกล้า ฯ ให้มีข้าหลวงไปชำระ)

หลวงวิจารณ์อาวุธอ่านบอกพระยาอนุรักษ์โยธา ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งส่งตัวอ้ายกล้าผู้ร้ายทำเงินแดง ซึ่งพระยารัตนเศรษฐีเมืองระนองส่งเข้ามากรุงเทพ ฯ อีกฉะบับ ๑ ว่าพวกจีนผู้ทำเหมืองแร่ดีบุกในเมือง

ภูเก็ตทำเรื่องราวร้องขอให้ลดภาษีเป็นเจ็ดปีกชักปีกหนึ่ง ด้วยในเมืองเประ เมืองลารุศของอังกฤษมีแร่ดีบุกเหมือนกัน อังกฤษชัก ๑๐ ปีกชักปีกหนึ่ง จะได้โปรดเกล้าฯ ประการใด กับใบบอกพระยารัตนเศรษฐีเมืองระนอง เรื่องชำระอ้ายคล้าผู้ร้ายทำเงินแดงฉบับ ๑

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศประเดียวหนึ่ง เสด็จขึ้น

วันเสาร์ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านบอกพระกำแหงสงครามเมืองนครราชสีมา ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งว่าด้วยเกิดผู้ร้ายปล้นราษฎรชุกชุมได้แต่งให้กรมการออกสืบจับยังไม่ได้ตัว ฉบับ ๑ ส่งเงินแทนผลเร่วพุทไธยสงเป็นเงินตรา ๑๐ ชั่ง คิดหาบละ ๕ ตำลึง แทนเร่ว ๒๐๐ บาท ให้กรมการคุมลงมาส่ง กับใบบอกพระภักดีนุชิตผู้ช่วยเมืองนครราชสีมาว่าเกิดผู้ร้ายชุกชุมราษฎรได้ความเดือดร้อนพากันอพยพไป ๒.. ครัวเศษ พระยานครราชสีมาเพิกเฉยเสีย กรมการกดขี่ราษฎรหาผลประโยชน์ให้พระยานครราชสีมาฝ่ายเดียว ไม่ได้ปรึกษากับกรมการ ราษฎรแต่งคนออกลาดตระเวนอยู่จนทุกวันนี้

หลวงวิจารณ์ยาวุธอ่านบอกหลวงวิเศษภักดี หลวงสวัสดิบุรีรมย์ ผู้ช่วยเมืองสงขลา ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งส่งทองคำส่วยบุตรจีนจำนวน

ปีวอกฉศก จีน ๑๘๓ คน ๆ ๑ สลึง ๑ เฟื้อง รวมทองคำหนัก ๑๗ ตำลึง ๒ สลึง ๑ เฟื้อง ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉะบับ ๑ ว่าส่งทองคำภาษีเมืองระแงะจำนวนปีระกาสัปตศก ๓๓ ตำลึง แขกให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉะบับ ๑ ส่งดีบุกภาษีเมืองยะลาจำนวนปีวอกฉศกดีบุก ๑๐ ภาราให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉะบับ ๑ ส่งเงินค่าอากรรังนกจำนวนปีระกาสัปตศกเงิน ๔๓,๒๐๐ เหรียญ คิด ๔๘ เหรียญต่อ ๑ ชั่ง เงิน ๙๐๐ ชั่งให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉะบับ ๑ ส่งผลกระวานเกณฑ์เก็บจำนวนปีวอกฉศก ๖ หาบ ค้างปีมะแมเบญจศก ๕๗ ชั่งรวม ๒ บาท ๕๗ ตำลึง ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉะบับ ๑ ขอที่เขตต์พระอุโบสถวัดบ่อปาบ ยาว ๑๐ วา กว้าง ๗ วา วัดแม่ลาด ยาว ๘ วา กว้าง ๖ วา ผูกพัทธสีมาเป็นที่วิสุงคามสีมา กับใบบอกพระศรีธรรมบริรักษ์ปลัดเมืองนครศรีธรรมราช ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่ง ส่งเงินปีจีนจำนวนปีระกาสัปตศกที่ผูกปีได้จำนวนจีนผูกปี ๕๗๕ คน เงินคนละ ๑ ตำลึง รวม ๒๘ ชั่ง ๑๕ ตำลึง ค่าฎีกา ๑ ตำลึง ๑ บาท ๓ สลึง รวม ๒๘ ชั่ง ๑๖ ตำลึง ๑ บาท ๓ สลึงให้กรมการคุมเข้ามาส่งครั้งหนึ่งก่อน อีกฉะบับ ๑ ส่งขี้ผึ้งอากรจำนวนปีวอกฉศก ๙ หาบ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง

แล้วหลวงวิจารณ์อาวุธทูลนำพระนรินทรราชเสนี หลวงเทพราชเสนยา จำหน่ายยุทธการกราบถวายบังคมลาไปชำระผู้ร้ายเมืองราชบุรี

พระมนตรีนำหลวงวิสุตรสาลี จำเร่งงานรัตรุด กราบถวายบังคมลาไปชำระผู้ร้ายเมืองกรุงเก่า เมืองสระบุรี

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร์ กัปตันเอะยอลอฟตั้งเป็นพระนิเทศชลธี ผนักงานทำแผนที่ทางน้ำขึ้นกรมท่า ๑ ขุนศรีสุพรรณเป็นหลวงมงคลรัตน์ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับส่งกับกรมหมื่นเทววงศ์จนเวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันอาทิตย์ แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

ไม่ได้เสด็จออก เป็นวันพระ

วันจันทร์ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาย่ำค่ำแล้วเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านบอกพระกำแพงพราหมณ์ปลัดเมืองสุโขทัย ขอที่เขตต์พระอุโบสถวัดหนองร้าง โดยยาว ๙ วา ๒ ศอก กว้าง ๕ วา ๒ ศอก ผูกพัทธสีมาเป็นที่วิสุงคามสีมาฉะบับ ๑

หลวงวิจารณ์ยาวุธอ่านบอกพระยาประสิทธิสงครามเมืองกาญจนบุรี ฉะบับ ๑ ว่าด้วยเกิดผู้ร้ายปล้นราษฎรในเมืองกาญจนบุรี

๒ ราย จึ่งแต่งกรมการออกสืบสาวจับได้ตัวอ้ายเกิดผู้ร้ายกับของกลางที่ปล้นไปจากราษฎรมาได้ ได้ถามอ้ายเกิดให้การซัดถึงอ้ายเผือกกับอ้ายผู้ร้ายพวกเพื่อนอีก ๒๙ คน เป็นคนเมืองกาญจนบุรี ๗ เมืองศรีสวัสดิ ๓ เมืองสุพรรณบุรี ๑๓ เมืองเพ็ชบุรี ๙ คน อ้ายเผือกหัวหน้าอยู่เมืองศรีสวัสดิตั้งตัวเป็นเจ้า ตั้งอ้ายสิทธิเป็นปลัด อ้ายคล้ำเป็นยกกระบัตร อ้ายผิวเป็นผู้ช่วย อ้ายอ่วมเป็นหลวงคลัง อ้ายฉไดเป็นหลวงวัง อ้ายพุกเป็นหลวงเมือง อ้ายเกิดเป็นหลวงนา แล้วต่างคนเที่ยวปล้นมาในแขวงเมืองท่าทอง เมืองกาญจนบุรี รวม ๖ ตำบล ได้แต่งกรมการไปเอาตัวผู้ต้องซัดแล้วถ้าได้ตัวมาชำระแล้วจะบอกเข้ามาครั้งหลัง กับใบบอกพระพิชัยชลสินธุเมืองประจวบคีรีขันธ์ว่าด้วยเกิดผู้ร้ายปล้นราษฎร ๒ รายสืบยังไม่ได้ตัว กับว่าพระครูเจ้าอธิการวัดนาหูกวาง แขวงเมืองกำเนิดนพคุณ ต่อแดนเมืองประจวบคีรีขันธ์ตั้งตัวเกลี้ยกล่อมคนเป็นยี่หนเป็นอันมาก

พระยาเทพประชุนนำพระอินทรเดชกราบถวายบังคมลาไปชำระผู้ร้ายเมืองปทุมธานี

รับสั่งให้มีข้าหลวงออกไปจับพระครูกับพระสุภาที่เมืองพัทลุงบอกเข้ามาว่าเป็นยี่หนเข้ามาชำระ

พระยาพิพัฒนโกษาอ่านบอกพระยานครชัยศรีว่าด้วยผู้ร้ายปล้นและกล่าวโทษพระยาอนุชิตชาญชัยข้าหลวง

โปรดให้เร่งรีบชำระความรายที่กล่าวโทษกันเสียให้สำเร็จโดย

เรือ แล้วพระราชทานโต๊ะถม กาถม พระนิเทศชลธี แล้วเสด็จขึ้น

ประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้น

วันอังคาร ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาย่ำค่ำเสด็จออกประทับห้องขุนนาง ทรงบาตรทองพระ

แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

หลวงวิจารณ์อาวุธอ่านบอกพระยาอมรินทรฤๅไชยเมืองราชบุรี

๖ ฉะบับว่าด้วยผู้ร้ายปล้นเรือนราษฎร ๒ ฉะบับ ฆ่ากันตาย ๔ ฉะบับ

พระยาพิพัฒนโกษาอ่านบอกพระยาราชพงศานุรักษ์ ๒ ฉะบับ ว่า

ด้วยผู้ร้ายปล้นราษฎรยังสืบไม่ได้ตัวทั้ง ๒ ราย กับใบบอกพระยา

สมุทรบุรานุรักษ์เมืองสมุทรปราการฉะบับ ๑ ว่าด้วยผู้ร้ายยิงคนตาย

ตัวผู้ต้องหาเป็นทหารปืนใหญ่ จะโปรดให้เกาะเอาตัวมาถามหรือจะ

ให้ส่งกับมูลนายส่งแล้วแต่จะโปรด

รายเมืองราชบุรี เมืองสมุทรสงครามรวมให้พระนรินทรชำระ

เมืองสมุทรปราการรับสั่งว่าไม่ควรจะขัดข้องให้หาตัวมาชำระ

วันนี้พระธรรมเจดีย์วัดโมฬีโลกถึงแก่มรณภาพ เป็นอหิวา

ตกโรค

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์

แล้วเสด็จขึ้นข้างใน

วันพุธ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม เสด็จพระราชดำเนินไปประทับพระตำหนักสวนกุหลาบ เสด็จประพาสในที่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่อยู่และที่เล่าเรียนของนักเรียนในโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบนั้นแล้ว เสด็จไปประทับศาลากลางสนามหญ้าหลังโรงเรียนสวนกุหลาบพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละออง ธุลีพระบาทเฝ้าพร้อมกัน ครูทั้งปวงและนักเรียนทั้งหลายบรรดาที่เรียนในโรงเรียนตำหนักสวนกุหลาบนั้นและนักเรียนโรงเรียนอื่น ๆ ที่ไล่หนังสือได้นั้นมายืนเฝ้าอยู่ที่สนามพร้อมกัน และข้าหลวงผู้สอบไล่วิชาทั้ง ๕ คือ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ พระยาภาสกรวงศ์ พระยาศรีสุนทรโวหาร เดินเข้าไปยืนหน้าพระที่นั่ง แล้วพระองค์เจ้าสวัสดิ ซึ่งเป็นประธานาธิบดีอ่านรายงานที่ได้จัดการไล่หนังสือนักเรียนคราวนี้ มีนักเรียนเข้ามาไล่ชั้นประโยคต้นคราวนี้ ๖๕ คน คือโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ๒๘ โรงเรียนต่าง ๆ ๓๗ ไล่ได้ไปตลอดแบบชั้นต้น นักเรียนสวนกุหลาบ ๑๒ โรงเรียนต่าง ๑๑ ไล่ตกไปโรงเรียนสวนกุหลาบ ๑๖ โรงเรียนต่าง ๆ ๒๖ รวมเสร็จได้ ๒๓ คน ตก ๔๒ คน วิชาชั้นประโยคที่ ๒ นักเรียนโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ๕ คน ได้ ๓ ตก ๒ ครั้นอ่านรายงานจบแล้ว มีพระราชดำรัสตอบขอบใจข้าหลวงผู้ไล่และครูผู้สอนแล้วพระราชทานพระบรมราโชวาทนักเรียนแล้ว พระราชทานรางวัลนักเรียนที่ไล่หนังสือชั้นประโยค ๒ ได้ ๓ ชั้นประโยค ๑

ได้ ๒๓ คน ครั้นพระราชทานรางวัลแล้ว เสด็จกลับขึ้นทางพระที่นั่งอนันตสมาคมเวลาย่ำค่ำเศษ

วันพฤหัสบดี ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาย่ำค่ำแล้วเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านบอกพระชัยบูรณ์ปลัดผู้รักษาเมืองพิษณุโลกรายงานผู้ร้ายฆ่ากันตายและปล้นทรัพย์ในแขวงเมืองพิษณุโลกและเมืองขึ้น ผู้ร้ายปล้น ๓ ตำบล ฆ่ากันตาย ๙ ราย ยังชำระสืบสาวอยู่

หลวงวิจารณ์อาวุธอ่านบอกหลวงพรหมภักดียกกระบัตรผู้รักษาราชการเมืองหลังสวน ๓ ฉบับ ๆ หนึ่งส่งหวายชุมพร ๑,๕๐๐ กำ ชะลูดหนัก ๕๐ ชั่ง รายกรมพระ หลวงนาย กองปลัด กองส่วยในพระราชวังบวร อีกฉบับหนึ่งว่าได้ผูกปี้ข้อมือจีนจำนวนปีระกาสัปตศก ได้จำนวนจีน ๒๖๓ คน เงินค่าแรง ๑๒ ชั่ง ๓ ตำลึง ค่าฎีกา ๒ บาท ๒ สลึง รวมเงิน ๓๒ ชั่ง ๓ ตำลึง ๒ บาท ๑ สลึง ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง อีกฉบับ ๑ รายงานชำระผู้ร้ายในเมืองหลังสวนกับใบบอกหลวงจ่าเมือง หลวงนา หลวงวัง หลวงสัสดี กรมการเมืองนครเขื่อนขันธ์ว่าด้วยเกิดผู้ร้ายฆ่ากันตายรายหนึ่ง ยังแต่งกรมการไปจับตัวมาชำระอยู่

พระยาพิพัฒนโกษาอ่านบอกพระยาชลบุรานุรักษ์เมืองชลบุรี ฉบับ ๑ ว่าด้วยพร้อมด้วยข้าหลวงกรมการผูกปี้ข้อมือจีนได้ส่งเงินมา

ครั้งก่อน ๔๐ ชั่ง ๒ ตำลึง ครั้งหนึ่งแล้ว ครั้งนอก ๖๔ ชั่ง ๓๕ ตำลึง เป็นจีน ๓,๒๙๕ คน ค่าฎีกา ๓ ตำลึง ๔ บาท รวม ๖๔ ชั่ง ๓๘ ตำลึง ๓ บาท ให้กรมการคุมเข้ามาส่งอีกครั้งหนึ่ง รวม ๒ ครั้งได้จีน ๒,๐๙๕ คน เงิน ๑๔๐ ชั่ง ๑๕ ตำลึง กับค่าฎีกา ๕ ตำลึง ๓ บาท เป็นแต่รจสิ้นจำนวนแล้ว แต่เงินยังค้างอยู่กับเถ้าแก่นายอากร ๖๓ ชั่ง ๓๙ ตำลึง แล้วจะเร่งส่งมาภายหลัง กับใบบอกพระยานนทบุรี ขอศิลาหน้าพลับพลึงไปพระราชทานเพลิงศพพระครูธรรมวิจารณ์วัดบางพังเมืองนนทบุรี

พระมนตรีนำพระภิรมย์ราชากราบถวายบังคมลาไปชำระความเมืองนครสวรรค์ กับนำนายบุญกับปลัดนักหารรักษาพระบรมมหาราชวังกราบถวายบังคมลาไปรับราชการกับกรมหมื่นประจักษ์แล้ว พระราชทานสัญญาบัตรจีนเทียนเป็นหลวงวิเศษสุงกากรในกรมท่าซ้าย ๑ หมื่นเทพเป็นขุนราชบรรจถรณ์ปลัดกรมชาวที่พระบรรทม ๑ หลวงพิชัยภักดีผู้ช่วยเป็นพระกำแหงสงครามพระพลเมืองกำแพงเพชร

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับส่งกับกรมหมื่นเทววงศ์จนเวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วันศุกร์ ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

หลวงวิจารณ์ดาวุธอ่านบอกหลวงพิพิฒน์เพชรภูมิ ยกกระบัตร

หลวงพิชิตภักดีผู้ช่วย มีตราเพชรบุรีว่าด้วยเกิดผู้ร้ายปล้นราษฎรรายหนึ่ง ได้แต่งกรมการไปเที่ยวสืบจับแล้ว ถ้าได้ตัวมาชำระได้ความประการใดจะบอกมาครั้งหลัง

พระมนตรีนำเจ้าราชวงศ์เมืองนครลำปางเฝ้าถวายไม้ขอนสัก ๒ ต้น ของเจ้าพรหมาภิพงศ์ธาดาเมืองนครลำปางฝากมาถวาย ๑ ต้น แล้วเสด็จขึ้นประทับออกพิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้น

วันเสาร์ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ — ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๕๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านบอกพระยากำแหงสงครามเมืองนครราชสีมาส่งเงินแทนทองคำส่วยเมืองบำรุงชัยเมืองจัน เมืองนครราชสีมาส่งมาเงินแทนทองคำจำนวนปีมะแม เบญจศก ๑ วอก ฉศก เงิน ๑๓ ชั่ง ๒ บาท คิด ๑๔ หนักแทนทองคำ ๑๔ ตำลึง ๑ บาท ให้กรมการคุมลงมาส่ง

พระยาพิพัฒน์โกษาอ่านบอกพระยาอนุชิตชาญชัยข้าหลวงเมืองนครชัยศรีบอกเรื่องผู้ร้ายปล้นราษฎร

เสด็จขึ้นประทับออกพิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์จนเวลาทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วันอาทิตย์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลา ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง ไม่มีราชการอะไร

วันนี้เปนวันพระราชทานเบี้ยหวัดมหาดเล็ก โปรดให้แจกเบี้ยหวัดมหาดเล็ก เวรศักดิ์ เวรสิทธิ์ เวรฤทธิ์ เวรเดช จนหมดแล้ว เสด็จประทับตรัสอยู่กับกรมสมเด็จจนเวลาเกือบทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วันจันทร์ ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๗

วันนี้วันพระ ไม่มีอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วันอังคาร ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับพระที่นั่งพุดตานทองคำ ภายใต้พระมหาเศวตฉัตร ณ ท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พร้อมพระบรมวงศานุวงศ์เสนาบดีมนตรีมาตยาข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้าเบื้องยุคลบาทพร้อมสิ้นทุกกระทรวงตามตำแหน่ง เจ้าพนักงานประโคมแตรฝรั่งมะโหระทึกตามขัตติยราชประเพณี ครั้นสุดเสียงประโคมแล้วเจ้าพนักงานกรมมหาดไทย กรมวัง นำพระยาลาวท้าวแสนเมืองแพร่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วพระมนตรีพจนกิจอ่านบอกพระยาพิมพิสารราชาเมืองแพร่ว่า ได้แต่งให้พระยาชัยสงครามคุมต้นไม้ทองเงินจำนวน

ปีมะเมีย โทศก เงินมาทูลเกล้า ฯ ถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดำรัสพระราชปฏิสันถารโดยสมควรแล้ว เสด็จขึ้น

เวลาเกือบย่ำค่ำ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้แจกเบี้ยหวัดพระบรมวงศานุวงศ์ เวลาเกือบทุ่ม เสด็จขึ้น

วันนี้ได้ข่าวว่า สวาสวัสดิ์ สุมเนมหาติสสเถระเมืองลังกาเข้ามาถึงกรุงสยาม พระยาภาสกรวงศ์ได้รับขึ้นอยู่วัดประยุรวงศ์

วันพุธ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านบอกพระพิทักษ์ทิพชาน ปลัดกรมการกรุงเก่าว่า กรมการจับตัวอ้ายเทศ อ้ายอิ่ม ผู้ร้ายทำเงินแดงกับเงินแดงเป็นเหรียญทองเหลืองตราแผ่นดินชุบน้ำกรด ๔ ชั่ง พิมพ์เงินเหรียญ ๑๘ เครื่องมือทำเงินแดง และเหรียญทองเหลืองตราแผ่นดินยังไม่ได้ชุบอีก ๑๒ ตำลึง ๑ บาท มาส่ง ได้ถามซักคำ ให้การรับเป็นสัตย์ ซัดถึงคนเมืองลพบุรีว่าเป็นครู ได้มีท้องตราเรียกไปเอาตัวมาแล้ว ถ้าได้ตัวมาชำระได้ความประการใดจะบอกมาภายหลัง ฉะบับ ๑ กับใบบอกหลวงชัยสงครามปลัดเมืองอ่างทอง ขอพระราชทานที่เขตต์พระอุโบสถวัดใหม่ธรรมยุติการ เพื่อผูกพัทธสีมา

โดยยาว ๓๕ วา กว้าง ๓๐ วา เป็นที่วิสุงคามสีมา

หลวงวิจารณ์เยาวุธอ่านบอกพระยาอนุรักษ์โยธาข้าหลวงฉะบับ ๑ ว่าได้มีหนังสือไปให้พระวิชิตภักดีศรีสุรสงคราม ปลัด แต่งคนออกจับพระสังฆ์ชื่อสุภา ซึ่งตั้งตัวเป็นหลวงนภากาศ หัวหน้ายหิน กับนายเพง นายพรหม นายเซ้ง พรรคพวก พระวิชิตภักดีจับได้นายพรหม นายเซ้ง กับนายทิม ซึ่งนายเพงตั้งให้เป็นหลวงทินวรแจกวาท เป็นขุนปราบพลสิทธิ์ ได้ตัวจำไว้แล้ว แต่พระสังฆ์ชื่อสุภานั้นหนีไปทางเมืองตะกั่วทุ่ง ได้แต่งคนไปตามจับแล้ว นายเพงหนีไปเมืองหลังสวนยังติดตามอยู่

พระยาพิพัฒนโกษาอ่านบอกพระยานนทบุรีว่า ได้จัดกรมการกับเสนาเดินประเมินเก็บเงินค่านาแก่ราษฎรจำนวนปีจอฉศก ได้เงิน ๙๐ ชั่ง ให้เสนาคุมลงมาส่งครั้งหนึ่งก่อน

โปรดเกล้าฯ ให้แจกเบี้ยหวัดมหาดเล็กในพระราชวังบวร เวรชิตภูบาล ชาญภูเบศวร์ เสน่ห์รักษา มหาใจภักดิ์ เวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

วันพฤหัสบดี ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่ายวันนี้ เจ้าพนักงานได้แห่พระคันธาราษฎร์ และพระพุทธรูปอื่น และเทวรูปในพระบรมมหาราชวัง ออกไปตั้งพระราชพิธีพืชมงคลณท้องสนามหลวง และได้แห่เทวรูปแต่เทวสถานออกไปตั้งพิธีจรดพระนังคัลณโรงพิธีพราหมณ์ณทุ่งส้มป่อย

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานเสด็จไปโดยกระบวนไปประทับพลับพลาท้องสนามหลวง ทรงประเคนจีวรสบงกาบพระแด่หม่อมเจ้าพระพุทธบาทและเปรียญ รวม ๑๐ รูป พระสงฆ์ครองผ้าเสร็จทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ หม่อมเจ้าพระพุทธบาทถวายศีล โปรดให้พระยาอภัยรณฤทธิ์ ซึ่งจะได้ออกไปกระทำพิธีจรดพระนังคัล และถ้าแรกที่จะออกไปเป็นนางเทพีในเวลาพรุ่งนี้มาฟังพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ด้วย ครั้นทรงศีลแล้ว ขุนสุวรรณอักษรอ่านประกาศพระราชพิธีพืชมงคลจบ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ทวาทศปริต พระเจ้าอยู่หัวเสด็จทรงพระราชดำเนินออกไปทอดพระเนตรพระเมรุกรมพระราชวังบวร แล้วเสด็จกลับมาประทับพลับพลาท้องสนาม จนพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์จบ ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์พระราชทานพระยาอภัยรณฤทธิ์และนางเทพีแล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันศุกร์ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาวันนี้มีการพระราชพิธีจรดพระนังคัลที่ทุ่งส้มป่อยตามเช่นเคยมา แต่ระบุนสม เด็จพระนางเจ้าบรมราชเทวีเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรด้วย เสด็จกระบวนรถ

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินออกประทับห้องตรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เจ้าพนักงานนำพระพรหมมุนี ผู้นำ ๑

กับพระธรรมลังการสิริสมณติสสมหาเถระ ๑ พระปัญญาสปรอนุเถระ ๑ พระชินรัตน์ ๑ พระยานติลักกภิกษุ ๑ สามเณรนารถะ ๑ ซึ่งมาแต่เมืองลังกาเข้าเฝ้าในที่นั้น ดำรัสพระราชปฏิสันถารแด่พระสิริสมณะโดยสมควรแล้วทรงประเคนไตรแพร ย่าม บาตร ตาลปัตร สรรพบริกขารนานาเครื่องไทยทานอย่างเอกครั้งฉลองวัดราชประดิษฐ์ แด่พระสิริสมณะ ๑ และทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรสมณบริกขารอย่างโทแด่พระสงฆ์อีก ๓ องค์ และทรงประเคนผ้าไตรบริกขารอย่างตรีแด่สามเณร ๑ พระสงฆ์สามเณรลังกาถวายอนุโมทนาโดยภาษามคธ แล้วเจ้าพนักงานนำออกจากที่นั่ง พระสงฆ์ที่เข้ามาจากลังกาคราวนี้ คือฝ่ายมรามวงศ์ ๓ รูป คือพระสิริสมณติสสมหาเถระพรรษา ๕๓ พรรษา ๑ พระปัญญาสปรอนุเถระ ๓๐ พรรษา ๑ พระยานติลักกภิกษุ ๑ ฝ่ายอุบาลวงศ์ ชื่อพระชินรัตน์ ๑ เป็นศิษย์ของพระสิริสุมังคละซึ่งเป็นสังฆราชาให้มาด้วย สามเณรนารถะศิษย์พระสิริสมณะ ๑ คฤหัสถ์คือ เอเทระสิงหะ สุมังคละให้มาเป็นล่าม ๑ อภัยนายกะหมอ ๑ วิทะโยทะยะ ๑ ไชยันตะมหามิต ๑ พพุเว ๑ รวมทั้งพระสงฆ์สามเณรคฤหัสถ์ ๑๐ ด้วยกัน

เสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านบอกหลวงชัยสงครามปลัดเมืองอ่างทองว่ามีผู้ร้ายปล้นนายรอด อำแดงทรัพย์ ฆ่าเจ๊กทรัพย์ตาย ได้สืบจับได้

ตัวมาชำระบ้างแล้ว ยังชำระต่อไป

หลวงวิจารณ์อาวุธย่านบอกพระยาอมรินทรฤๅไชยเมืองราชบุรี ๒ ฉะบับ ว่าด้วยผู้ร้ายปล้นทั้ง ๒ ฉะบับ

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ พระวิสูตรสาครดิฐเฝ้า แล้วรับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์จนเวลาเกือบ ๒ ทุ่ม เสด็จขึ้น

วันเสาร์ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

หลวงวิจารณ์อาวุธย่านบอกพระยาพิทักษ์ทวยหาญเมืองปทุม ว่าจับได้อ้ายเรืองดาว อ้ายพุก อ้ายเงย อ้ายเงินชิดผู้ร้ายเพื่อนอ้ายไจรวม ๔ คนมาถามได้ความเป็นสัตย์ รวมผู้ร้ายที่ได้ครั้งก่อน ๑ ครั้ง ๕ คน รวม ๙ ยังชำระต่อไป ฉะบับ ๑ กับใบบอกหลวงพิพัฒนเพชรภูมิ ยกกระบัตรเมืองเพชรบุรีส่งนายรักส่วยทองหลวงยังไม่ได้แต่ปีเถาะยกศกจนกระปีกุนนพศก ๙ ปี ๆ ละ ๒๐ คน ๆ ละ ๑๒ ทะนาน นายรัก ๒๑๖๐ ทะนาน ให้นายทองคุมเข้ามาส่งฉะบับ ๑

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วันอาทิตย์ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้า พระสงฆ์รับพระราชทานฉันในการวิสาขนักขัตฤกษ์

ที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ๒๐ รูปตามเคย

เวลาค่ำ โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงธรรมที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามในการวิสาขปุณณมี สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ถวายเทศนาปฐมสมโพธิ ตามเช่นเคยมาแต่ก่อน

วันจันทร์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้า พระสงฆ์รับพระราชทานฉันที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ๒๐ รูปเหมือนวานนี้

เวลายามเศษ เสด็จออกทางประตูเกษตราชกิจ เสด็จทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระสิริสมณะกับพระสงฆ์สังฆการีมาคอยเฝ้าอยู่ที่ศาลา ดำรัสกับพระสิริสมณะแล้วเสด็จในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนในที่สักการะทั้งปวงเป็นอันมาก และทรงนมัสการโดยสมควร แล้วเสด็จออกมาประทับหน้าพระอุโบสถ โปรดให้กรมหมื่นนฤบาลและข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายกรมราชบัณฑิต กรมพระอาลักษณ์ กรมลูกขุนเดินเทียนตามธรรมเนียมซึ่งเคยมา แล้วเสด็จประทับบนพระอุโบสถ โปรดให้นิมนต์พระเทศน์ขึ้นไป และโปรดให้พระสิริสมณะและพระสังฆการีขึ้นไปฟังด้วย พระเทพโมลีถวายเทศนาปฐมสมโพธิ เวลา ๙ ทุ่มเศษสวดมนต์จบเสด็จทรงประเคนเครื่องกัณฑ์ แล้วทรงประเคนผ้าไตรแด่พระสงฆ์สามเณรสังฆการีองค์ละไตร พระสงฆ์ถวายอติเรกถวายพระพรลา แล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันอังคาร แรม ๑ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้ามีการเลี้ยงพระและสดับปกรณ์กาลานุกาลสมัยที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทตามเช่นเคยมาทุกปี

เวลาค่ำฝนตก ไม่เสด็จพระราชดำเนินออกวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพราะฝนตก โปรดให้กรมขุนเจริญมีเทศนา และให้เจ้าพนักงานเดินเทียนด้วยตามเคย

วันพุธ แรม ๒ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

ไม่มีราชการอันใด ไม่ได้เสด็จออก

วันพฤหัสบดี แรม ๓ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาวันนี้เป็นวันสวดมนต์ที่วังพระองค์เจ้าดิศวรกุมาร ในการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนพระเกียรติยศขึ้นเป็นพระองค์เจ้าต่างกรม เวลาบ่ายพระบรมวงศานุวงศ์ประชุมพร้อมกันที่ตำหนักใหม่พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร

เวลายามเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงรถพระที่นั่งพร้อมด้วยกระบวนหน้าแลตาม เสด็จไปประทับวังพระองค์เจ้าดิศวรกุมาร เสด็จขึ้นบนพระตำหนักทอดพระเนตรทั่วแล้วเสด็จลงมาประทับตรัสกับเจ้านายครู่หนึ่ง เสด็จกลับทรงรถพระที่นั่งกลับพระบรมมหาราชวัง

วันนี้ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีเสด็จพระราชดำเนินด้วย

วันศุกร์ แรม ๔ ค่ำ เดือน ๒ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องราชอิสริยาภรณ์ มหาจักรีบรมราชวงศ์ ทรงเครื่องราชอิสสริยยศนพรัตนราชวราภรณ์ เสด็จทรงรถพระที่นั่งพร้อมด้วยกระบวนน่าและตาม เสด็จพระราชดำเนินไปประทับวังพระองค์เจ้าดิศวรกุมาร เสด็จประทับบนตำหนักพระองค์ดิศ พอได้พระฤกษ์เช้า ๓ โมง ๑๘ นาทีเสด็จไปประทับที่เท่นสรงพระองค์เจ้าดิศวรกุมารทรงสะพักขาวทรงผ้าขาวเข้าสู่เท่นสรง เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรพิณพาทย์พร้อมกัน พระสงฆ์ ๑๐ องค์บนตำหนักสวดชัยมงคลพร้อมกัน พระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชทานน้ำพระพุทธมนต์ และพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าฝ่ายในที่ทรงพระชนม์พรรษาเจริญมากและที่ทรงคอบด้วยเกียรติคุณ เสด็จไปประทานน้ำพระพุทธมนต์ พราหมณ์ถวายน้ำกรดสังข์ ครั้นทรงเสร็จแล้วเสด็จมาประทับบนตำหนักใหม่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับบนพระที่นั่งโธรนพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทเฝ้าพร้อมกัน พระยาศรีสุนทรโวหารอ่านประกาศยกกระแสทรงพระราชดำริว่า พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าดิศวรกุมารได้ทรงรับราชการในกรมทหารมหาดเล็กมาช้านาน ตั้งแต่ตำแหน่งเล็ก ๆ จนตำแหน่งสูงโดยความเรียบร้อย และได้รับราชการอื่น ๆ อีกมาก

และได้ทรงรับพระราชดำรัสจัดการตั้งโรงเรียนสอนหนังสือไทยแพร่หลายกว้างขวางขึ้นเป็นอันมาก และได้จัดการรักษาการตำแหน่งกรมทหารบกเป็นการเจริญรุ่งเรืองเป็นอันมาก และได้ทรงกำกับกรมช่างแก้วจินดา ทำเครื่องสาตราวุธสำหรับพระนครเรียบร้อยเป็นอันมาก และทรงกอบด้วยความเพียรอุตสาหะเป็นอันมาก จึงโปรดเกล้า ฯ ให้สถาปนาขึ้นเป็นพระองค์เจ้าต่างกรม มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัตรว่า (พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ นาคนาม ทรงศักดินา ๑๕,๐๐๐ เจ้ากรมเป็นหมื่นดำรงราชานุภาพ ถือศักดินา ๖๐๐ ปลัดกรมเป็นหมื่นปราบบรพล ถือศักดินา ๔๐๐ สมุหบัญชีเป็นหมื่นสกลคณารักษ์ ถือศักดินา ๓๐๐)

ครั้นอ่านประกาศจบแล้ว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าดิศวรกุมารเข้าไปหน้าพระที่นั่ง ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏและทรงเจิมพระราชทาน แล้วพระราชทานพระสุพรรณบัตร และพระแสงฝักถม ๑ มาวแคร่ร้าสะทิน ๑ เครื่องราชอิสริยยศมหาจักรีบรมราชวงศ์ ๑ เครื่องราชอิสริยยศมงกุฎสยามชั้นที่ ๒ จุลสุราภรณ์ ๑ กาน้ำทองคำ ๑ ขณะนั้นพระสงฆ์ ๑๐ องค์สวดชัยมงคลพร้อมกัน เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์พิณพาทย์ฆ้องชัยตามธรรมเนียม แล้วกรมหมื่นดำรงราชานุภาพถวายต้นไม้ทองเงินธูปเทียนเงินทอง และสมุดรูปใหญ่เล่ม ๑ ครั้นพระราชทานพระสุพรรณบัตรแล้วเสด็จประทับอยู่ที่ห้องดรอยิงรูมครู่หนึ่ง เสด็จประทับ

โต๊ะเสวย พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และกรมหมื่นดำรงราชานุภาพจนเวลาก่อนเที่ยง เสวยแล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

เวลาเย็นไม่มีอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วันเสาร์ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

วันนี้ไม่มีอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วันอาทิตย์ แรม ๖ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลายาค่ำแล้ว เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบาตทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านใบบอกหลวงมหาดไทย ผู้รักษาเมืองกรมการเมืองลพบุรี ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่าด้วยอำแดงหน่ายภรรยานายฉ่ำผู้ตาย ฟ้องกล่าวโทษนายอาจกับพวก ๙ คนว่าฟันนายฉ่ำตาย นายอาจกับพวกไม่รับ สืบยังไม่ได้ความ อีกฉะบับ ๑ ว่า นายแจ่มมาให้การสุภาแก้โทษว่าสุกรป่าวิ่งเข้ามาในบ้าน นายแจ่มกับจีนเต้าถือปืนไปยิงคนละนัด แต่กะสุนปืนของนายแจ่มไปถูกนายโอตบุตรนายแจ่มขาดใจตาย จะโปรดประการใดแล้วแต่จะโปรด

หลวงวิจารณ์ยาวุธอ่านบอกพระอภัยบริรักษ์ เมืองพัทลุง ขอรับพระราชทานหม่อมราชวงศ์ศรีบุตรหม่อมเจ้าจันดามารดา เป็นพวกพระยาพัทลุง เป็นทพระทิพกำแหงสงคราม ปลัดเมืองพัทลุง (ไม่โปรด)

พระยาพิพัฒนโกษาอ่านบอกพระยานนทบุรี เมืองนนท์ว่า พระปรีชาเฉลิม วัดเฉลิมพระเกียรติ ป่วยเป็นโรคชราถึงแก่มรณภาพ ฉบับ ๑ กับใบบอกพระยาอนุชิตชาญชัย กล่าวโทษพระยาสุนทรบุรี หนูภรรยา ขุนพรหมอาญากรมการ เมืองนครชัยศรี ว่าเอาความผู้ร้ายปล้นเรื่อง ๓ ความผู้ร้ายลักโคกระบือเรื่อง ๓ ไปชำระที่บ้าน แลบังคับให้ยอมเลิกกันเสียเอง ไม่ให้ข้าหลวงกรมการรู้เห็นด้วย ฉบับ ๑ กับใบบอกพระยาสุนทรบุรี เมืองนครชัยศรี ว่าเกิดผู้ร้ายปล้นเรือจีนสือ เก็บทรัพย์สิ่งของแลเงินตรา ๓ ชั่ง ๕ ตำลึง ๓ บาท ๒ สลึงไป จีนสือจำหน้าผู้ร้ายได้ ชื่ออ้ายหรุ่น อ้ายขาว อ้ายปั้น อ้ายวัน อ้ายสัง ได้แต่งกรมการไปจับได้ตัวแล้วทั้ง ๕ คน แลให้ส่งไปที่พระยาอนุชิตชาญชัยข้าหลวงแล้ว กับว่าอ้ายหรุ่นคนนี้เดิมขุนระวังไพรได้จับส่งพระยาอนุชิตเป็นผู้ร้าย รับเป็นสัตย์ แล้วพระยาอนุชิตชาญชัยปล่อยอ้ายหรุ่นไปเสีย (โปรดเกล้าฯ ให้รับชำระความกล่าวโทษกันเสีย)

พระยาพิพัฒนโกษา นำพระยาพิชัยบุรินทรา หมื่นสมุหพิมาน กราบถวายบังคมลาไปชำระผู้ร้ายเมืองสมุทรสงคราม

พระมนตรีพจนกิจนำพระยาพิษณุโลกาธิบดี กราบถวายบังคมลากลับไปเมืองพิษณุโลก

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทววงศ์จนเวลา ๓ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วันจันทร์ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาย่ำค่ำแล้ว เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

หลวงวิจารณ์อาวุธอ่านบอกพระนรินทรราชเสนี หลวงเทพราชแสนยา จ่าห้วยทธการข้าหลวงชำระผู้ร้ายเมืองราชบุรี ๑ ฉะบับ ว่ากราบถวายบังคมลาออกไป วันจันทร์ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๖ ถึงคลองบ้านโคกไผ่คลองดำเนินสะดวก วันอังคาร ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๖ เวลา ๒ ยาม พักรอน้ำ แล้วชาวบ้านบอก เมื่อณวันพฤหัสบดี แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๕ เวลา ๓ ยาม มีอ้ายผู้ร้ายปล้นบ้านนายยิด ยิงนายยิดตาย ชาวบ้านส่งสัยอ้ายชื่น อ้ายฉุย อ้ายทัด และได้ความว่าอ้ายชื่นจะไปเมืองกาญจนบุรี พระนรินทรจึงได้รีบตามไปถึงเมืองราชบุรี ได้ขอกรมการไปพร้อมด้วยข้าหลวงเที่ยวตามอ้ายชื่นพบที่ท่าราย ได้จับตัวมาถามรับเป็นสัตย์ซัดถึงอ้ายฉุย อ้ายทัด อ้ายปลอดกับพวกอีก ๕ คน พระยาราชบุรีได้ให้ค้นในเรืออ้ายชื่นได้ผ้าตาผืน ๑ ถูกตามคำตราสิน ได้พร้อมด้วยพระยาราชบุรี พระสัจจากรมการตามจับได้อ้ายทัดมาถามรับเป็นสัตย์ ส่งของกลางกำไลนาค ผ้านุ่งให้โจทก์ดูถูกต้องตามคำตราสิน ยังแต่งกรมการออกสืบจับต่อไป และความผู้ร้ายเก่า ๆ ที่ค้างอยู่ ก็ได้ให้พระยาราชบุรีส่งมาพิจารณาต่อไปด้วย

พระยาพิพัฒนโกษาอ่านบอกพระยาราชพงศานุรักษ์ฉะบับ ๑ ส่ง

เงินแทนส่วยช้างจำนวนปีมะเมีย จัตวาศก ๒ กอง ๆ หนึ่งเงิน ๓ ชั่ง ๕ ตำลึง กองหนึ่งเงิน ๓ ชั่ง ๖ ตำลึง รวม ๒ กองเงิน ๖ ชั่ง ๑๑ ตำลึง ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง

แล้วพระราชทานตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๓ ชื่อมัณฑนาภรณ์ แก่ กรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ ๑ แล้วพระราชทานสัญญาบัตรขุนนัยนานุกูลเป็นหลวงราชนครรักษา เจ้ากรมหมอยาตา ๑ ขุนพรหมมาณพเป็นขุนนัยนานุกูลปลัดกรม ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วันอังคาร แรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

ไม่มีอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วันพุธ แรม ๙ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาวันนี้เป็นดิถีที่ ๘ แห่งปักษคณนา เป็นวันที่คล้ายกับวันพุทธสรีรฌาปนกิจ คือวันถวายพระเพลิงพระสรีระแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในวันนี้

เวลาค่ำมีเดินเทียนและเทศนามหาปรินิพพานสูตร ที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามตามเช่นเคยมา แต่วันนี้ไม่ได้เสด็จออก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศล

วันพฤหัสบดี แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาวันนี้ เป็นวันสวดพระพุทธมนต์ ที่วังกรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ ในการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนพระเกียรติยศขึ้นเป็นกรมหลวง เวลาเย็น กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระ พระราชาคณะ ๑๐ องค์ สวดพระพุทธมนต์ พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยไปประชุมพร้อมกันที่นั้น

เวลายามเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งจักรี ทรงรถพระที่นั่งพร้อมด้วยกระบวนนำและตาม เสด็จไปประทับวังกรมหมื่นเทววงศ์ เสด็จประทับตรัสกับพระบรมวงศานุวงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จประทับข้างในทอดพระเนตรชักรอกละครโรงใหญ่จนเวลา ๕ ทุ่มเศษ เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันนี้สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีเสด็จอยู่จนดึก และพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายในก็ไปเป็นอันมาก

วันศุกร์ แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่ายโมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องอย่างมหาจักรีบรมราชวงศ์ ทรงเครื่องราชอิสสริยยศนพรัตนราชวราภรณ์ เสด็จทรงรถพระที่นั่งและแวดล้อมด้วยกระบวนนำและตาม เสด็จพระราชดำเนินไปประทับวังกรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ พอได้พระฤกษ์บ่ายโมง ๒๓ นาที กรมหมื่นเทวเสด็จไปสรงน้ำพระ

พุทธมนต์ เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรพิณพาทย์ฆ้องชัยพร้อมกัน พระสงฆ์สวดชัยมงคลตามธรรมเนียม พระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชทานน้ำพระพุทธมนต์ แล้วพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าฝ่ายใน ที่ทรงพระชนม์พรรษาเจริญยิ่งและที่ทรงกอปด้วยเกียรติคุณสมบัติ เสด็จไปประทานน้ำพระพุทธมนต์ แล้วท่านเสนาบดีถวายน้ำพระพุทธมนต์ พราหมณ์ถวายน้ำกรดสังข์ ครั้นสรงเสร็จแล้วพระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาประทับตรัสกับพระบรมวงศานุวงศ์จนกรมหมื่นเทววงศ์ทรงเครื่องเสร็จแล้ว พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นพระที่นั่งโธรน พระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทเฝ้าพร้อมกัน พระยาศรีสุนทรโวหารอ่านประกาศกระแสพระบรมราชโองการทรงพระราชดำริว่า พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ ได้ทรงรับราชการเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยมาแต่ยังทรงพระเยาว์ มีความชอบเป็นอันมาก ปรากฏอยู่ในคำประกาศเมื่อเลื่อนกรมครั้งก่อนแล้ว ต่อนั้นมาก็ทรงพระอุตสาหะรับราชการสำคัญกว่าแต่ก่อน และเป็นที่ทรงปรึกษาในราชการต่างประเทศและการในพระนครเป็นต้นมาก ได้ทรงรับเหตุการณ์จะเป็นการลำบากในราชการโดยมาก และต่อมาก็ได้รับราชการในตำแหน่งเสนาบดีว่าการต่างประเทศ ได้ทรงจัดการไปโดยเรียบร้อยเบาบางพระราชหฤทัยเป็นอันมาก และทรงพระดำริการใดก็อยู่ในสุจริตยุติธรรมทั้งความซื่อสัตย์กตัญญูต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท และประพฤติพระองค์เหินห่างจากความ

ริชยากำเริบฟุ้งส้าน ทรงพระสติปัญญาสามารถในราชกิจทั้งปวงทุกประการ เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยทั้งราชการแผ่นดินและราชการในพระองค์ สมควรจะดำรงพระเกียรติยศในตำแหน่งพระองค์เจ้าต่างกรมผู้ใหญ่ได้ จึงโปรดเกล้า ฯ ให้สถาปนาเลื่อนขึ้นเป็นต่างกรมผู้ใหญ่ มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัตรว่า (พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทววงศ์วโรประการ นาคนาม ทรงศักดินา ๓๕,๐๐๐ เจ้ากรมเป็นหลวงเทววงศ์วโรประการ ศักดินา ๒๐๐ ปลัดกรมเป็นขุนภูบาลสวามิภักดิ์ ศักดินา ๔๐๐ สมุหบัญชีคงเป็นหมื่นรักษาพยุหพล ศักดินา ๓๐๐) ครั้นอ่านประกาศจบแล้วมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการเข้าไปหน้าพระที่นั่ง ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ และทรงเจิมพระราชทาน แล้วพระราชทานพระสุพรรณบัตร ๑ พระแสงฝักนาค ๑ เครื่องราชอิสสริยยศช้างเผือกสยามชั้นที่ ๑ มหาวราภรณ์ ๑ แหวนนพเก้า ๑ ซองทองคำ ๑ ขณะนั้นพระสงฆ์ถวายชัยมงคลพร้อมกัน เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรพิณพาทย์ฆ้องชัยตามธรรมเนียม แล้วกรมหลวงเทววงศ์วโรประการถวายต้นไม้ทองเงินธูปเทียนเงินทองของถวายต่าง ๆ เป็นอันมาก ครั้นแล้วเสด็จประทับโต๊ะเสวย ๆ กลางวัน พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และกรมหลวงเทววงศ์วโรประการ เวลาบ่ายเกือบ ๓ โมงเสวยแล้วเสด็จทอดพระเนตรงิ้วละครอยู่จนเวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันเสาร์ แรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๖ ปีชวด อัฐศก ศักราช ๑๒๕๘

ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง

วันอาทิตย์ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ ปีชวด อัฐศก ศักราช ๑๒๕๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระราชพินิจจัยอ่านบอกหลวงชัยสงคราม ปลัดเมืองอ่างทอง หลวงมหาดไทย ผู้รักษาเมืองลพบุรี ๒ ฉะบับ เมืองละฉะบับ รายงานน้ำฝนต้นข้าวทั้งสองเมือง ว่าน้ำฝนในเมื่ออาทิตย์อยู่ราศีเมษน้อยกว่าราศีเมษปีระกา กับใบบอกพระชัยราชรักษา ปลัดเมืองสุพรรณ รายงานน้ำฝนราศีเมษมากกว่าราศีเมษปีระกา

พระยาพิพัฒน์อ่านบอกพระยาเอนุชิตชาญชัย ข้าหลวงเมืองนครชัยศรี ว่าด้วยชำระผู้ร้ายปล้นเรือจีนสั่ย เวลายาค่ำเสด็จขึ้นข้างใน

แล้วกรมสมเด็จพระบำราบ เข้าไปเฝ้าที่ห้องพระโรงกลางจนทุ่มเศษ

วันจันทร์ แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ ปีชวด อัฐศก ศักราช ๑๒๕๘

เวลาเช้ามีการเลี้ยงพระที่พระที่นั่งบรมสถิตมโหฬาร ในการบำเพ็ญพระราชกุศลในสมัยซึ่งคล้ายกับดิถีที่สมเด็จพระนางเจ้าสุนัน

ทากุมารีรัตน์ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรรณาภรณ์เพ็ชร รัตน์สิ้นพระชนม์ พระสงฆ์ทรับพระราชทานฉันนั้น วัดราชประดิษฐ์ ๕ วัดราชบพิธ ๕ และมีธรรมเทศนาในเวลาเช้า เป็นของสมเด็จพระนางเจ้ากัณฑ์ ๑

เวลาค่ำมีการสวดมนต์ แล้วพระธรรมวโรดมถวายเทศนาเป็นกัณฑ์หลวงกัณฑ์ ๑ วันนั้นไม่ทรงราชการอันใด เป็นวันทรงถือ

เวลาวันนี้ไฟไหม้โรงงิ้ววังกรมหลวงเทววงศ์วโรปการ

วันอังคาร แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาวันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง วันพระ

วันพุธ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมง เสด็จออกประทับชิดตึงรูม พระที่นั่งจักรมหาปราสาท กรมหลวงเทววงศ์นำมิสเตอร์เฟรนซ์ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ถวายบังคมลาไปเป็นไวซ์กงสุล ณ เมืองเชียงใหม่ ทรงพระราชปฏิสันถารโดยสมควรแล้วกราบถวายบังคมลากลับไป

เสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

หลวงวิจารณ์อาวุธอ่านบอกพระอินทรเดช ข้าหลวง พระยาพิทักษ์ทวยหาญ กรมการเมืองปทุมธานี ว่าได้พร้อมกันชำระผู้ร้าย

ได้ตัวมาบ้าง ยังติดตามอยู่บ้าง

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหลวงเทววงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วันพฤหัสบดี ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

หลวงวิจารณ์อาวุธอ่านบอกพระยาสุรินทฤๅไชย เมืองเพชรบุรี ถวายพระราชกุศลว่าด้วยได้พร้อมกับหลวงชนานุกูล ข้าหลวง นิมนต์พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์และเลี้ยงอาหารบิณฑบาต และทำการบวชนาคหลวงที่ ขาเทพพนมชวด แต่วันอังคาร - พุธ แรม ๘ - ๙ ค่ำ เดือน ๖ เสร็จแล้ว

หลวงลักษมาณา กราบถวายบังคมลาไปเมืองกบิลพัสดุ์ พระราชทานเงินเหรียญนก ๓ ชั่ง

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ ตรัสกับกรมหลวงเทววงศ์จนเวลาเกือบทุ่มเสด็จขึ้นข้างใน

วันศุกร์ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

หลวงวิจารณ์อาวุธอ่านบอกพระนรินทรราชเสนี ข้าหลวงชำระผู้ร้ายเมืองราชบุรี ว่าได้รับตราพระคชสีห์ ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่าโปรดให้ไปชำระผู้ร้ายเมืองกาญจนบุรี อีกฉะบับหนึ่งว่าได้โปรดให้พระยาพิชัยบุรินทรา จมื่นสมุหพิมาน ออกไปชำระผู้ร้ายเมืองสมุทรสงครามให้ช่วยกันให้ตลอดถึงกัน ได้ทราบแล้ว และว่ากำหนดจะไปเมืองกาญจนบุรีวันพุธแรม ๙ ค่ำ เดือน ๖ ได้ทำการอย่างไรจะมีบอกมาครั้งหลัง

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ ตรัสกับกรมหลวงเทววงศ์จนเกือบทุ่มเสด็จขึ้น

วันเสาร์ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่ายวันนี้ เป็นวันที่จะได้ให้มิสเตอร์ ยคบ ตีไซลด์ มินิสเตอร์เรสิเดนต์ทูตของกรุงยูไนติสเตสสำหรับกรุงสยาม เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายอักษรสาสน์ในพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เจ้าพนักงานจัดการตามเคย

ที่หน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทในสนามหญ้าตั้งเกยไม้ เจ้าพนักงานผูกพระยาช้างพระที่นั่งมาเทียบเกย และมีช้างต้นม้าต้นยืนประจำ หน้าที่มีดาบตำรวจมีทหารแตรวง ๑ ทหารปืน ๑๐๐ ตามเคย ที่หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท มีทหารปืนใหญ่คอยสลุตตามธรรมเนียมด้วย

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ มิสเตอร์ ยคบ ค๊ไชลด์ มินิสเตอร์เรสิเดนส์ กงสุลเยเนอราลทูตกรุงยูไนติสสเตศ อเมริกา ๑ มิสเตอร์เอม. เอ. แมกกัน ไวซ์กงสุลอเมริกัน ๑ ขึ้นรถมาถึงหน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท ทหารปืนใหญ่ยิงสลุต ๙ นัด แล้วมาพักที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

เวลาบ่าย ๕ โมง พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องเต็มยศอย่างทหารมหาดเล็ก เสด็จออกประทับพระที่นั่งพุดตาลทองคำภายใต้พระมหาเศวตฉัตร พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ และหมู่ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทโดยลำดับตามตำแหน่งถ้วนทุกกระทรวง เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรกลองชนะมะโหระทึกแตรทหารพร้อมกัน ครั้นสุดเสียงประโคมแล้วเจ้าพนักงานกรมวังกรมท่านำมิสเตอร์ ยคบ ค๊ไชลด์ มินิสเตอร์เรสิเดนส์ ทูตอเมริกัน ๑ มิสเตอร์เอม. เอ. แมกกัน ไวซ์กงสุลอเมริกัน ๑ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วเจ้าพระยาพิพัฒน์โกษาทูลเบิกขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส ให้มิสเตอร์ ยคบ ค๊ไชลด์ มินิสเตอร์เรสิเดนส์ ทูตอเมริกัน ถวายอักษรสาส์นเปรสิเดนส์ยูไนติสสเตศอเมริกา ซึ่งตั้งให้มิสเตอร์มาเป็นทูตรักษาทางพระราชไมตรี แล้วมิสเตอร์ ยคบ ค๊ไชลด์ ทูตอ่านแอดเดรสถวาย ครั้นแล้วมีพระราชดำรัสตอบตามธรรมเนียม และทรงพระราชปฏิสันถาร ๑ นัดแล้วเสด็จขึ้น แรกเมื่อวันนั้นพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการสวมเสื้อครุยด้วย

เวลาเกือบย่ำค่ำเสด็จพระราชดำเนินทรงพระราชยานแต่หน้าที่นั่งจักรีไปประทับเมรุท้องสนามมุขตะวันตก ทอดพระเนตรในเมรุทั่วแล้วเสด็จไปประทับพลับพลามวยและพลับพลาทรงธรรม เวลาเกือบทุ่มเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันอาทิตย์ ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาวันนี้ พระสิริสมณติสสะ ให้ทูลพระกรุณาขอพระบรมราชวโรกาสเข้าเฝ้า เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกตอริงรูม เจ้าพนักงานและกรมหมื่นวชิรญาณได้นำพระสิริสมณติสสะเข้าเฝ้า ทรงพระราชปฏิสันถารโดยสมควร แล้วพระสิริสณมะถวายหนังสือฉะบับ ๑ เป็นหนังสือขอพระบรมราชวโรกาส ให้ทรงเป็นศาสนูปถัมภ์แด่พระพุทธศาสนาในเมืองลังกา ด้วยพระสงฆ์ในเมืองลังกานั้นแตกเป็น ๓-๔ พวก ถือฝ่ายมรามวงศ์ ๑ อุบาลีวงศ์ ๑ รามัญวงศ์ ๑ ลัทธิที่ถือวินัยปฏิบัติต่างๆ กันไป จึงพระสังฆเถรานุเถระในพวกนั้นๆ ปรึกษากันที่รวบรวมเป็นพวกเดียวกัน แต่บ้านเมืองนั้นผู้ปกครองมิได้ถือพระพุทธศาสนา จะหาผู้เป็นศาสนูปถัมภกโดยยาก จึงเห็นพร้อมกันในหมู่พุทธศาสนิกชนว่า ในโลกนี้ประเทศใดจะมีพระพุทธศาสนาเจริญเหมือนในกรุงสยามก็ไม่มี พระเจ้าแผ่นดินในสกลประเทศทั้งปวงก็มิที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแต่พระเจ้าแผ่นดินสยามพระองค์เดียวเท่านั้น ควรจะขอพระบรมราชวโรกาสให้ทรงเป็นศาสนูปถัมภก พระ

ศิริสมณะ และพระสงฆ์อีก ๒ รูป ซึ่งเป็นฝ่ายมรามวงศ์ จึงได้อุตสาหะ ข้ามทะเลเข้ามาในพระราชสำนัก และพระศิริธัมมังคะ ซึ่งเป็นพระมหาเถระในฝ่ายอุบาลีวงศ์ จึงได้แต่งให้พระสงฆ์องค์หนึ่งเข้ามาด้วย พระศิริสมณะได้นำสังฆดำริมาทูลขอให้ทรงเป็นศาสนูปถัมภก เมื่อได้ทรงสดับก็ทรงพระปราโมทย์โสมนัส รับที่จะทรงอุปการะแก่พระสงฆ์ที่จะเข้ามาศึกษาวินัยปฏิบัติตามธรรมยุติกานิกายในกรุงสยาม และจะทรงอุปการะเกื้อกูลแก่พระสงฆ์ข้ากรานุกรรทั้งปวงในเมืองลังกาด้วย ได้ดำรัสไปยังกรมหมื่นวชิรญาณ ในการที่จะทรงอุปถัมภกพระพุทธศาสนาในลังกาให้ถาวรเจริญยิ่งขึ้น และพระศิริสมณะก็ได้ขอต่อพระมหาเถรานุเถระในธรรมยุติกานิกาย เพื่อที่จะศึกษาปฏิบัติตามวินัยนิยมอย่างธรรมยุติกานิกาย พระมหาเถรานุเถระ มีกรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ สมเด็จพระวันรัตน สมเด็จพระพุทธโฆษา เป็นสังฆนายก ก็ได้ยินยอมพร้อมกันไปประชุมที่ราชาธิวาส ซึ่งเป็นเรือสะเตชั่นโปลิศซึ่งทอดอยู่กลางน้ำ ทำพิธีกรรมให้พระศิริสมณะด้วยนทีสีมา ได้รับวินัยปฏิบัติตามธรรมยุติกานิกาย แต่เวลานั้นแล้ว การที่สงฆ์ลังกามาเรียนวินัยปฏิบัติในพุทธศาสนาในเวลาในกรุงสยามครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๓ ด้วยเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาโบราณยังดำรงอยู่ ครั้งแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เมืองลังกาประเทศเสื่อมสูญกันตรายปกติระงับอยู่นั้น ก็ได้มีพระราชสาส์นมาขอพระสงฆ์ผู้รู้ศาสนธรรมคดีไปครั้งหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินก็ได้โปรดให้อาราธนา

พระอุบาลีราชาคณะกับพระสงฆ์สานุศิษย์นำพุทธศาสนาวงศ์ออกไปสั่งสอนแพร่หลาย จนปรากฏนามพระสงฆ์พวกนั้นว่าอุบาลีวงศ์มาถึงกาลบัดนี้ ครั้งนั้นเมืองลังกามิได้มีพระเจ้าแผ่นดินปกครอง ความปกป้องตกอยู่ในอำนาจคนที่มิได้ถือพุทธศาสนา ๆ จึงมิได้มีความเจริญเหมือนในกรุงสยาม เมื่อได้ทรงทราบความดำริของพระสงฆ์เถรานุเถระและพุทธศาสนิกชนในลังกาประเทศที่ทูลขอเชิญให้ทรงเป็นศาสนูปถัมภก ก็ทรงพระราชศรัทธาปราโมทย์โสมนัส ทรงยินดีที่จะทรงอนุเคราะห์ตามความปรารถนาของพระสงฆ์เถรานุเถระและพุทธศาสนิกชนทั้งปวงโดยสมควร

เสด็จขึ้นจากพระลังกาผ้าแดง โปรดให้เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน ซึ่งกราบถวายบังคมลาออกไปประเทศยุโรปกลับมาถึงนั้นเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชปฏิสันถารถึงการที่ไปมาโดยควร แล้วเสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

หลวงวิจารณ์ยาวธยานบอกพระกรามศรีรักษ์ ปลัดผู้รักษาเมืองกาญจนบุรีว่า หลวงศรพิทักษ ผู้ช่วย ป่วยเปนโรคชรากระเสกกรรม ส่งเครื่องยศคืนเข้ามา

พระยาจ่าแสนยบดี ว่าพระยาชัยสงคราม ท้าวพระยาเมืองแพร่ ผู้คุม ๆ ต้นไม้ทองเงินลงมานั้น กราบถวายบังคมลากลับเมือง ดำรัสพระราชปฏิสันถารโดยควรแล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ ตรัสกับกรมหลวงเทววงศ์จนเวลาเกือบ ๒ ทุ่ม เสด็จขึ้น

วันจันทร์ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาวันนี้เป็นวันเริ่มงานพระเมรุกรมพระราชวังบวร เป็นวันที่เชิญพระบรมธาตุออกไปสมโภชตามจารีตโบราณประเพณี

เวลาบ่าย เจ้าพนักงานจัดการที่จะแห่ตามธรรมเนียม เชิญพระราชยานมาตั้งหน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท กระบวนแห่มีเครื่องสูง กลองชนะแตรสังข์คู่แห่ทวดา และธงชายธงมังกร ธงเสือปีก ปี่พาทย์ ตั้งกระบวนตรงหน้าประตูพิมานชัยศรี เจ้าพนักงานกรมภูษามาลาเชิญพระเจดีย์ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุเมืองลังกาขึ้นบนพานสองชั้น มีกรอบแก้วตั้งบนราชยาน คอยเวลาเสด็จพระราชดำเนิน

เวลาบ่าย พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องเต็มยศอย่างพลเรือน เสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท สมเด็จกรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช นำมิสเตอร์ ฮอกโตบังเกา ซึ่งขอมาจาก คอเวอนเมนต์เยอรมันให้มาทำการไปรษณีย์กรุงสยามนั้น บัดนี้ครบกำหนดที่กลับไปเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายบังคมลากลับไปเมืองเยอรมัน ทรงพระราชปฏิสันถารพอควรแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน ตราราชอิสสริยยศมงกุฎสยามชั้นที่ ๓ มัณฑนาภรณ์ แล้วเสด็จทรงพระราชยานเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยกระบวนนำกระบวนตาม ไปประทับพระเมรุมุขตะวันออก โปรดให้เดินกระบวนแห่แต่พระบรมมหาราชวังไปตามถนนหน้าบ้านหมื่นพิเชียรเพชร ไปเลี้ยว

ตามถนนสนามไชยเข้าพระเมรุทิศตะวันออก เชิญพระบรมสารีริกธาตุขึ้นสถิตบนบุษบก แล้วเกรินขึ้นไปตั้งบนเบญจาดาดภายในพระเมรุทอง ตั้งเครื่องทรงนมัสการทั้ง ๔ ทิศ ครั้นแล้วเจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ มีกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระราชาคณะ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๓๐ องค์เข้ามานั่งณอาสน์สงฆ์มุขตะวันออก แล้วทรงประเคนผ้าไตรสลับแพร ๓๐ ไตร พระสงฆ์ออกไปครองผ้าเสร็จแล้วเสด็จทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล และกรมพระปวเรศและพระสงฆ์ทั้งปวงเจริญสัตตปริต เวลาย่ำค่ำเศษเสด็จไปประทับพลับพลา ทรงจุดดอกไม้ต่าง ๆ ในเวลาค่ำวันนี้มีงานรำโคม มังกร หนัง ๔ โรง โขนจับระบำ ๒ โรง หุ่น ๒ โรง ดอกไม้ต่าง ๆ มีระทาใหญ่ ๑๒ ระทา ทรงดอกไม้แล้วเสด็จขึ้นเวลา ๒ ทุ่มเศษ

การพระเมรุครั้งนี้ พระเมรุสูงชาดยอด ๒๘ วาศอกคืบ เสาสูงพ้นดิน ๑๑ วา ๓ ศอก ๒ นิ้ว พระเมรุยอดมณฑป ภายในมีพระเมรุทองสูง ๑๓ วาศอกคืบ ๖ นิ้วชาดยอด ภายในมีเบญจาทำด้วยดาดทองแดง ๓ ชั้น ห้อยเศวตฉัตร ๗ ชั้นภายในพระเมรุทองตรงเบญจาขึ้น มีคดอยู่เมรุใหญ่ ๔ คด ซุ้มกินนร ๘ ซุ้ม มีประตูใหญ่เป็นจตุรมุข ๔ ประตู เมรุสร้างจตุรมุข ๔ สร้าง ภายในขัดเรือกตามธรรมเนียม ภายนอกพระเมรุใหญ่และสร้างเมรุประตูนั้นทาดินแดงเขียนลายรงค์ ภายในปิดกระดาษลายทรงข้าวบิณฑ์ทำในนั้น และมี

ฉัตรเงินฉัตรทองฉัตรนากล้อมเมรุ ในสร้างตรงราชวัตรทึบ ภายนอกสร้างมีราชวัตรไม้ไผ่ฉัตรเบญจรงค์ล้อม ที่ประตูเมรุมียักษ์ใหญ่ยืนประตูละคู่ มีพลับพลาอาทรธรรมหลังหนึ่ง แต่ยกออกไปไว้ตรงพลับพลาปูนท้องสนาม แลมีพลับพลามวยหลังหนึ่งตามเคย ระทาเหมือนครั้งวัดราชประดิษฐ์ยกมา ๑๒ ระทา โรงรำ ๑๓ โรง โขน ๒ โรง หุ่น ๓ โรง งิ้ว ๓ โรง หนัง ๔ โรง ไม้ต่ำสูงตามธรรมเนียมด้วย

เวลาวันนี้พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการแต่งเต็มยศทั้งนั้น

วันอังคาร ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานกงยาราชาวดีพร้อมด้วยกระบวนหน้าแลหลังตาม เสด็จแต่หน้าพระที่นั่งจักรีไปประทับพระเมรุทิศตะวันตก ทรงจุดเทียนนมัสการแล้วเสด็จทรงประเคนกรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระราชาคณะ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๑๐ รูปรับพระราชทานฉัน แล้วเสด็จไปทรงประเคนมุขตะวันออก หม่อมเจ้าพระพุทธบาท พระราชาคณะรวม ๑๕ รูปรับพระราชทานฉัน ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว เสด็จทรงประเคนหมากพลูธูปเทียน พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรกแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับทรงพระราชยานเสด็จเข้าสู่พระบรมมหาราชวัง

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทรงพระราชยาน

เสด็จโดยกระบวนมาประทับเมรุมุขตะวันออก ทรงสักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุแล้ว กรมหมื่นวชิรญาณนำพระสีริสมณะและพระสงฆ์ลังกาเข้ามาเฝ้า ด้วยพระสงฆ์ลังกาอยากเห็นทรงเครื่องเต็มยศ แล้วเสด็จพระราชดำเนินทรงพระราชยานออกทางมุขตะวันออก เสด็จประทับพลับพลาพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ผลละ ๓ สลึง ๑๖๐ ผล ผลละ ๑ เฟื้อง ๓๒๐ ผล รวมวันนี้ ๔๘๐ ผล เงิน ๓ ชั่ง ผลสลาก ๒๐๐ ผล กับทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้ทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ์ ๘ พุ่ม ต้นละ ๑๐ ตำลึง ๔ ต้น ต้นละ ๕ ตำลึง ๔ ต้น ผลละเฟื้องทั้ง ๘ พุ่ม เกณฑ์พระหลวงในพระบรมมหาราชวังพุ่มละ ๒ นาย ในพระราชวังบวรพุ่มละ ๒ นาย รวมพุ่มละ ๔ นาย ขณะนั้นมีงานการเล่นสิงห์โตญวนหก ไม้ต่ำสูง วันนี้มีการโขน ๒ โรง หุ่น ๒ โรง งิ้วโรง ๑ โรงรำ ๑๑ เวลาย่ำค่ำเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง ไม่ได้ทรงดอกไม้เพราะฝนตก โปรดให้กรมสมเด็จทรงจุดดอกไม้เพลิงต่าง ๆ มีพุ่มรอบเมรุดอกไม้เพลิงต่าง ๆ ระทาใหญ่ ๑๒ ระทา หนัง ๔ โรง รำโคม สิงห์โต มังกรตามธรรมเนียม

เวลายามเศษ ตั้งกระบวนแห่พระบรมสารีริกธาตุแต่พระเมรุแล้ว เจ้าพนักงานตั้งเกรินเชิญบุษบกพระบรมสารีริกธาตุลงมาแล้วเชิญพระบรมสารีริกธาตุขึ้นพระราเชนทรยานแห่กลับเข้ามาในพระบรมมหาราชวัง มีกระบวนเครื่องสูงกลองชนะคู่แห่แตรสังข์ กระ

บวนโคมกระดาษต่าง ๆ เป็นอันมาก การเล่นทั้งปวงนี้เลิกกันเวลาแห่กลับแล้ว

วันนี้พระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์แต่งพระองค์เหมือนเวลาวานนี้ ข้าราชการก็แต่งเหมือนวานนี้ด้วย

วันพุธ ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

ไม่มีการใดเป็นวันว่าง เจ้าพนักงานจัดการที่จะเชิญพระศพกรมพระราชวังบวรออกสู่พระเมรุในเวลาพรุ่งนี้

วันพฤหัสบดี ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาค่ำนี้ ๑ ยาม กรมสมเด็จพระบำราบปรปักษ์ได้เสด็จออกไปในวังหน้า เจ้าพนักงานกรมภูษามาลาและกรมอื่นพร้อมกันตามตำแหน่ง พนักงานเชิญพระโกศพระศพกรมพระราชวังบวรแต่พระที่นั่งอิศราวินิจฉัยขึ้นตั้งบนยานมาศสามคาน พระราชทานพระโกศทองน้อยประกับนอก มีเครื่องสูงกลองชนะแตรสังข์คู่แห่ ๆ ออกประตูโอภาสพิมาน ตรงไปออกประตูศักดาพิชัยริมพลับพลา ไปถึงรถสำหรับทรงพระศพซึ่งตั้งอยู่หน้าศาลาใต้สะพานเสี้ยวเป็นที่ตั้งกระบวน แล้วเทียบยานมาศเข้ากับเกริน เชิญพระศพขึ้นเกรินตามกระไดนาคไปถึงแว่นฟ้าบนรถ แล้วเลื่อนพระโกศไปตั้งบนแว่นฟ้า รถที่ทรงพระศพนี้ใช้รถสำหรับพระสงฆ์อ่านอภิธรรมนำพระศพที่ได้ขึ้นมหาพิชัย

ราชรถนั้น แต่ยกบุษบกเสีย ตั้งแต่แว่นฟ้าอีก ๒ ชั้นเสริมขึ้นไปและมีเศวตฉัตรคันดาน ๗ ชั้นกั้นพระศพ มีพระสงฆ์อ่านอภิธรรมนำพระศพอีกรถหนึ่ง แต่ยกบุษบกเสีย ตั้งยานมาศแทน และมีเศวตฉัตร ๕ ชั้นกั้นด้วย โปรดให้นิมนต์พระพิมลธรรมมาอ่านพระธรรมนำพระศพ และมียานมาศโปรยข้าวตอกและโยงตามธรรมเนียม พระองค์เจ้าชายรัชนีแจ่มจำรัสโปรยข้าวตอก พระองค์เจ้าไชยรัตนวโรภาสโยงพระศพ แต่งพระองค์ตามธรรมเนียม ตั้งกระบวนคอยเวลาเสด็จพระราชดำเนิน

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินทรงพระราชยานอย่างเวลาวานนี้ เสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนมาประทับพลับพลาเล็กหน้าพระเมรุพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทเฝ้าพร้อมกัน โปรดเกล้าฯ ให้เดินกระบวนมาแต่ทางหน้าพลับพลาสูงวังหน้า มีกระบวนทหารแตรกรมทหารหน้าวง ๑ เดดมาศ ทหารปืนแห่หน้าไพล่หลังเอาปลายหอกลงตามธรรมเนียม แล้วถึงธงชาย ธงเสือปีกและปล่อยรูปสัตว์ต่างๆ มีรูปแรดทรงบุษบกเพลิง ๑ แล้วถึงรูปสัตว์ต่างๆ มีบุษบกอังกฤษรองผ้าไตร สัตว์ต่างๆ มาข้างหน้า ๒๐ คู่ คือ ช้างคู่ ๑ ม้าคู่ ๑ สิงห์ไกรสรคู่ ๑ นกเทศคู่ ๑ นกอินทรีคู่ ๑ นกทัณฑิมาคู่ ๑ นกการวิกคู่ ๑ เหมราชคู่ ๑ ล่างแปลงคู่ ๑ กิเลนคู่ ๑ กิเลนจีนคู่ ๑ โตโลคู่ ๑ งายไส้คู่ ๑ สิงห์โตจีนคู่ ๑ โตเทพสิงหนัศคู่ ๑ สิงห์คู่ ๑ เกสรสิงห์คู่ ๑ คชสีห์คู่ ๑ กาพราชสีห์คู่ ๑ ไกรสรราชสีห์คู่ ๑ รูปสัตว์นั้นกั้นสัปทนแดงมีคันชิงไปหน้ารูปละคู่ ๔๐

แล้วถึงธงอีกข้างละ ๕ ธง และถึงเทวดาคู่แห่ ๓๕๐ คู่ กลองชนะ ๔๐ คู่ เดินเปน ๔ สาย แล้วถึงแตรสังข์และเครื่องสูง สำหรับวังหน้าเปน เครื่องห้าทองขวาง ๓ ชั้น ๘ คู่ ๕ ชั้น ๒ คู่ และถึงเครื่องสูงทองและ ลวดอกสำรับ เปนของวังหลวงพระราชทาน พอถึงพลับพลากระบวน ทั้งปวงเดินเลยผ่านไป แต่เทวดาคู่แห่กลองชนะแตรสังข์เครื่องสูง เดินตรงเข้าประตูเมรุมุขตะวันออก แต่รถพระพิมลธรรมนำพระศพ เลยมาหยุดหน้าพลับพลา รถนั้นคนลาก แต่ในกลางมีม้าเทียม ๖ ม้า ข้างรายมีคู่เคียงพระหลวงในพระราชวังบวร ๑๒ คน แต่งตัวสวม ลอมพอกเสื้อครุย รถพระมีฉัตรโหมด ๔ มุม พัดโบกบังสูรย์ กั้น กลดกำมะลอข้าง ๆ ด้วย แล้วถึงเสลี่ยงโยงเสลี่ยงโปรยมีคู่เคียง และกั้นกลดกำมะลอเหมือนกัน แต่ไม่มีพัดโบกบังสูรย์ เสลี่ยงโปรย เลี้ยวเข้าในเมรุ แต่เสลี่ยงโยงมาหยุดหน้าพลับพลาต่อรถพระ แล้ว ถึงรถที่ทรงพระโกศพระศพเดินมา มีคนลากและมีม้าเดินมาในระหว่าง ๘ ม้า มีคู่เคียงพระยาในพระราชวังบวร ๓๒ คน มีพระกลดโหมด เทศ พัดโบกบังสูรย์ บังแซกอินทร์พรหมถือเคียงข้างรถ บนรถมี ฉัตรโหมด ๔ คันปักตามมุมมีเทวดาถือ ครั้นรถพระศพเดินมาถึงหน้า ประตูเมรุหยุดที่นั้น เจ้าพนักงานปลดภูษาโยงแล้วเลื่อนเสลี่ยงโยงเข้า ไปในเมรุ แล้วตั้งบันไดนาคเกรินพระโกศลงมาตั้งบนยานมาศสาม คาน พระเจ้าอยู่หัวเสด็จเข้าในเมรุ แล้วเดินกระบวนคู่แห่กลองชนะ แตรสังข์เครื่องสูงยานมาศ พระพิมลธรรมอ่านหนังสือ ยานมาศโยง

โปรยและยานมาศสามคานทรงพระโกศแห่เวียนพระเมรุโดยอุตตราวัฏ หลังยานมาศพระศพมีเครื่องสูงทองแผ่ลวดคู่แห่ และหัวหมื่นนายเวร หุ้มแพรมหาดเล็กเชิญเครื่องและเดินตามพระศพด้วยเป็นอันมาก แต่กระบวนหลังเมื่อเดินพระศพมาตามถนนนั้น มีธงต่าง ๆ และผ้าเหลือง ผ้าขาวที่ผูกเป็นดอกไม้และฉัตรย่ามอีกเป็นอันมาก เมื่อเวลากระบวนพระเวียนพระเมรุนั้น พระเจ้าอยู่หัวเสด็จเข้าไปประทับเมรุได้ข้างใน ครั้นเมื่อเดินกระบวนแห่เวียนพระเมรุรอบในโดยอุตตราวัฏถ้วนตติยวารแล้ว เจ้าพนักงานยกสามคานเข้าไปเทียบกับเกรินริมบันไดนาคในมุขพระเมรุมุขตะวันออก เจ้าพนักงานภูษามาลาเลื่อนพระโกศไปบนเกริน แล้วเกรินขึ้นไปตามบันไดนาค ครั้นถึงที่สุดเบญจาแล้ว เลื่อนพระโกศขึ้นไปบนเบญจา แล้วเจ้าพนักงานตั้งเครื่องสูงสำหรับวังหน้า และเครื่องสูงทองแผ่ลวดรอบพระเมรุทอง พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระเมรุมุขตะวันตก ทรงทอดผ้าไตรสังเค็ดเอก ๓๕ ไตร ไตรสังเค็ดโท ๓๔ ไตร ไตรเปล่าของหลวง ๓๐ ไตร ทำวังหน้า ๓๐ ไตร ผ้าเหลืองผูกเป็นดอกไม้ ๔๐๐ สบง จีวร กราบ ๓๗๐ พระพิมลธรรม พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย พระครูเจ้าวัด ๓๕ รูป สดับปกรณ์สังเค็ดเอก แล้วทรงประเคนเครื่องบริกขารหัวทานแด่พระพิมลธรรม แล้วพระครูฐานานุกรมผู้ใหญ่สดับปกรณ์ไตรสังเค็ดโท ๓๔ รูป ฐานานุกรมผู้น้อยสดับปกรณ์ไตรเปล่า ๖๐ รูป พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรก แล้วโปรดให้ทอดผ้าสบงจีวรกราบพระ ๓๗๐

พระปริตรามัญ ๒๐ รูป พระบิณฑบาตเวร ๑๕๐ รูปสดับปกรณ์ พระสงฆ์กำกับสร้างและพระสวดสดับปกรณ์ผ้าเหลือง ๔๐๐ ผืน แล้วเสด็จทรงพระราชยานกลับพระบรมมหาราชวัง ทรงพระกรุณาโปรดให้มีพระธรรมเทศนากัณฑ์หนึ่งที่พลับพลาทรงธรรม พระธรรมไตรโลกถวายพระธรรมเทศนากัณฑ์หนึ่ง การมหรสพทั้งปวงมีตามธรรมเนียม

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกตามทางเดิม เสด็จประทับพลับพลามวย ทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์และสลากอย่างเช่นวันก่อน พระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระกรุณาโปรดให้ทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ์ทั้ง ๘ พุ่ม มีการเล่นตามธรรมเนียมอย่างเช่นวันก่อน ๆ ครั้นเวลาย่ำค่ำเสด็จกลับพระบรมมหาราชวังด้วยฝนตก ไม่ทรงจุดดอกไม้ โปรดให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอทรงจุดดอกไม้

วันนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องดำ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าน้องยาเธอ ทรงฉลองพระองค์ทรงผ้าดำ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ทรงลายพื้นขาว พระวรวงศ์เธอชั้น ทรงขาวล้วน ในเวลาชักพระศพเวลาพระราชทานเพลิงนอกนั้นทรงขาว พระวรวงศ์เธอชั้นทรงขาวล้วน

ที่พระเมรุนั้น มีพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม ๔ สร้างทั้งกลางวันกลางคืน มีกลองชนะ ๔๐ คู่ จ่าปี่จ่ากลองแตรสังข์ประโคมตามเวลานางร้องไห้แต่เวลาย่ำเที่ยง เวลาย่ำค่ำ เวลาย่ำรุ่ง รวม ๓ เวลา

วันศุกร์ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้าไม่ได้เสด็จออก เดิมกำหนดว่าจะเสด็จออก โปรดให้เลื่อนไปเวลาบ่าย

เวลาบ่าย ๕ โมงเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานถงยาราชาวดีพร้อมด้วยกระบวนนำตาม เสด็จประทับพลับพลามวย พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์เสนาบดีข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าเบื้องบาทบงกชมาศ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ทิ้งทานทุกต้นกัลปพฤกษ์ทั้ง ๘ พุ่ม ทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์และผลสลาก พระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์จนเวลาค่ำเสด็จทรงโปรยข้างใน เสด็จออกทรงแจกครอบแก้วมีรูปช้างทองคำในนั้นแก่พระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดี พระยา พระ ข้าราชการในพระบรมมหาราชวัง พระราชวังบวร แล้วทรงจุดดอกไม้เพลิงต่าง ๆ การวันนี้ก็มีงานมหรสพต่าง ๆ อย่างวันก่อนตามธรรมเนียม เวลาเกือบทุ่มโปรดให้พระองค์ไชยานุชิตไปทอดผ้าสดับปกรณ์ ไตรสังเค็ดเอก ๓๕ ไตรสังเค็ดโท ๓๔ ไตรเปล่า ๖๐ สบงจีวรกราบพระ ๓๗๐ พระพรหมมุนีพระราชาคณะ พระครู ๓๕ รูปสดับปกรณ์ไตรสังเค็ดเอก พระครูและเปรียญ ๓๔ รูปสดับปกรณ์ไตรสังเค็ดโท พระครูฐานานุกรมผู้น้อย ๖๐ รูปสดับปกรณ์ไตรเปล่า พระปริตและพระสงฆ์บิณฑบาตเวร ๓๗๐ รูปสดับปกรณ์จีวรกราบพระ กับโปรดให้กรมหมื่นพรหมไปมีธรรมเทศนาที่พลับพลาทรงธรรม พระเทพโมฬีถวายเทศนากัณฑ์หนึ่ง สดับปกรณ์ผ้าเหลืองวันละ ๔๐๐ ผืน

วันเสาร์ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกทางพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยกระบวนนำแลตาม เสด็จไปประทับพลับพลามวย พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์เสนาบดีข้าทูลละอองธุลีพระบาท ฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าเบื้องบาทบงกชมาศ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ์ทั้ง ๘ พุ่ม ทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์และฉลากพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการอย่างเช่นวันก่อนแล้วเสด็จทรงโปรยข้างใน เวลาเกือบทุ่มเสด็จออกทรงจุดดอกไม้เพลิงต่าง ๆ อย่างวันก่อน และพระราชทานครอบข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยที่ยังไม่ได้รับพระราชทาน อนึ่งการมหรสพมีทั้งกลางวันกลางคืนเหมือนวันก่อน โปรดให้พระเจ้าน้องยาเธอเสด็จไปทอดผ้าไตรสังเค็ดเอก ๓๕ สังเค็ดโท ๓๔ ไตรเปล่า ๖๐ อย่างวันก่อน และมีเทศนาที่พลับพลาทรงธรรมกัณฑ์หนึ่งด้วย เวลาทุ่มเศษเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง ผ้าจีวรสบงกราบพระและผ้าเหลืองเท่ากับเวลาวานนี้

วันอาทิตย์ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทประทับ [illegible] กรมหลวงเทวะวงศ์ผู้ว่าการต่างประเทศและเจ้าพนักงานกรมวังนำ มิสเตอร์ ซี. เยม. กลูด ซึ่งเป็นไวซ์กงสุลอังกฤษเมือง

เชียงใหม่ บัดนี้ได้เลื่อนมาเป็นกงสุลอังกฤษที่กรุงเทพ ฯ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท และนำมิสเตอร์ ดับยู. อาร์. ดี. แบกเกลต ๑ มิสเตอร์ ซี. อี. ดับยู. สตริงเคอร์ ซึ่งเข้ามาเป็นผู้ช่วยราชการในลิเคชั่นทูตอังกฤษณกรุงเทพ ฯ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชปฏิสันถารโดยสมควร แล้วถวายบังคมลากลับไป

เสด็จออกหน้าพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยกระบวนนำและตาม เสด็จไปประทับพลับพลาทรงธรรม โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ที่ถวายเทศนาวันไป ทรงจุดเทียนเครื่องทรงธรรม พระศรีสมโพธิถวายเทศนา ครั้นเทศนาจบเสด็จทรงประเคนไตรบริกขารสังเค็ดเอก พระสงฆ์ถวายอติเรกแล้ว เสด็จเข้าไปประทับเมรุมุขเหนือ ทรงทอดผ้าไตรสังเค็ดเอก ๓๕ ไตรสังเค็ดโท ๓๔ ไตรเปล่าของหลวง ๓๐ ท้าววังหน้า ๓๐ ผ้าสบงจีวรกราบพระ ๑๗๐ ผ้าเลววันละ ๔๐๐ พระธรรมราชานุวัตรกับพระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยพระครูเจ้าวัด ๓๕ รูปสดับปกรณ์สังเค็ดเอก พระครูและเปรียญ ๓๔ รูปสดับปกรณ์ไตรสังเค็ดโท พระครูฐานานุกรมผู้น้อย ๖๐ รูปสดับปกรณ์ไตรเปล่า แล้วพระปริตและพระบิณฑบาตเวร ๑๗๐ รูปสดับปกรณ์จีวรสบงกราบพระ แล้วเสด็จออกประทับพลับพลามวย โปรดเกล้า ฯ ให้ทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ์ทั้ง ๘ พุ่ม ทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ผลสลากพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการอย่างเช่นวันก่อนและเสด็จทรงโปรยข้างในด้วย

เวลาเกือบทุ่มเสด็จออกทรงดอกไม้เพลิงต่าง ๆ อย่างวันก่อน และพระราชทานครอบแก่ผู้ที่ยังไม่ได้รับพระราชทาน อนึ่ง การมหรสพก็มีอย่างวันก่อน เวลาทุ่มเศษเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันจันทร์ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้าโปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์เสด็จไปทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ที่พระเมรุ ไตรสลับเด็ดเอก ๑๕ ไตรสลับเด็ดโท ๓๔ ไตรเปล่า ๖๐ จีวรสบงกราบพระ ๑๗๐ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส หม่อมเจ้าพระ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย พระครูเจ้าอธิการพระเปรียญ และพระสีรีสมณะ ๑๕ องค์สดับปกรณ์ไตรสลับเด็ดเอก พระครูฐานาผู้ใหญ่ผู้น้อยเปรียญ และพระสงฆ์เมืองลังกาอีก ๓ องค์ รวม ๓๔ รูปสดับปกรณ์ไตรสลับเด็ดโท พระครูฐานานุกรมผู้น้อย ๖๐ รูปสดับปกรณ์ไตรเปล่า พระพิธธรรม พระบิณฑบาตเวร ๑๗๐ รูปสดับปกรณ์จีวรสบงกราบพระ และมีพระธรรมเทศนาที่พระที่นั่งทรงธรรม พระอมรโมฬีถวายเทศนากัณฑ์หนึ่ง ผ้าเลวสดับปกรณ์ ๔๐๐

เวลาเที่ยงแล้วเจ้าพนักงานตั้งเกรินทางมุขตะวันออก แล้วเชิญพระโกศเกรินลงมาตามบันไดนาค เปลื้องพระโกศทองน้อยประกับนอก เชิญโกศลองที่ทรงพระศพไปทางมุขเหนือไปออกรักแร้ตะวันตกเฉียงเหนือ ชำระพระศพที่มุขนั้นมีฐานเฉียงบักเสาตั้งเพดาน มีระบาย

แล้วตั้งแว่นฟ้าในนั้น เชิญพระโกศตั้งบนแว่นฟ้าอีกที่หนึ่งแล้วจึงได้ชำระพระศพ รักแร้เมรุที่ชำระพระศพนั้นก็นาฬิกาเดินด้วย

เจ้าพนักงานรอเบญจาออกและเปลี่ยนเพดานเมรุทองเป็นพื้นพื้นพลึง มีลายดาวเครื่องสดห้อย ฉัตรลอยดอกไม้สด ๗ ชั้น ฐานเผานั้นเป็นสองชั้นลายอังกฤษ เจ้าพนักงานได้ตั้งพร้อมกับเบญจา แล้วกรมสนมพลเรือนปักตารางเหล็กเสาบิดทองคำเปลว หลังคาตารางเป็นยอดกุ่ม ๆ เหมือนเมรุ มีดอกไม้สดประกับเครื่องสดเป็นลวดลายต่าง ๆ และมีม่านดอกไม้สด ห้อยพวงดอกไม้สดรอบไปทั้งตาราง มีฉัตรดอกไม้สดปัก ๔ มุมฐาน

ครั้นชำระพระศพและสดับปกรณ์ปากโกศเสร็จแล้ว เชิญพระโกศลองขึ้นตั้งบนตารางรอเวลาเสด็จพระราชดำเนิน

เวลาย่ำค่ำ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรมหาปราสาท ทรงพระราชยานพร้อมด้วยกระบวนนำและตาม เสด็จพระราชดำเนินไปประทับพระเมรุมุขตะวันออก ขณะนั้นราชทูตกงสุลเยเนอราลผู้แทนคอเวอร์เมนต์ต่างประเทศประชุมอยู่ที่นั้นพร้อมกัน ทรงพระราชปฏิสันถารโดยควรแล้วเสด็จเข้าไปในมุขตะวันออก ทรงจุดธูปเทียนและดอกไม้จันทน์เครื่องขมาศพ เสด็จขึ้นไปพระราชทานเพลิงพระศพกรมพระราชวังบวร ขณะนั้นเจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรกลองชนะ นางร้องไห้ก็ร้องพร้อมกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับลงมาแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าฝ่ายในและ

ในพระบรมมหาราชวังและพระราชวังบวร และข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยในพระบรมมหาราชวังและข้าราชการในพระราชวังบวร ขึ้นไปถวายพระเพลิงพร้อมกัน พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพลับพลามวย ทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ผลสลาก พระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดีข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนผู้ใหญ่ผู้น้อย และโปรดให้ทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ์ทั้ง ๔ พุ่ม มีการมหรสพอย่างวันก่อน เวลาทุ่มเศษ ทรงจุดดอกไม้เพลิงต่าง ๆ อย่างวันก่อน แล้วเสด็จประทับทรงแจกครอบแก่ผู้ที่ยังไม่ได้รับพระราชทาน เวลาเกือบ ๒ ทุ่ม เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันอังคาร ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้ารุ่งแล้ว เจ้าพนักงานดับเพลิงเก็บพระอัฐิ และแปรพระรูปตามธรรมเนียมโบราณ คอยเสด็จพระราชดำเนิน

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานไปประทับเมรุทิศเหนือ โปรดให้เดินกระบวน ๑ หาบ ของหลวง ๑ สำรับ ของในวังหน้า ๑ สำรับ ของหลวงนั้น พระพรหมพิบาลบุตรพระยาไพบูลย์สมบัติ ๑ พระรักษาเทพ ๑ จ่าแกว่นประกวดงาน ๑ ต้องคนแบบุตรพระยาบริรักษ์ราชา เป็นผู้หาบแรก ในวังหน้านั้นนายสุริยาวุธบุตรพระยาไพบูลย์ ๑ นายวิเศษเจิมศักดิ์บุตรพระยาธรรมรักษ์ ๑ หลวงรัตนทิพ บุตรพระยาวิสุตร

โกษา (อิน) ๓ เดินโดยอุตตราวัฏถ้วน ๓ รอบ แล้วทรงทอดไตร ๓ หาบของหลวง ๓ ไตร พระญาณวิริยะ พระมงคลเทพมุนี พระบัญญาคัมภีร์เถระ สดับปกรณ์บนพระรูปอังคารบนฐาน แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นสถิตธำรงสวัสดิ์ พระองค์เจ้าจันทร์ พระองค์เจ้าไตรวิดาส ทอดไตร ๓ หาบของวังหน้าองค์ละไตร พระธรรมถาวร พระธรรมธราจารย์ พระธรรมสมาจารย์ สดับปกรณ์แล้ว ทรงเก็บพระอัฐิ ทรงเก็บแล้วโปรดให้กรมหมื่นสถิตธำรงสวัสดิ์ พระองค์เจ้าจันทร์ และโอรสของกรมพระราชวังบวร และพวกหม่อมห้ามทั้งพระองค์เจ้าและที่ไม่มีนั้นขึ้นไปเก็บพระอัฐิ แล้วเจ้าพนักงานเชิญพระอัฐิลงพระโกศทองคำลงยาสิยอดเป็นฉัตรเล็ก ๆ ๗ ชั้น ยกมาตั้งบนพานทองคำ ๒ ชั้นวางบนโต๊ะไม้ทีมุขตะวันออก ทรงประเคนพระสงฆ์ ๖ รูปที่ชักไตร ๓ หาบรับพระราชทานฉัน สำรับหลวงและสำรับ ๓ หาบ ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้วถวายอนุโมทนาอติเรกแล้วกลับไป ทรงทอดผ้าไตรสังเค็ดเอก ๑๕ ผ้าไตรสังเค็ดโท ๑๕ ไตรเปล่า ๖๐ ผ้าจีวรสบงกราบพระ ๑๙๐ พระราชาคณะพระครูเจ้าวัดเปรียญ ๑๕ รูปสดับปกรณ์ไตรสังเค็ดเอก พระครูฐานาผู้ใหญ่เปรียญ ๑๕ รูปสดับปกรณ์ไตรสังเค็ดโท พระครูฐานานุกรมผู้น้อย ๖๐ รูปสดับปกรณ์ไตรเปล่า พระสงฆ์บิณฑบาตเวรพระพิธธรรมรวม ๑๙๐ รูป สดับปกรณ์จีวรสบงกราบพระ เสด็จพระราชดำเนินทรงพระราชยานกลับพระบรมมหาราชวัง โปรดให้มีเทศนาที่พระที่นั่งทรงธรรม พระอริยมุนีถวายเทศนากัณฑ์หนึ่ง

เจ้าพนักงานเชิญพระอังคารห่อตั้งบนพานแว่นฟ้ามีคลุมออกทางพระเมรุด้านตะวันตกเชิญขึ้นยานมาศสามคาน มีคู่แห่แตรสังข์กลองชนะเครื่องสูง ธงต่าง ๆ แห่ไปทางท่าพระ เชิญพานพระอังคารไปลงเรือไชยเขียนทองเชิญตั้งบนบุษบก มีเรือศรีเขียนทองม่านทองหลังคาดาดสีใส่น้ำหอมลำหนึ่ง เรือกัญญาม่านทองหม่อมห้ามลงตาม ๒ ลำ เรือดั้งกลองชนะลง ๕ คู่แห่ไปตามลำน้ำถึงวัดยานนาวา ลอยพระอังคารที่กลางน้ำแล้วกลับขึ้นมา เจ้าพนักงานตั้งเบญจาในเมรุทองแล้วตั้งเกริน และยกบุษบกขึ้นตั้งบนเกริน เชิญพานโกศพระอัฐิขึ้นตั้งบนบุษบกเกรินขึ้นไปตั้งบนเบญจา ตั้งเครื่องสูงและเครื่องต่าง ๆ ตามธรรมเนียม

เวลาบ่ายย่ำค่ำ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพลับพลามวยพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ผลสลากพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ และโปรดเกล้า ฯ ให้ทิ้งทานทุกต้นกัลปพฤกษ์ทั้ง ๔ พุ่ม มีการมหรสพอย่างวันก่อน ๆ ทุ่มเศษทรงจุดดอกไม้เพลิงต่าง ๆ และทรงแจกครบ เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จกลับเข้าพระบรมมหาราชวัง

อนึ่ง ตั้งแต่วันชักพระศพมา โปรดให้มีเทศนาทุกพักพระองค์เจ้าข้างในวังหน้าวันละกัณฑ์ทั้ง ๒ วัน พระราชทานสังเค็ดไตรเงินเครื่องกัณฑ์

วันพุธ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเที่ยง กรมสมเด็จพระบำราบปรปักษ์ โปรดให้เจ้าพนักงานทั้งปวงตามตำแหน่งตั้งกระบวนและจัดการที่จะเชิญพระอัฐิกลับตามธรรมเนียม และตั้งเกรินเชิญบุษบกทรงพระโกศพระอัฐิลงมาแล้วเชิญพระโกศพระอัฐิขึ้นยานมาศ คงมีพระยาข้าราชการในพระราชวังบวรเป็นคู่เคียง มีเครื่องสูงบังแซกพัดโบกบังสูรย์กั้นพระกลดมีเทวดาคู่แห่กลองชนะแตรสังข์ ธงมังกรธงชายต่าง ๆ แห่แต่เมรุทิศตะวันออกไปเลี้ยวลงถนนข้างพระเมรุระหว่างวังหน้าไปเข้าประตูวังหน้ามุมวัดมหาธาตุ ไปเลี้ยวเข้าประตูหน้าเสาธงตรงไปเข้าพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย เชิญพระอัฐิเข้าไปข้างในเชิญขึ้นไว้บนพระที่นั่งอิศเรศรังสรรค์ เป็นเสร็จการพระเมรุกรมพระราชวังบวร

ในการพระศพครั้งนี้ พระราชทานเงินไปจัดซื้อเครื่องสังเค็ดและเย็บย้อมผ้าไตร ไตรสังเค็ดเอก ๑๐๐ แบ่งเป็นกัณฑ์เทศนาที่พลับพลาทรงธรรมวันละ ๓ กัณฑ์ ๖ วัน สดับปกรณ์วันละ ๑๕ สังเค็ด เหลือ ๔ สังเค็ด สังเค็ดโท ๑๐๐ สังเค็ด แบ่งเป็นเครื่องกัณฑ์เทศนาที่พักพระองค์เจ้าข้างในวังหน้าวันละกัณฑ์ ๖ วัน ๖ สังเค็ด สดับปกรณ์วันละ ๑๔ สังเค็ด เหลือ ๑๐ ไตรเปล่าของหลวงสำหรับแผ่นดินวันละ ๓๐ ไตร ๑๘๐ ไตร ของทำในวังหน้ารายเงินที่พระราชทานจ่ายไป ๓๐๐ ไตร วันละ ๓๐ ไตร รวมไตรเปล่าวันละ ๖๐ ไตร เหลือไตรเปล่า ๑๒๐ ไตร สามหาบของหลวง ๓ ของทำที่วังหน้า ๓ รวม ๖

ม้าดอกไม้ ๒,๖๐๐ วันละ ๑๑๓ เหลือ ๒๐๐ ม้าจีนรัสมุกราบพระ ย่ามตาดวิลาศพระราชทานพระบิณฑบาตเวร เวรละ ๑๕๐ จีวรสบง กราบพระพระราชทานพระปริตพระพิธธรรม วันละ ๒ รวม ๑,๓๗๐ ย่ามเหลือ ๓๐ ของเหลือนั้นยกไปการทำบุญ ๗ วัน

วันพฤหัสบดี แรม ๑ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

วันนี้หล่อเทียนพรรษา แต่ไม่ได้เสด็จออก โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอมาทรงหล่อ

วันศุกร์ แรม ๒ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาคืนนี้ ๑ ยามเศษ เจ้าพนักงานได้เชิญพระโกศพระศพพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมขุนภูวนัยนฤเบนทราธิบาลแต่ท้องพระโรงมาขึ้นยานมาศ ๓ คานที่วัง แล้วประกับพระโกศกุดั่นใหญ่ชั้นนอกแห่มาแต่วัง มีเครื่องสูงแตรสังข์กลองชนะจ่าปี่จ่ากลองประโคมมาตั้งกระบวนที่หน้าป้อมสิงขรขัณฑ์

ครั้นเวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานเสด็จโดยกระบวนน่าและตาม เสด็จเข้าเมรุท้องสนามหลวงด้านตะวันออก เสด็จประทับมุขตะวันออก โปรดให้เดินกระบวนแห่พระศพมีธงชายมังกรธงเสือปีก แลสังเค็ดยศรองผ้าไตร เทวดาคู่แห่กลอง

ชนะแตรสังข์จ่าปี่จากลองเครื่องสูงสำรับหนึ่ง แห่มาโดยลำดับ แล้วถึงเสลี่ยงกงพระธรรมวโรดมอ่านพระอภิธรรมนำหน้าพระศพแลเสลี่ยงโยงแลโปรยข้าวตอก หม่อมเจ้าทัศวรรณเป็นผู้โปรย หม่อมเจ้าธัญญวงศ์โยง เสลี่ยงพระแลโยงโปรยนั้นมีคู่เคียงเดินข้างแลกั้นกลดกำมะลอมีพัดโบกด้วย แล้วถึงยานมาศสามลำคานทรงพระโกศพระศพ มีคู่เคียงอินทร์พรหมถือบังแซกแลกั้นพระกลดบังสูรย์พัดโบกตามธรรมเนียม กระบวนหลังมีเครื่องสูงสำรับ ๓ ธงต่าง ๆ เป็นอันมาก ครั้นกระบวนถึงหน้าเมรุทิศตะวันออก กระบวนทั้งปวงเดินเลยไป แต่คู่แห่แตรสังข์กลองชนะเครื่องสูงเสลี่ยงพระแลโยงโปรยและยานมาศสามคานพระศพนั้นเลี้ยวเข้าพระเมรุทิศตะวันออกแล้วแห่เวียนพระเมรุโดยอุตตราวัฏฏ์ตักษิณาวาร เจ้าพนักงานตั้งเกรินบันไดนาคทิศเหนือ ครั้นเวียนครบแล้วยกพระโกศไปตั้งบนเกรินแล้วประกับพระโกศกุดั่นชั้นนอก แล้วเดินเกรินขึ้นไปตามบันไดนาคเลื่อนพระโกศไปตั้งบนเบ็ญจาภายในเมรุทอง แล้วตั้งเครื่องตามธรรมเนียม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปทิศตะวันตก ทรงทอดผ้าไตรสังเค็ด ๑ ไตรกัณฑ์เทศน์ ๓ ไตรเปล่า ๑๕ ไตร พระธรรมวโรดม พระญาณสมโพธิ พระราชาคณะฐานานุกรมเปรียญ ๑๙ รูปสดับปกรณ์ ทรงประเคนเครื่องสังเค็ดแด่พระธรรมวโรดม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรก โปรดให้กรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์ไปมีเทศนาที่หน้าพระที่นั่งทรงธรรม พระญาณสมโพธิถวายเทศนากัณฑ์ ๑

พระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง มีสลับปกรณ์ผ้าดอกไม้อีก ๒๐๐

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานเสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยกระบวนหน้าและตามเสด็จพระราชดำเนินประทับพลับพลาจัตุรมุข ทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ ผลสลากพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน และโปรดเกล้า ฯ ให้ทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ์ทั้ง ๘ ทุ่ม ๆ ละ ๕ ตำลึง ครั้นเวลาค่ำทรงจุดดอกไม้เพลิงต่าง ๆ ตามธรรมเนียม เวลาเกือบ ๒ ทุ่ม เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

การมหรสพ กลางวันมีโขน ๒ โรง หุ่น ๒ โรง งิ้ว ๑ โรง ญวนหกไม้ต่ำสูง ๑ โรง โรงรำมีมอญรำ ๓ โรง กลางคืนมีราชการ สิงห์โต มังกร หนัง ๔ โรง

วันเสาร์ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ โปรดให้กรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์เสด็จไปสดับปกรณ์ และมีพระธรรมเทศนาเหมือนเวลาวานนี้

เวลาย่ำค่ำ เสด็จพระราชดำเนินออกประทับพลับพลาจัตุรมุข ทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ และโปรดให้ทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ์ทั้ง ๘ ทุ่ม แล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง ไม่ได้ทรงจุดดอกไม้เพราะฝนตก และมีการมหรสพทั้งกลางวันกลางคืนอย่างวันก่อน

วันอาทิตย์ แรม ๔ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเที่ยง เจ้าพนักงานตั้งบันไดนาคขึ้นไปที่พระเบ็ญจามุขเหนือ แล้วเชิญพระโกศพระศพกรมขุนภูวไนยนฤเบนทราธิบาลลงแล้วยกไปที่รักแร้พระเมรุข้างมุขตะวันตกเฉียงเหนือชำระพระศพและรวพระเบ็ญจา ตั้งฐานเผาบึกตารางประกอบหยวกตามธรรมเนียม เวลาบ่ายเจ้าพนักงานเชิญพระโกศลองในพระศพขึ้นบนตาราง

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ โปรดให้กรมขุนนริศราเสด็จไปทรงมีธรรมเทศนาและสดับปกรณ์อย่างวันก่อน

เวลาย่ำค่ำ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานเสด็จโดยขะบวนไปประทับพระเมรุมุขตะวันออก ทรงจุดธูปเทียนเครื่องขมาพระศพ เสด็จขึ้นพระราชทานเพลิงพระศพ แล้วพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายในขึ้นถวายพระเพลิงภายหลัง ขณะนั้นเจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรกลองชนะตามธรรมเนียม พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพลับพลาทรงโปรยพระราชทาน พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการอย่างเช่นวันก่อน และโปรดให้ทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ์ทั้ง ๘ พุ่ม เวลาค่ำ ทรงดอกไม้เพลิงต่าง ๆ ตามธรรมเนียม เวลาเกือบ ๒ ทุ่มเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

การมหรสพมีตามธรรมเนียมอย่างเช่นวันก่อน ๆ

วันจันทร์ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๕๘

เวลาเช้า เจ้าพนักงานดับเพลิงที่สุมพระอัฐิกรมขุนภูวไนยแล้ว แบ่งพระรูปตามโบราณวิสัย คอยเวลาเสด็จพระราชดำเนิน

เวลาเช้า ๓ โมง พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระเมรุตามทางที่เสด็จทุกวันมา เสด็จประทับพระเมรุมุขตะวันออก ให้เดินกระบวน ๓ หาบของหลวง ๓ สำรับ ของเจ้าภาพ ๓ สำรับ โดยอุตตราวัฏติยวาร แล้วทรงทอดผ้าไตร ๓ หาบของหลวง พระราชาคณะ ๓ องค์สดับ-ปกรณ์ และโปรดให้หม่อมเจ้าวัชรินทร์ หม่อมเจ้าหญิงใหญ่ หม่อมเจ้าเทโภทอดไตร ๓ หาบของเจ้าภาพ พระราชาคณะ ๓ องค์สดับปกรณ์ แล้วพระสงฆ์ทั้ง ๖ องค์มารับพระราชทานฉันมุขตะวันออก โปรดให้หม่อมเจ้าในกรมขุนภูวไนยเก็บพระอัฐิแล้ว เจ้าพนักงานเก็บพระอังคารห่อตามธรรมเนียม เจ้าพนักงานเก็บพระอัฐิเชิญลงพระโกศกาไหล่ทอง เจ้าพนักงานตั้งแว่นฟ้าบนพระเมรุทอง ๒ ชั้น ตั้งบุษบกเชิญพระอัฐิขึ้นตั้งบนนั้น พระสงฆ์ที่รับพระราชทานฉัน ๓ หาบฉันแล้วถวายยถาอนุโมทนาอดิเรกแล้วกลับไป ทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์อีก ๕ ไตร ผ้าขาว ๒๐ พับ พระราชาคณะฐานานุกรม ๒๕ รูปสดับปกรณ์ เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เจ้าพนักงานเชิญพระอังคารขึ้นยานมาศ ๓ คาน มีคู่แห่แตรสังข์กลองชนะเครื่องสูงแห่ไปลงท่าพระ เชิญขึ้นตั้งบนบุษบกเรือไชย มีเรือนำหอมเรือตั้งกลองชนะ แห่ไปลอยหน้าวัดยานนาวาตามธรรมเนียม

เวลาบ่าย เจ้าพนักงานเชิญพระโกศพระอัฐิกรมขุนภูวไนยขึ้นเสลี่ยงกงมีเครื่องสูงกลองชนะแตรสังข์คู่แห่และคู่เคียง แห่ไปส่งที่วังตามธรรมเนียม เป็นเสร็จการพระศพกรมขุนภูวไนย

อนึ่งในงานนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องขาวล้วน ๒ เวลา คือเวลาชักพระศพ เวลาพระราชทานเพลิง นอกนั้นทรงพระภูษาขาวลาย พระเจ้าบรมวงศ์เธอและพระเจ้าราชวรวงศ์เธอที่แก่พระชนม์พรรษากว่าทรงเครื่องดำ ที่อ่อนกว่าและสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอทรงขาวล้วน ๒ เวลาเหมือนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระเจ้าน้องยาเธอและสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าลูกเธอและพระองค์เจ้าวังหน้าทรงขาวทั้ง ๓ วัน

วันอังคาร แรม ๖ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

หลวงจินดารักษ์อ่านบอกพระพิทักษ์เทพธานี พระนำคดีจีนกรุงเก่าฉะบับ ๑ ว่าหลวงวารินทร์เวสสันตรบาลปลัดจีนป่วยเป็นไข้ถึงแก่กรรม ยังไม่กำหนดปลงศพ

หลวงวิจารณ์อาวุธอ่านบอกพระนรินทรราชเสนี จ่าห้าวยุทธการว่าด้วยชำระผู้ร้ายในแขวงเมืองราชบุรี ได้ตัวรับเป็นสัตย์ ผู้ร้ายปล้น ๒ ราย ฆ่ากันตาย ๗ ราย ผู้ร้าย ๒๖ คน ให้หลวงเทพราชแสนยา

กับกรมการเมืองราชบุรีคุมเข้ามาส่งครั้งหนึ่งก่อน ยังชำระต่อไป

พระยาพิพัฒนโกษาอ่านบอกพระยาพิชัยบุรินทรา จมื่นสมุหพิมาน ข้าหลวง พระยาราชพงศานุรักษ์ เจ้าเมืองกรมการเมืองสมุทรสงคราม ว่าได้พร้อมกันสืบจับผู้ร้ายที่ปล้นและฆ่าราษฎรได้ตัวบ้างแล้ว เอาตัวอ้ายผู้ร้ายที่จับได้มาถามรับเป็นสัตย์ ซัดถึงอ้ายมีชื่อชาวบ้านแหลมเมืองเพ็ชรบุรี ได้มีสุตรนารายณ์ไปเอาตัวด้วยแล้ว

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศตรัสกับกรมหลวงเทววงศ์จนเวลาเกือบ ๒ ทุ่ม เสด็จขึ้น

วันพุธ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาค่ำ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบีดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

หลวงจินดารักษ์อ่านบอกหลวงพิษณุเทพ ข้าหลวง พระยาวิเศษฤๅไชย กรมการเมืองฉะเชิงเทรา ว่าได้เกาะตัวพระวิชิตสงครามกองส่วยเร่วมาถามตามคำซัดอ้ายดม หลวงสุวรรณ ผู้ร้าย พระวิชิตรับสารภาพว่าได้ซื้อกระบือมาจากอ้ายดม หลวงสุวรรณ กระบือผู้ ๑๓ นางกระบือ ๒ ๑๕ กระบือ อ้ายดมบอกว่าไม่ใช่ของผู้ร้าย จึงให้กรมการทำหนังสือพิมพ์รูปพรรณ แล้วกลับมาขาย ๕ กระบือ ตาย ๓ กระบือ ผู้ร้ายลัก ๗ กระบือ พระวิชิตส่งไม่ได้ จะขอใช้เงินตามราคา ได้เอาตัวจำไว้แล้ว แต่ด้ายเคอะ อ้ายคิม ที่ต้องซัดอีก ๒ คน

นั้นเป็นข่าวพระกัมพุชภักดี พระวิชิตสงครามๆรอผัดส่งตัว ยังหาได้ตัวไม่

วันนี้พระยาศรีสิงหเทพ ซึ่งขึ้นไปจัดราชการทัพ ณ เมืองพิชัย เมืองพิษณุโลก เมืองนครหลวงพระบาง กลับลงมาเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ดำรัสถามถึงราชการและอื่นๆ และทรงสรรเสริญพระยาศรีสิงหเทพ และโปรดเกล้า ฯ สั่งให้เจ้าพนักงานคลังเอาพานทองมาตั้งพระราชทานเป็นรางวัลพระยาศรีสิงหเทพใน วันหลังต่อไป และพระราชทานเหรียญดุษดีมาลาเงินและเข็มศิลปวิทยาแก่ขุนโอวาทวรกิจ แก่น ครูสอนหนังสือใหญ่ในโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ แล้วเสด็จขึ้นประทับ ตรัสกับกรมหลวงเทววงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วันพฤหัสบดี แรม ๘ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

ไม่มีอะไร ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง

วันศุกร์ แรม ๙ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง ไม่ทรงสบายด้วย

วันเสาร์ แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาค่ำนี้ ๓ ยาม เจ้าพนักงานได้เชิญพระโกศทรงพระศพพระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้ามณฑายาภากร แต่ท้องพระโรงวังพระเจ้า

น้องยาเธอ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช มาขึ้นยานมาศสามลำคานที่หน้าวัง พระราชทานพระโกศกุดั่นใหญ่ประกับนอก แล้วแห่มาพักไว้ที่หน้าป้อมสิงขรขันธ์ คอยเวลาเสด็จพระราชดำเนิน

ครั้นเวลาเช้า ๕ โมงเศษ โปรดให้กรมสมเด็จพระจัดการเห่พระศพ กระบวนแห่มีธงชายธงมังกรธงตะขาบกลองมะลายูและสังเค็ดยอดครองผ้าไตร และเทวดาคู่แห่กลองชนะ แตรสังข์ เครื่องสูงและยานมาศ พระพรหมมุนีอ่านพระอภิธรรมนำพระศพ เสด็จหม่อมเจ้าปฏิพัทธเกษมศรี โปรยข้าวตอก เสด็จหม่อมเจ้าอนุชาติสุขสวัสดิ์ โยงแล้วเอายานมาศสามคานทรงพระศพ ยานมาศนั้นมีอินทร์พรหมถือบังแซกและขุนศาลเป็นคู่เคียงพัดโบก กันกลดกำมะลอ เสด็จโยงโปรยมีแต่คู่เคียงขุนศาลและกั้นกลดกำมะลอ ยานมาศพระศพนั้นพระหัวหน้าตุลาการ พระผู้ใหญ่ในกรมต่าง ๆ เป็นคู่เคียงกั้นกลดกำมะลอ พัดโบกบังสูรย์ อินทร์พรหมถือบังแซกห้อมล้อม กระบวนหลังมีเครื่องสูงสำรับหนึ่ง คู่แห่และธงมังกร ธงตะขาบตามธรรมเนียม ครั้นกระบวนมาถึงหน้าเมรุ กระบวนอื่น ๆ เลยไป เทวดาคู่แห่กลองชนะแตรสังข์เครื่องสูงเสด็จพระและโยงโปรยยานมาศพระศพเลี้ยวเข้าประตูพระเมรุด้านตะวันออก เดินกระบวนเวียนพระเมรุโดยอุตตราวัฏถ้วน ๓ รอบตามโบราณประเพณี แล้วเจ้าพนักงานรื้อพระโกศกุดั่นประกับนอกเชิญลองในมุขเหนือตั้งบนเกรินซึ่งตั้งไว้ในพระเมรุมุขเหนือ ประกับพระโกศกุดั่นแล้ว เกรินพระศพขึ้นไปตามบันไดนาค เลื่อนพระโกศลดตะเหลือเบญจาภายในพระเมรุทอง เป็น

เสด็จการเชิญพระศพมาเข้าพระเมรุ ขณะเมื่อเชิญพระศพแห่มานั้น มีการมหรสพโขน หุ่น งิ้ว มอญรำ ญวนหกไม้ต่ำสูงตามธรรมเนียม

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกพระเมรุตามทางเดิม ประทับในพระเมรุมุขตะวันออก ทรงทอดผ้าไตร ๑๓ ไตร พระพรหมมุนี พระราชาคณะฐานานุกรม ๑๓ รูปสดับปกรณ์ แล้วทรงประเคนสังเค็ดต่าง ๆ เป็นหัวทานแด่พระพรหมมุนี พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา โปรดให้สดับปกรณ์ผ้าเลว ๒๐๐ ผืน มีเทศนาที่พระที่นั่งทรงธรรมกัณฑ์หนึ่ง เสด็จออกประทับพลับพลามวย ทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ของหลวงและของสลาก พระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาท และโปรดให้ทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ์ทั้ง ๘ พุ่มของหลวง ทรงโปรยผลละเฟื้อง ๑๐ ตำลึง ผลสลึง ๑๐ ตำลึง รวมเป็นวันละ ๓ ชั่ง ต้นกัลปพฤกษ์ ๘ พุ่ม ๆ ละ ๕ ตำลึง รวมเป็นวันละ ๒ ชั่ง เวลาค่ำทรงจุดดอกไม้ มีดอกไม้ต่าง ๆ ตามธรรมเนียม เวลาทุ่มเศษเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

การมหรสพมีโขน ๒ โรง หุ่น ๒ โรง งิ้วโรง ๑ มอญรำโรง ๑ ญวนหกไม้ต่ำสูง หนัง ๔ โรง สิงห์โต มังกร รำโคม ดอกไม้เพลิงต่าง ๆ ตามธรรมเนียม

วันอาทิตย์ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

ห้องคอริงรูม กรมหมื่นวชิรญาณนำพระสิริสุมณติสสเถระ กับพระสงฆ์ชาวลังกาอีก ๓ รูป สามเณรลังกา ๑ เข้าเฝ้าถวายพระพรลากลับไปเมืองลังกา พระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปฏิสันถารโดยสมควรแล้วถวายบังคมลากลับออกไป เสด็จพระราชดำเนินทรงพระราชยานเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยกระบวนนำและตาม เสด็จไปประทับพลับพลามวย โปรดให้มีสดับปกรณ์ผ้าไตรสังเค็ดหัวทาน ๑ ไตรเปล่า ๑๐ ผ้าลาว ๒๐๐ และมีพระธรรมเทศนาที่พระที่นั่งทรงธรรมกัณฑ์หนึ่ง ทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ของหลวงผลสลากของเจ้าภาพพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ และโปรดให้ทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ์ทั้ง ๘ พุ่ม เวลาค่ำวันนั้นโปรดให้มีหนัง ธรณีไหว หรือ พระนครไหวเป็นหนึ่งครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า ตั้งจอหน้าพลับพลา หนังเบิกโรงเรื่องบ้องตันแทงเสือ แล้วทรงดอกไม้เพลิงตามธรรมเนียม เวลายามเศษเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง การมหรสพมีตามธรรมเนียม

วันจันทร์ แรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่ายโมงเศษ เจ้าพนักงานได้เชิญพระโกศพระศพพระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้ามณียาภากร จากพระเบญจาเกริ่นลงมาตามบันไดนาค เปลื้องพระโกศกุดั่นประกับนอกออกแล้วเชิญพระโกศลองในขึ้นซึ่งทรงพระศพ เข้าไปในฉากข้างรักแร้เมรุตะวันตกเฉียงเหนือ

แล้วชำระพระศพตามธรรมเนียม เจ้าพนักงานรอพระเบญจาตั้งตารางประกอบหย่วกอย่างเช่นการคราวก่อนแล้ว เชิญพระโกศลองในทรงพระศพขึ้นตั้งบนตารางคอยเวลาเสด็จพระราชดำเนิน

โปรดให้มีสดับปกรณ์ไตรสังเค็ด ๓ ไตรเปล่า ๓๐ ผ้าเลว ๒๐๐ มีเทศนาที่พระที่นั่งทรงธรรมกัณฑ์หนึ่ง

เวลายำค่ำเศษ เสด็จพระราชดำเนินทรงพระราชยานจากพระบรมมหาราชวังประทับพระเมรุทิศตะวันออกทรงจุดเพลิงแล้ว เสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปพระราชทานเพลิงพระศพพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้ามัณยาภากร ขณะนั้นเจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์กลองชนะตามธรรมเนียม พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยขึ้นไปถวายพระเพลิงพร้อมกัน พระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปประทับพลับพลามวยทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ผลสลากพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการทั่วกัน โปรดให้ทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ์ทั้ง ๘ พุ่ม เวลาค่ำทรงดอกไม้เพลิง และมีหนังธรณีไหว หรือพระนครไหวอีก วันนี้ศึกอินทรชิตแผลงศรพรหมาสตร์ หนังเขนนก ๔ ตัว ว่าเป็นผีพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

การมหรสพวันนี้ตามธรรมเนียม

วันอังคาร แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้ามืดเจ้าพนักงานดับเพลิงซึ่งสุมพระอัฐิพระองค์เจ้ามัณยาภากรแล้วแปรพระรูปตามบุรพประเพณี คอยเวลาเสด็จพระราชดำเนิน

เวลาเช้า ๓ โมงเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระมรุประทับมุขตะวันออกโปรดให้เดินกระบวน ๓ หาบ ของหลวง ๓ ของเจ้าภาพ ๓ รวม ๖ สำรับโดยอุตตราวัฏก้วนตติยวาร แล้วทรงทอดผ้าไตร ๓ หาบ ของหลวง ๓ สำรับ พระนิกรมมุนี พระกวิวงศ์ พระสุเมธาจารย์ สดับปกรณ์ แล้วกรมหมื่นอดิศร พระองค์เกษมศรีทอดผ้าไตร ๓ หาบ ของเจ้าภาพ พระสาธุศีลสังวร พระเนกขัมมุนี พระวิสุทธิสมาจารย์ สดับปกรณ์ แล้วกลับลงมานั่งอาสน์สงฆ์ ทรงพระกรุณาโปรดให้กรมหมื่นอดิศร พระองค์เจ้าเกษมศรีเก็บพระอัฐิพระองค์เจ้ามณยาภากร แล้วเชิญพระอัฐิลงพระโกศกาไหล่ทองรองพานทองสองชั้น พระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงมาทรงประเคนพระสงฆ์ทักไตร ๓ หาบรับพระราชทานฉันทั้ง ๖ รูป เจ้าพนักงานรอฉากบังเพลิง และตั้งชั้นแว่นฟ้า ๒ ชั้นตั้งบุษบกเชิญโกศพระอัฐิขึ้นตั้งบนนั้น ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้วถวายอนุโมทนาอติเรกแล้วกลับออกไปทรงทอดผ้าไตรพับ ๒๐ พับ พระราชาคณะฐานานุกรมเปรียญ ๒๐ รูปสดับปกรณ์ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เจ้าพนักงานเชิญพานพระอังคารจากพระเมรุมุขตะวันตกขึ้นยานมาศสามคาน มีเทวดาคู่แห่เครื่องสูง แตรสังข์กลองชนะต่าง ๆ แห่ไปลงท่าพระ ยกพานพระอังคารลงเรือศรี มีเรือตั้งกลองชนะลงแห่ล่องลงไปหน้าวัดยานนาวาเชิญพระอังคารลอยตามธรรมเนียม

เวลาบ่ายเจ้าพนักงานเชิญโกศพระอัฐิพระองค์เจ้ามณยาภากรขึ้นเสลี่ยงกง มีเครื่องสูงบังแซกคู่เคียงคู่แห่แตรสังข์กลองชนะชง

ต่าง ๆ แห่แต่พระเมรุมุขตะวันออกไปส่งณวังกรมหมื่นอดิศรอุดมเดช เป็นเสร็จการพระศพพระองค์เจ้ามัณยาภากร

งานนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องดำ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ พระเจ้าบรมวงศ์ พระเจ้าราชวงศ์ทรงดำ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าน้องยาเธอ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าลูกเธอ ทรงขาวล้วนเวลาชักพระศพ เวลาพระราชทานเพลิง นอกนั้นทรงขาวลายทุกเวลา

วันพุธ แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

ไม่มีราชการอะไรไม่ได้เสด็จออก

วันพฤหัสบดี ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาวันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง ไม่มีอะไร

วันศุกร์ ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเกือบย่ำค่ำเสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

หลวงจินดารักษ์อ่านบอกหลวงยกกระบัตรผู้รักษาเมืองนครนายกรายงานน้ำฝนในราศีเมษ น้ำ ๑๒ นิ้ว ๑ ทสางค์ มากกว่าปีก่อน

๕ นิ้ว ๖ หุน ๖ ทศางค์ น้ำท่ามากกว่าปีก่อน ๔ นิ้ว ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระยาพิชัยสุนทรเมืองอุทัยธานี รายงานน้ำฝน ในราศีเมษ ๓๙ ทศางค์มากกว่าปีก่อน ๔ ทศางค์ น้ำท่ามากกว่าปีก่อน ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระยารามรณรงค์เมืองกำแพงเพ็ชร ขอทีเซดดพระอุโบสถวัดบ้านดานตกไม้ยาว ๙ วา ๖ ศอก กว้าง ๗ วา ๒ ศอก เป็นที่วิสุงคามสีมา ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระยาวิเศษชัยชาญเมืองอ่างทอง ว่าณวันอังคาร แรม ๖ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ อัฐศก เวลาเช้าโมงเศษพระพุทธรูปใหญ่วัดสระเกศไชโยพระองค์สำทั้งสองร้าวยกไป ครั้นเวลาเช้า ๑ โมงเศษพระกรเบื้องซ้ายหักตกลงมาก่อนแล้วหักพังลงมาตั้งแต่พระเศียรจนพระนาภีทับเศาเรียงข้างซ้ายหักต้นหนึ่ง ฉะบับ ๑

หลวงวิจารณ์ธานุช อ่านบอกพระวิชิตชาญณรงค์เมืองปรานบุรี ว่าด้วยเกิดผู้ร้ายปล้นราษฎรในแขวงเมืองปรานบุรี ๓ ราย สืบจับผู้ร้ายได้รายหนึ่ง ยังไม่ได้อีก ๒ ราย ยังสืบสวนต่อไป

พระยาพิพัฒน์โกษาอ่านบอกพระยาวิชยาธิบดีเมืองจันทบุรีว่าหลวงราชไมตรีปลัด หลวงศรียกกระบัตร หลวงจำนงภักดีผู้ช่วยเมืองขลุงบุรี บอกมาว่าพระขลุงบุรีศรีมหาสมุทรเขตารักษ์ผู้ว่าราชการเมืองขลุงบุรีป่วยให้ซูบผอมรับประทานอาหารไม่ได้อาการทรุดหนักลงถึงแก่กรรม ได้จัดการศพตามสมควร

แล้วพระราชทานสัญญาบัตรหลวงพิชัยเสนา เป็นพระศรีสุเรนทราธิบดีศรีกาพสมุทร เจ้ากรมพระสุรัศวดีขวา ๑ ขุนบำรุงโยธา

เป็นหลวงพิชัยเสนาปลัดทูลฉลองกรมพระสุรัศวดีกลาง ๓ เสด็จขึ้น ประทับซิตติงรูมรับสั่งกับเจ้าพระยาสุรวงศ์ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วันเสาร์ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงบาตร ทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

หลวงจินดารักษ์อ่านบอกอุปฮาดเมืองร้อยเอ็ด ๓ ฉบับ ๆ หนึ่ง ว่ามีตราพระราชสีห์ขึ้นไปว่ากรมพระราชวังบวรทิวงคต ให้จัดขี้ผึ้ง และป่านใบลงมาใช้ในการพระเมรุนั้น ได้จัดให้ท้าวสุวอ เพียสุโพ คุมขี้ผึ้งหนัก ๒ บาท ป่านใบหนัก ๒ บาท ลงมาถึงบ้านหมากเหล็กดง พระยาไฟมีผู้ร้าย ๖๐-๗๐ คนยิงปืนเข้าปล้นท้าวสุวอตาย ผู้ร้ายเก็บทรัพย์สิ่งของโคต่าง ๆ ขี้ผึ้งป่านใบจำนวนเกณฑ์หนีไป ฉบับที่ ๒ พระยาราชวรานุกูลให้เก็บเงินส่วยส่งไปใช้ราชการทัพ ได้เก็บเงิน แทนผลเร่ว จำนวนปีมะเมียจัตวาศกเงิน ๒๙ ชั่ง ปีฉลูพศกเงิน ๙๙ ชั่ง รวมเงิน ๓๘ ชั่ง ๙ ตำลึง แต่ให้ท้าวเพียไปส่งแล้ว และ พระยาราชเกณฑ์เอาช้าง ๕ ช้าง ม้า ๑๐ ม้า โคต่าง ๑๐๐ โค ข้าว เปลือก ๒๐๐๐ ไปส่งณเมืองหนองคายได้ส่งไปแล้ว แต่ช้างไป ล้มเสีย ๒ ช้าง โคต่างล้ม ๙๕ โค บรรดาเจ้าของช้างม้าโคต่างที่ ตายมาขอเอาเงินช้าง ม้า โค ที่ตายจะควรประการใด ฉบับ ๓ ว่าราชวงศ์ราชบุตรป่วยอหิวาตกโรคถึงแก่กรรม ขอพระราชทาน ศิลาหน้าเพลิงพระราชทานเพลิงตามธรรมเนียม

แล้วพระราชทานพานทองคำคนโททองคำกระโถนทอง และเงินตรา ๒๐ ชั่ง แก่พระยาศรีสิงหเทพเป็นรางวัลที่ได้รับไปจัดการส่งกองทัพเรียบร้อยและไม่ได้หาผลประโยชน์ด้วย

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหลวงเทววงศ์ครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วันอาทิตย์ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้า ๒ โมงเจ้าพนักงานภูษามาลาและกรมต่าง ๆ พร้อมกันเชิญโกศพระศพพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์อรุณจากท้องพระโรงวังพระองค์เจ้ากาญจโนภาสรัศมี มาขึ้นยานมาศ ๓ คานที่หน้าวังแล้วประกับพระโกศไม้สิบสองชั้นนอก แห่แต่วังมีเครื่องสูงคู่แห่แตรสังข์กลองชนะจ่าปี่ จ่ากลอง ประโคมมาตั้งกระบวนที่หน้าพลับพลาสูงวังหน้า

ครั้นเวลาเช้า ๕ โมงเศษกรมสมเด็จพระบำราบให้เดินกระบวนแห่พระองค์เจ้าอรุณมาตามทาง มีธงชาย ธงตะขาบ ธงมังกร กลองมะลายู แห่บุษบกเพลิงและธงต่าง ๆ สังเค็ดยอดทรงผ้าไตรคู่ยกแล้วถึงเทวดาคู่แห่กลองชนะแตรสังข์เครื่องสูงวังหน้าสำรับหนึ่ง แล้วถึงเสลี่ยงหม่อมเจ้าพระพุทธบาทปิลันทน์อ่านพระอภิธรรมนำพระศพ มีกลดกำมะลอยกันและคู่เคียงอินทรพรหมถือบังแซกมีหัตโบก แล้วถึงเสลี่ยงหม่อมเจ้าเป่า ในพระองค์เจ้าชายโปรยเข้าตอก เสลี่ยงหม่อมเจ้าโกเมนทร์ในพระองค์เจ้าชายโยงพระศพ โยงโปรยกันกลดกำ

มะลอมีคู่เคียงด้วยแล้วยานมาศ ๓ คาน ทรงพระโกศมีกลดกำมะลอกั้นและบังสูริยพัดโบก อินทรพรหมถือบังแซกคู่เคียงแวดล้อมตามธรรมเนียม กระบวนหลังมีเครื่องสูงสำรับหนึ่ง ธงต่าง ๆ และดอกไม้ผ้าเหลืองผูกเป็นเครื่องแห่ต่าง ๆ เป็นอันมาก ครั้นกระบวนเดินมาถึงหน้าเมรุมุขตะวันออกกระบวนทั้งปวงเลยไป เทวดาคู่แห่กลองชนะและกระบวนต่อมาเลี้ยวเข้าเมรุ เวียนพระเมรุโดยอุตตราวัฏถ้วนตติยวาร กระบวนหลังนั้นเข้าเวียนเพียงเครื่องสูงเท่านั้น ครั้นเวียนพระเมรุแล้วรอพระโกศประกับจากสามคานยกโกศลองในเข้าทางพระเมรุมุขเหนือ ครั้งนี้เจ้าพนักงานตั้งแว่นฟ้า ๓ ชั้น มีฐานบุพโพรองอีกชั้นหนึ่งตั้งบนพระเมรุทองตั้งบันไดนาคเกรินทางมุขเหนือ เจ้าพนักงานเชิญโกศลองในตั้งบนเกรินประกับพระโกศไม้สิบสองภายนอก แล้วเกรินพระโกศขึ้นตามบันไดนาค เลื่อนพระโกศไปสถิตแว่นฟ้าภายในพระเมรุทองเป็นเสร็จการเชิญพระศพพระองค์เจ้าอรุณเท่านี้ เมื่อเวลาแห่นั้นมีการมหรสพ โขน ๒ โรง หุ่น ๒ โรง งิวโรง ๑ มอญรำโรง ๑ ไม้ต่ำสูง ญวนหกตามธรรมเนียม แล้วเล่นไปกว่าจะสิ้นการพระศพ

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกพระที่นั่งจักรีทรงพระราชยานโดยกระบวนไปประทับเมรุมุขตะวันออก ทรงทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร พระราชาคณะฐานานุกรมเปรียญ ๑๐ รูปสดับปกรณ์ แล้วเสด็จกลับประทับพลับพลาทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ ของหลวงผลเพียง ๑๐ ตำลึง ผลสลึง ๑๐ ตำลึง ผลสลากของเจ้าภาพ

พระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการ และทรงพระกรุณาโปรดให้ทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ์ต้นละ ๕ ตำลึง ๔ พุ่ม เย็นมีการเล่นตามธรรมเนียม เวลาค่ำมีลิงหกไต้ มังกร รำกระถาง หนัง ๔ โรงตามธรรมเนียม ทรงจุดดอกไม้เพลิง แล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง พระเมรุครั้งนี้ดอกไม้เพลิงใช้ระทาเล็ก ๗ ระทา ผิดกว่าคราวก่อนมาก

วันจันทร์ ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ, อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเที่ยงเศษ เจ้าพนักงานตั้งบันไดนาคทางมุขเหนือแล้วเชิญพระโกศพระศพพระองค์เจ้าอรุณ จากแว่นฟ้าลงมาตามบันไดนาค เปลื้องพระโกศชั้นนอกเชิญลองในเข้าไปในพระฉากรักแร้เมรุมุขตะวันตกเฉียงเหนือชำระพระศพตามธรรมเนียม เจ้าพนักงานรื้อแว่นฟ้าตั้งตะรางบนฐานพระราชทานเพลิงตามธรรมเนียม เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเชิญพระโกศลองในพระศพขึ้นตะรางคอยเวลาเสด็จพระราชดำเนิน

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระเมรุพร้อมด้วยกระบวนนำกระบวนตาม เสด็จพระราชดำเนินประทับพระเมรุมุขตะวันออก ทรงจุดธูปเทียนเครื่องขมาพระศพเสด็จพระราชดำเนินขึ้นบนพระเมรุทองพระราชทานเพลิงพระศพพระองค์เจ้าอรุณแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการขึ้นไปถวายพระเพลิงพร้อมกัน ขณะนั้นเจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์กลองชนะจ่าปี่จ่ากลองตามธรรมเนียม พระราชทานเพลิงแล้วเสด็จขึ้นประทับพลับพลาทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์

ผลสลากพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนอย่างวันก่อน และโปรดให้ทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ์ทั้ง ๔ ต้น มีการมหรสพตามธรรมเนียม เวลาค่ำทรงดอกไม้เพลิงต่าง ๆ อย่างวันก่อน และโปรดให้มีหนังหน้าพลับพลา แต่มิใช่หนังธรณีไหว เวลาเกือบ ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันอังคาร ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้าเจ้าพนักงานแปรพระรูปเก็บพระอัฐิ และเดิน ๓ หาบของหลวงของเจ้าภาพ และแห่พระอังคารแห่พระอัฐิพระองค์เจ้าอรุณไปส่งวังพระองค์เจ้ากาญจโนภาสตามธรรมเนียมไม่ได้เสด็จออก

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับพระแท่นออกขุนนาง ทรงบาตทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

หลวงจินดารักษ์อ่านบอกกรมมหาดไทย คือใบบอกพระยาคทาธรเมืองพระตะบองฉบับ ๑ ส่งกระวานส่วยจำนวนปีระกาสัปตศก เลข ๕ กอง ๘๒๓ คน ผลกระวานหนัก ๓๒ บาท ๙๒ สลึง กับเงินแทนผลเร่วเกณฑ์ ราคาหาบละ ๕ ตำลึง แทนผลเร่วหนัก ๔ บาท เงิน ๓ ชั่ง จำนวนปีระกาสัปตศก ให้พระเสนานุชิตนายกองเข้ามาส่ง และขอพระเสนานุชิตเป็นพระยาอรัญภักดีจางวางกองส่วยต่อไป

หลวงวิจารณ์อาวุธอ่านบอกพระยาบริรักษ์ภูธรเมืองพังงา ว่าได้แต่งกรมการกำกับอำเภอกำนันเก็บเงินค่านาในแขวงเมืองพังงาได้เงินจำนวนปีวอกฉศก เงิน ๓ ชั่ง ๑๒ ตำลึง ๒ บาท ๒ สลึง ๓ เฟื้อง

หักพระราชทานกรมการเสนา เงิน ๘ ตำลึง ๓ บาท ๓ สลึง ๓ เฟื้อง คงส่งเงิน ๓ ชั่ง ๓ ตำลึง ๓ บาท ๓ สลึง ได้มอบให้กรมการคุมเข้ามาส่ง

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศตรัสกับกรมหลวงเทววงศ์ จนเวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วันพุธ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงบิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

หลวงจินดารักษ์อ่านบอกหัวเมืองขึ้นกรมมหาดไทย คือใบบอกพระยาพิชัยรณรงค์สงคราม เมืองสระบุรีว่าได้พร้อมกับจ่าเร่งงานรัดรุดชำระสืบจับผู้ร้ายย่องเบายิงคนตายฆ่าคนตาย ผู้ร้ายปล้นได้ตัวมาถาม ๖ ราย ผู้ร้ายรับเป็นสัตย์ ๑๗ ราย ได้ให้กรมการคุมตัวมาส่งฉะบับ ๑ กับใบบอกพระยานุภาพไตรภพ เมืองนครเสียมราฐ ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่าเกิดผู้ร้ายชุกชุมขึ้นในเมืองนครเสียมราฐ สืบจับได้ตัวผู้ร้าย ๑๙ คน ซัดถึงพวกเพื่อนที่อยู่ในแดนเขมรที่ฝรั่งเศสปกครอง ครั้นจะมีหนังสือไปถึงแม่ทัพฝรั่งเศสก็เกรงใจเหลือครั้นจะนิ่งไว้ก็กลัวจะไปทำจลาจลขึ้นในเมืองเขมรจึงบอกมาให้ทราบ อีกฉะบับ ๑ ว่ามิสเตอรยัดซอนไลน์แมนเมืองกลันบุรี ได้พร้อมด้วยพระภักดีเสน่ห์ ยกเสาพาดสายโทรเลข แต่เมืองกลันบุรี ถึงบ้านพอกทาง ๑๓๖๐ เส้น แต่บ้านพอกถึงเมืองนครเสียมราฐ ๓๙๗ เส้น ยังไม่แล้วถ้าถึงเมืองนครเสียมราฐจึงจะบอกมาภายหลัง

พระยาพิพัฒนโกษาอ่านบอกพระยาสุธรรมไมตรีเมืองชลบุรีว่าด้วยทำทางพาดสายโทรเลข แต่อ่าวกะสือเมืองบางละมุงถึงช่องแสมสารแขวงเมืองระยองเสร็จแล้ว

เสด็จขึ้นประทับตรัสกับสมเด็จกรมพระภาณุพันธุ์กรมหลวงเทววงศ์ในออฟฟีศหลวง จนเวลาเกือบยามเสด็จขึ้น

วันพฤหัสบดี ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

วันนี้เริ่มการสมโภชพระองค์เจ้าโสณบัณฑิต ซึ่งจะทรงผนวชในเวลาพรุ่งนี้ เจ้าพนักงานจัดการในพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทมีตั้งบายศรีแก้วทองเงินและผ้าไตรเครื่องบริกขารและไทยธรรมที่จะถวายพระสงฆ์เป็นต้น จัดตั้งตามธรรมเนียม

เวลาบ่ายพระองค์เจ้าโสณบัณฑิต ซึ่งจะทรงผนวชเป็นภิกษุพระวรวงศ์เธอทั้งสอง พระองค์เจ้าวรวุฒิอาภรณ์ราชกุมาร พระองค์เจ้าโอภาสไพศาลรัศมี ซึ่งจะผนวชเป็นสามเณรได้ทรงปลงพระเกศาและแต่งพระองค์ที่ศาลาคดหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เวลาเกือบค่ำเสด็จขึ้นมาคอยเสด็จออกอยู่ณท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เวลา ๒ ทุ่มเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับพระที่นั่งโธรนพ้นพระที่นั่งพุดตาลทอง พร้อมพระบรมวงศานุวงศ์ หมู่เสวกามาตย์ฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกัน โปรดให้พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระองค์เจ้าที่จะทรงผนวช

โดยทักขิณาวัฏถวันเบญจวาร เจ้าพนักงานประโคมดุริยางคดนตรี ตามธรรมเนียม ครั้นเวียนเทียนแล้วพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการให้หาพระองค์เจ้าที่จะทรงผนวชเข้าไปหน้าพระที่นั่งทรงหลั่งน้ำพระมหาสังขทักขิณาวัฏ พระราชทานแล้วเสด็จขึ้น

วันนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ขาวทรงสร้อยจักรี บรมราชวงศ์เจ้านายทรงขาวบ้างดำบ้าง

วันศุกร์ ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้ามีการเลี้ยงพระสงฆ์ที่มาประชุมสันนิบาตให้อุปสมบทกรรมในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ๓๐ รูป

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับพระที่นั่งจักรีมหาปราสาททรงพระราชยานไปประทับพลับพลาหลังวัดพระศรีรัตนศาสดารามริมมิวเซียม เจ้าพนักงานเชิญเสด็จพระองค์เจ้าโสณบัณฑิต พระองค์เจ้าวรวุฒิอาภรณ์ พระองค์เจ้าโอภาสทรงเลื่อยไปขึ้นเกยที่ปลูกขึ้นที่หน้าพลับพลา เจ้าพนักงานนำเงินตรึงของพระราชทานให้ทรงโปรยองค์ละ ๑๐ ตำลึง ขณะนั้นกรมหลวงเทววงศ์นำมองซิเออกอมเตเดอเกานต์คาราเด็กชาเยเดอแฟ่ฝรั่งเศสและเคานต์เตสเดอคาราเด็กมาดูที่ประตูวัดพระศรีรัตนศาสดารามด้วย ครั้นโปรยแล้วพระเจ้าอยู่หัวเสด็จในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จประทับในพระอุโบสถทรงนมัสการแล้ว โปรดให้พระองค์เจ้าที่จะทรงผนวช

ขึ้นไปบนพระอุโบสถนมัสการพระมหามณีรัตนปฏิมากรแล้ว พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตเสด็จทรงถือผ้าไตรเข้าไปขอบรรพชา แต่กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ซึ่งจะเป็นพระอุปัชฌายะและคณะสงฆ์รวม ๓๐ องค์ ครั้นขอบรรพชาแล้วออกมาทรงครองผ้า ขณะนั้นชาเยเดอเแฟฝรั่งเศสก็ขึ้นไปดูอยู่บนนั้นด้วย ครั้นทรงครองผ้าแล้ว สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีลจนเสร็จสามเณรบรรพชาพระองค์เจ้าวรวุฒิอาภรณ์เข้าไปขอบรรพชาแล้วออกมาครองผ้าแล้ว พระราชพงศ์ปฏิพัทธ์ถวายศีลจนเสร็จสามเณรบรรพชา พระองค์เจ้าโอภาสไพศาลเข้าไปขอบรรพชาแล้วออกมาครองผ้า พระเทพโมลีถวายศีลจนเสร็จสามเณรบรรพชา แล้วพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตเข้าไปขอนิสสัยแล้ว สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ตั้งญัตติจตุตถกรรมวาจาประกาศแต่คณะสงฆ์ให้อุปสมบทกรรมแต่พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตแล้วกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์บอกอนุสาวนครั้นเสร็จแล้วโปรดให้พระองค์เจ้าพระโสณบัณฑิต พระองค์เจ้าเณรวรวุฒิอาภรณ์ พระองค์เจ้าเณรโอภาสไพศาล ถวายผ้าไตรแต่พระสงฆ์ ซึ่งนั่งอุปสมบทกรรมทั้ง ๓๐ องค์ แล้วพระเจ้าอยู่หัวจึงเสด็จมาประทับที่โต๊ะหน้าพระที่นั่งโธรน เจ้าพนักงานนำพระองค์เจ้าพระโสณบัณฑิตเข้าไปหน้าพระที่นั่งพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนไตรแพรสมณบริกขารต่าง ๆ เป็นเครื่องตำหนักทุก ๆ อย่างเป็นอันมาก แล้วทรงประเคนไตรแพรเครื่องบริกขารต่าง ๆ พอสมควรแต่พระองค์เจ้าเณรทั้งสองโปรดให้พระองค์เจ้าพระ พระองค์เจ้าเณรเข้าไปรับผ้าไตรและผ้า

ต่าง ๆ ของพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายในที่ปาก ฉากแล้วออกมาประทับท้ายอาสน์สงฆ์พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าข้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายผ้าไตร และจีวรสบงและสิ่งของต่าง ๆ แต่พระองค์เจ้าโสณบัณฑิต และพระองค์เจ้าเณรอีกสององค์บ้าง พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอดิเรกถวายพระพรลา พระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับลงมาประทับหน้าพระอุโบสถ พระยาภาสกรวงศ์นำชาวลังกาชื่อเอดมัน คุณรัตน ซึ่งเป็นมาตยวงศ์ในลังกาครั้งยังมีเจ้าอยู่ และณ บัดนี้เป็นผู้ที่ได้รับการรับยศคอเวอเนอเมืองลังกาด้วย ซึ่งเข้ามาเที่ยวณกรุงสยามนั้นเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทดำรัสพระราชปฏิสันถาร แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับพระบรมมหาราชวัง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จกรมพระภาณุพันธุ์ เสด็จไปส่งพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตณวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม

เวลาค่ำวันนี้มีการสมโภชหม่อมเจ้าที่จะผนวชในเวลาพรุ่งนี้ สมโภชณพระที่นั่งจักรี ได้จัดการตั้งบายศรีและอื่น ๆ ตามธรรมเนียม หม่อมเจ้าที่จะผนวช คือหม่อมเจ้าเกศ ในกรมหลวงวงศาธิราชสนิท ๑ หม่อมเจ้ากรรมสิทธิ ในกรมขุนวรจักรธรานุภาพ ๑ หม่อมเจ้าชัชวาลหม่อมเจ้าพาหุรัด ในกรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ ๒ หม่อมเจ้าช้างในพระองค์เจ้าเณร ๑ ผนวชเป็นภิกษุทั้ง ๕ เจ้าหมื่นศรีสรรักษ์บวชเป็นภิกษุ ๑ พร้อมกันรวมมาคอยเวลาเสด็จออก ครั้นเวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกที่พระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท โปรดให้มีการสมโภชตามธรรมเนียมแล้วเสด็จขึ้น

วันเสาร์ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเที่ยงเจ้าพนักงานได้เชิญหม่อมเจ้าที่จะผนวช ๕ องค์ กับเจ้าหมื่นศรีสรรักษขึ้นเสลี่ยงไปขึ้นเกยหน้ามิวเซียม ทั้งท่านแล้วเข้าไปผนวชและบวชในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีคณะสงฆ์ ๓๐ องค์ ให้อุปสมบทกรรมตามธรรมเนียม

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงนมัสการพระมหามณีรัตนปฏิมากรแล้วเสด็จประทับที่หน้าพระที่นั่งไชรน เจ้าพนักงานนำหม่อมเจ้าพระเกศ หม่อมเจ้าพระกรรมสิทธิ หม่อมเจ้าพระชัชวาล หม่อมเจ้าพระพาหุรัด หม่อมเจ้าพระช้าง พระเจ้าหมื่นศรีสรรักษ์เข้าไปรับผ้าไตรแพรสมณบริกขารพอสมควรทั่วกันทุกองค์ แล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรกถวายพระพรถาพระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงพระราชยานมาประทับพระที่นั่งจักรมหาปราสาท

วันอาทิตย์ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาวันนี้โปรดให้มีการบำเพ็ญพระราชกุศลในพระบวรราชวังถวายในพระบวรราชเจ้ารัชชกาลก่อน ๆ ทั้ง ๔ พระองค์และพระราชทานกรมพระราชวังบวรสถานมงคลที่ทิวงคตใหม่นี้ด้วย เจ้าพนักงานจัดการในพระที่นั่งอิศราวินิจฉัยเชิญพระพุทธสิหิงจำลองซึ่งอยู่ณพระที่นั่งพุทไธสวรรย์มาตั้งบนม้าหมู่ และเชิญพระอัฐิกรมพระราชวังบวร

มหาสุรสีหนาท กรมพระราชวังบวรมหาเสนานุรักษ์ กรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญขึ้นสถิตบนพระที่นั่งเศวตฉัตร ๙ ชั้นมีกลองชนะแตรสังข์ประโคมตามเวลา

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาททรงพระราชยานเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยกระบวนนำและตาม เสด็จไปพระราชวังบวรเสด็จประทับในพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย รับสั่งกับกรมสมเด็จพระบำราบปรปักษ์ครู่หนึ่งเสด็จเข้าไปข้างในพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และตำรวจทหารมหาดเล็กและมหาดเล็กบ้าง เสด็จไปทอดพระเนตรพระที่นั่งวสันตพิมานองค์เบื้องขวา พระที่นั่งวายุสถานอมเรศองค์กลาง พระที่นั่งพรหมศวรรังสรรค์องค์ซ้าย ๓ องค์นี้เรียงกันแต่เสด็จพระราชดำเนินองค์กลางก่อน องค์กลางนั้นเป็นที่ไว้พระอัฐิกรมพระราชวังรัชชกาลที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ บนพระที่นั่งวายุสถานอมเรศนี้เปิดโถงและตั้งปราสาทเล็ก ๆ เหมือนปราสาทโรงโขนเป็นที่ตั้งพระอัฐิกรมพระราชวัง ๓ องค์ แล้วเสด็จไปพระที่นั่งวสันตพิมานซึ่งเป็นที่ประทับของกรมพระราชวังที่ ๓ มีฉากเฟี้ยมกั้นเป็นห้องบรรทมมีพระแท่นเศวตฉัตร ๕ ชั้น และกั้นห้องซอกซิกมาก แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปตามระเบียงมุขรอบพระที่นั่งทั้ง ๓ องค์เรียกพระที่นั่งจตุรมุข ทิศตะวันออกชื่อบูรพาพิมุข มุขเหนืออุตตราพิมุข ตะวันตกปัจฉิมาพิมุข มุขใต้ทักษิณาพิมุข เสด็จ

มาประทับพระที่นั่งพรหเมศวรรังสรรค์เป็นคลังไว้เครื่องต่าง ๆ มีภูษาผ้าทรงของกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญเป็นต้น แล้วเสด็จไปทอดพระเนตรพระที่นั่งอิสเรศราชอนุสสร ซึ่งเป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวและ ณ ปีกนกเป็นที่ไว้พระอัฐิพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า ฯ และพระอัฐิกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ แล้วเสด็จไปทอดพระเนตรพระที่นั่งบวรปริวัตร์ แล้วเสด็จออกมาประทับพระที่นั่งอิสราวินิจฉัย เมื่อก่อนเสด็จออกมานั้น เจ้าพนักงานเชิญเสด็จกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระราชาคณะ พระราชาคณะพระครูฐานานุกรมเปรียญพิธีธรรมอันดับ ๑๐๐ องค์ ล้วนแต่พระสงฆ์ที่สถิตณวัดที่เป็นวัดอนุโลมในพระอัฐิพระบวรราชเจ้าทั้ง ๕ องค์เข้าไปนั่งอาสน์ เสด็จออกมาประทับทรงจุดเทียนนมัสการกรมพระปวเรศถวายศีล แล้วกรมพระปวเรศและพระสงฆ์ ๑๐๐ องค์สวดสัตตปริต ครั้นสวดมนต์แล้วทรงทอดผ้าไตร ๒๐ ไตร พระพรหมมุนีพระราชาคณะฐานานุกรมเปรียญอันดับที่อยู่วัดอนุโลมในพระอัฐิกรมพระราชวังบวรมหาสุรสีหนาท ๒๐ รูปสดับปกรณ์แล้วทรงทอดผ้าไตร ๒๐ ไตร หม่อมเจ้าพระธรรมุณหิศและพระสงฆ์วัดอนุโลมในอัฐิกรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพ ๒๐ รูปสดับปกรณ์ ทรงทอดผ้าไตร ๒๐ ไตร กรมหมื่นวชิรญาณพระสงฆ์วัดอนุโลมในพระอัฐิพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า ฯ ๒๐ องค์สดับปกรณ์ ทรงทอดผ้าไตร ๒๐ ไตร พระเทพโมฬีพระสงฆ์วัดอนุโลมในพระอัฐิ

กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญสดับปกรณ์ แล้วพระสงฆ์ถวายอดิเรก แล้วกลับไป โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ที่จะถวายพระธรรมเทศนาเข้าไปทรงจุดเทียนธูปเครื่องทรงธรรมพระธรรมไตรโลกถวายเทศนากัณฑ์หนึ่งจบ ทรงทอดผ้าไตรพระธรรมไตรโลกสดับปกรณ์แล้ว ทรงประเคนเครื่องกัณฑ์ต่าง ๆ เป็นอันมาก พระสงฆ์ถวายอดิเรก เวลายามเศษเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันจันทร์ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้า ๕ โมงพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งจักรีทรงพระราชยานไปประทับพระบวรราชวังเสด็จประทับพระที่นั่งอิศราวินิจฉัยทรงจุดเทียนนมัสการกรมพระปวเรศถวายศีลแล้ว กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณพระสงฆ์ ๑๐๐ องค์รับพระราชทานฉัน ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้ว ทรงประเคนหมากพลูธูปเทียนพระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอดิเรกแล้วกลับไป โปรดให้มีสดับปกรณ์เรือนร้อยออก ๕๐ เสด็จออกประทับพระที่นั่งมงคลาภิเษกริมพระที่นั่งอิศราเบื้องซ้ายทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ ๑๐ ตำลึง แล้วเสด็จขึ้นทรงโปรยข้างในอีก ๑๐ ตำลึง แล้วเสด็จออกประทับพระที่นั่งอิศราวินิจฉัยทรงสดับพระสงฆ์ถวายพระธรรมเทศนา พระโพธิวงศ์ถวายเทศนากัณฑ์หนึ่งจบทรงทอดผ้าไตรพระโพธิวงศ์สดับปกรณ์แล้วทรงประเคนบริกขารต่าง ๆ เป็นเครื่องกัณฑ์ พระสงฆ์ถวายอดิเรกแล้วกลับไป

เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และตำรวจมหาดเล็กทหารมหาดเล็กทอดพระเนตรในวังหน้าที่ตำหนักเก่าๆและที่ต่างๆ จนเวลาบ่าย ๔ โมงเสด็จพระราชดำเนินออกทางประตูสถานมนเทียรเสด็จไปทอดพระเนตรที่เรียกว่าโฮเต็ล แล้วเสด็จทรงพระราชยานกลับพระบรมมหาราชวัง เป็นการเสร็จบำเพ็ญพระราชกุศลในพระราชวังบวรเท่านี้

วันอังคาร ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาค่ำทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงจุดเทียนที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มีการสวดพระพุทธมนต์ในการฉลองเทียนพรรษาพระราชาคณะผู้น้อย ๒๐ องค์สวดพระพุทธมนต์ นอกนั้นไม่มีการอันใด

วันพุธ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้าวันนี้พระสงฆ์ราชาคณะตามเวรบิณฑบาตและพระองค์เจ้าพระ พระองค์เจ้าเณร หม่อมเจ้าพระ หม่อมเจ้าเณรและพระมหาดเล็ก พระข้าราชการที่อุปสมบทในพรรษานี้ และฐานานุกรมเปรียญอันดับเวรได้เข้าไปบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง ไม่ได้เสด็จลงและโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงประเคนที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระราชาคณะ ๒๐ รูปที่สวดมนต์เมื่อคืนนี้ได้รับพระราชทานฉันในการฉลองเทียนพรรษาไม่ได้เสด็จออก

เวลาบ่ายไม่มีอะไร

วันพฤหัสบดี ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงทรงบาตรพระองค์เจ้าพระ พระองค์เจ้าเณร พระข้าราชการและพระมหาดเล็กและพระบิณฑบาตเวรเช้าไปรับบิณฑบาต

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ เสด็จออกทางประตูแถลงราชกิจเสด็จไปประทับในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดเทียนธูปเครื่องนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล แล้วทรงประเคนอาหารภัตตกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสและหม่อมเจ้าพระ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๓๐ รับพระราชทานฉัน เสด็จลงจุดเทียนพรรษาและถวายพุ่มพระมหามณีรัตนปฏิมากรและพระพุทธรูปสำคัญ ๆ ในพระอุโบสถ ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้วเสด็จทรงประเคนพุ่มและเทียนร้อยและเครื่องสักการะต่าง ๆ อย่างเช่นเคยทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในวัสสการแด่กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยที่รับพระราชทานฉัน พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรกถวายพระพรลาถวายไป เจ้าพนักงานนำพระองค์เจ้าพระ พระองค์เจ้าเณร หม่อมเจ้าพระ หม่อมเจ้าเณร หม่อมราชวงศ์พระ พระราชาคณะที่เหลือจากรับพระราชทานฉันและพระราชาคณะพระครูหัวเมือง เมืองใกล้เมืองนนทบุรี ปทุมธานี นครเขื่อนขันธ์ นครชัยศรีเป็นต้น ขึ้นไปรับพุ่มและเทียนร้อยบนพระอุโบสถ แต่พระฐานานุกรมานุเปรียญครูพระพิธีธรรมพระ

ปริตนั้นรับทีระเบียง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ถวายเลี้ยงแต่เมื่อเสด็จพระราชดำเนินเข้าประตูวัดแล้ว และพระราชทานเทียนชะนวนแต่พระบรมวงศานุวงศ์ไปจุดเทียนพรรษาตามพระอารามหลวง เวลาบ่ายโมงเศษ เสด็จกลับขึ้นทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

เวลาเย็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงจุดเทียนพรรษาวัดพระเชตุพน วัดราชประดิษฐ์ วัดราชบพิธ

วันศุกร์ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

วันนี้เวลาเช้ามีการเลี้ยงพระกาลานุกาล ที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มีการสดับปกรณ์พระบรมอัฐิพระอัฐิไม่ได้เสด็จพระราชดำเนินออกบำเพ็ญพระราชกุศล โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปบำเพ็ญพระราชกุศล

เวลาบ่ายเดิมกำหนดว่าจะเสด็จพระราชดำเนินถวายพุ่มพระพุทธรูปและพระสงฆ์วัดบวรนิเวศน์วิหาร วัดราชบพิธ วัดราชประดิษฐ์ แล้วฝนตก จึงโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ไปถวายพุ่มทั้ง ๓ พระอาราม

วันเสาร์ แรม ๒ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกขึ้นทรงพระราชยาน ณ เกยหน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ดำเนิน

กระบวนเสด็จออกประตูศรีสุนทรเสด็จประทับท่าราชวรดิตถ์ มีพระบรมวงศานุวงศ์ที่มาเฝ้าส่งเสด็จพระราชดำเนินนั้นคือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช ๑ กรมหลวงเทววงศ์วโรประการ ๑ ข้าราชการนั้นคือ เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ ๑ เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ๑ เป็นหัวหน้าและมีข้าราชการอื่น ๆ อีกหลายนาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับตรัสกับเจ้าพระยาสุรวงศ์ และเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง เจ้าพระยาสุรวงศ์ทูลเกล้า ๆ ถวายกล้องส่องสองตาที่จัดซื้อมาแต่นอก แล้วทรงสั่งราชการด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช และกรมหลวงเทววงศ์วโรประการและเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง แล้วเสด็จทรงเรือพระที่นั่งเวสาตรี ใช้จักรออกจากท่าราชวรดิตถ์ขึ้นมาตามลำน้ำ พระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งตามเสด็จพระราชดำเนินมาในเรือพระที่นั่งนั้นคือ กรมหมื่นนเรศรวรฤทธิ์ ๑ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ๑ กรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ ๑ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ ๑ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ๑ กรมขุนนเรศรานุวัดติวงศ์ ๑ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ๑ พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ ๑ ข้าราชการนั้นคือ พระยานรรัตนราชมานิต ๑ เจ้าหมื่นสรรเพธภักดี ๑ หลวงนายศักดิ์ ๑ หลวงนายสิทธิ์ ๑ พระอินทรเทพ ๑ พระพิเรนทรเทพ ๑ จมื่นสราภัยสฤษดิการ ๑ และเจ้าพนักงานทหารพลเรือนต่าง ๆ พร้อม เวลานั้นกำลังน้ำลงเชี่ยวจัดเรือพระที่นั่งเดินทวนน้ำช้าไปมาก

ครั้นเวลาทุ่มเศษ ถึงพระราชวังบางปอิน ประทับเรือพระที่นั่งเวสาตรียังท่าน้ำแล้วเสด็จขึ้นบนพระราชวัง ประทับหน้ากระโจมใต้ต้นมะม่วง พระองค์เจ้าทองแถมถวัลยวงศ์และกรมการเฝ้าในที่นั้น หลวงพานิชพัฒนากร กับจีนเอียมบุตรเจ้าสัวติก กับนายนุดบ้านเกาะพระ เฝ้าทูลเกล้า ฯ ถวายของในที่นั้น มีพระราชปฏิสันถารบ้างเล็กน้อยตามสมควร พระราชทานรางวัลนายนุด ๒๐ บาท แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปหยุดประทับที่ต้นตะพานที่จะข้ามไปพระที่นั่ง เจ้าพระยาพลเทพเฝ้าอยู่ที่นั่น มีพระราชดำรัสด้วยเล็กน้อย แล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นข้างใน

วันอาทิตย์ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

วันนี้ไม่มีราชการอันใด ไม่ได้เสด็จออก

วันจันทร์ แรม ๔ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

วันนี้ไม่มีราชการสิ่งใด ไม่ได้เสด็จออก

วันอังคาร แรม ๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

ในวันนี้ มีการเลี้ยงพระถวายพุ่มเข้าพรรษา ณวัดนิเวศธรรมประวัติ เวลา ๕ โมงเช้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นดำรงราชานุภาพไปประเคนสำรับพระ พระสงฆ์ฉันที่ในพระอุโบสถ ๓๐ รูป ฉันที่การเปรียญ ๒๐ รูป ฉันที่ในศาลาข้างต้นพระมหาโพธิ ๒๐ รูป ฉันที่ในศาลาขวาข้างหน้าวัด ๒๒ รูป รวมพระสงฆ์ ๙๒ รูป

มาแต่วัดที่กรุงเก่าบ้าง ตำบลเกาะบางปอินบ้าง

ครั้นเวลาบ่ายโมง ๓ กับ ๓๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก เสด็จพระราชดำเนินมาหยุดที่ริมกระโจมใต้ต้นมะม่วง พระยาอนุรักษราชมนเทียรนำจีนทับ บ้านบางอีร้าเฝ้าถวายของ พระราชทานเงินรางวัล ๒๐ บาท แล้วเสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งเก๋งทองทั้งแท่ง มีเรือกลองและเรือกระบวนตามธรรมเนียม ออกเรือพระที่นั่งไปประทับท่าน่าวัดนิเวศธรรมประวัติแล้วเสด็จขึ้น เสด็จพระราชดำเนินเข้าประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเครื่องนมัสการ แล้วมีพระราชดำรัสเรียกเทียนในพานที่มหาดเล็กเอาตามเสด็จไปนั้นทรงจุดบูชา แล้วทรงจุดเทียน แล้วทรงตั้งเครื่องสักการะ มีพุ่มเป็นต้นไว้บนชั้น ถวายเป็นพุทธบูชา ครั้นแล้วเสด็จพระราชดำเนินมาถวายพุ่มแต่พระสงฆ์ มีพระธรรมราชานุวัตรเป็นประธาน มีพระราชดำรัสปราศรัยกับพระสงฆ์ทั้งปวงองค์ละเล็กน้อย พระสงฆ์ทั้งปวงสวดอนุโมทนาเสร็จแล้วกลับออกจากพระอุโบสถ แล้วเสด็จมาประทับตรัสกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระบำราบปรปักษ์ ฝ่ายพระสงฆ์ที่ยังไม่ได้รับพุ่มนั้นก็ผ่อนกันเข้าไปในพระอุโบสถทีละน้อย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จทรงประเคนจนครบกัน ครั้นทรงถวายพุ่มแล้วก็เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถ มาประทับที่ซุ้มพระคันธารราษฎร์ ทรงจุดเทียนธูปและสักการะบูชาเสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินมาประทับที่ซุ้มพระนาคปรก ทรง

สักการบูชาเสร็จ เสด็จมาประทับที่หอระฆังที่ตั้งพระสถูป ทรงสักการบูชาเสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนินเข้าในการเปรียญ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องสักการบูชาพระพุทธรูปเสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนินโดยทางข้างขวา ประทับที่ศาลาโรงเรียน ทอดพระเนตรเด็กเรียนหนังสือ พระราชทานเงินแจกคนละ ๒ สลึง แล้วเสด็จเข้าในหอพระไตรปิฎกทรงจุดธูปเทียนเครื่องสักการเสร็จแล้ว เสด็จขึ้นประทับทอดพระเนตรกุฎีกระจาดครั้งงานราชสมบัติครู่หนึ่ง แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกไปทอดพระเนตรกุฎีแถวข้างนอก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งให้ทำศาลาเด็กขึ้นใหม่อีกหลังหนึ่งแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรบ้านหลวงธรรมวงษ์ แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับเลี้ยวอ้อมมาทางข้างซ้ายทอดพระเนตรกุฎีเลียบนวัด เสด็จพระราชดำเนินอ้อมมาทางหน้าการเปรียญ เสด็จลงเรือพระที่นั่ง เรือพระที่นั่งออกจากท่ามาประทับท่าวัง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นหยุดประทับที่ริมกระโจมใต้ต้นมะม่วง หม่อมราชวงศ์ชื่นแลยายอิ่นบ้านแบ้งเผ้าถวายของ พระราชทานเงินรางวัลยายอิ่น ๑๒ บาท แล้วเสด็จพระราชดำเนินมายังท้องพระโรง ทรงพระปรารภในการที่จะเชิญพระเจ้าปราสาททองขึ้นศาลใหม่ เสด็จพระราชดำเนินตามเฉลียงทอดพระเนตรกะที่ ๆ จะปลูกโรงงิ้วเลื่อนในการขึ้นศาลใหม่นั้นครู่หนึ่ง เวลาบ่าย ๓ โมง ๓๐ นาทีเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ สมเด็จพระนางเจ้า แลพระนางเจ้า

เสด็จทรงเรือพระที่นั่งเก๋ง ไปประทับท่าน้ำวัดนิเวศธรรมประวัติ เสด็จขึ้นบนวัดเสด็จเข้าในพระอุโบสถทรงจุดเทียนธูปแลถวายเครื่องสักการเป็นพุทธบูชาแล้วเสร็จแล้ว เสด็จจากพระอุโบสถมาประทับการเปรียญ ทรงถวายพุ่มแด่พระสงฆ์ซึ่งจำพรรษาอยู่ณวัดนิเวศธรรมประวัตินั้น ครั้นเสร็จแล้วเวลาย่ำค่ำเศษเสด็จกลับขึ้นข้างใน

อนึ่ง จำนวนพุ่มที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ส่งขึ้นไปถวายพระที่เมืองลพบุรีนั้น ๒๕ พุ่ม

วันพุธ แรม ๖ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๕๘

ในวันนี้มีการขึ้นพระที่นั่งใหม่ ซึ่งเป็นที่พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีจะเสด็จอยู่ เวลาย่ำค่ำเศษทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นิมนต์พระสงฆ์เข้าไปเจริญพระพุทธมนต์ มีพระอมราภิรักขิตเป็นประธาน ๑ ฐานาเปรียญ ๙ รูป รวม ๑๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์บนพระที่นั่งชั้นบน พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการเข้าไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพักอยู่ชั้นล่าง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จลงมาประทับตรัสด้วยเจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ครู่หนึ่ง แล้วเสด็จมาประทับตรัสด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ ครั้นพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นไปบนพระที่นั่ง พระสงฆ์ถวายอดิเรกถวายพระพรลากลับ แล้วมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ขึ้นไปดูพระที่นั่งข้างชั้นบน เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการกลับออกจากพระราชวัง

วันพฤหัสบดี แรม ๗ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นิมนต์พระสงฆ์เข้าไปรับพระราชทานฉัน พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการก็เข้าไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในเวลานั้นด้วย ทรงจุดเครื่องนมัสการแล้ว พระอมราภิรักขิตถวายศีล แล้วพระสงฆ์ถวายพรพระ ครั้นจบแล้วทรงประเคนสำรับ พระบรมวงษานุวงษ์ก็ขึ้นไปปฏิบัติพระสงฆ์ตามธรรมเนียม ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้วทรงถวายเครื่องไทยทาน พระสงฆ์สวดอนุโมทนาถวายพระพรลาออก ครั้นพระสงฆ์ออกแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินลงมาชั้นล่าง เสด็จประทับที่เฉลียงข้าราชการเฝ้า มีพระราชดำรัสด้วยเจ้าพระยาพลเทพ พระสวัสดิวามดิฐ หลวงพานิชพัฒนากร จีนกิม จีนฮะสูน จีนเหม็น ๕ นายเฝ้าทูลเกล้าฯ ถวายของ มีพระราชดำรัสปราศรัยเล็กน้อย แล้วเสด็จมาประทับตรัสกับพระบรมวงษานุวงษ์ครู่หนึ่งแล้วเสด็จขึ้นเวลายำเที่ยงเศษ พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการกลับออกจากพระราชวัง

วันศุกร์ แรม ๘ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จทรงเรือพระที่นั่งบดเป็นกระบวนข้างใน มีเรือข้างในตามเสด็จทางประตูสาครประพาศไปออกคลองหลังเกาะไปตามลำคลองครู่หนึ่ง เวลายำค่ำเศษเสด็จพระราชดำเนินกลับทางเดิม

วันเสาร์ แรม ๙ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกระบวนข้างใน ลงทรงเรือพระที่นั่ง "สุตรู" ซึ่งจอดอยู่ยังท่าพระราชวัง ใช้จักรออกจากท่าขึ้นไปตามลำน้ำ หยุดประทับที่เกาะเรียน เสด็จขึ้นพร้อมด้วยกระบวนข้างในไปประทับไร่ข้าวโพด เสด็จประพาสในไร่ทรงหักข้าวโพด ครั้นทรงประพาสแล้วเสด็จกลับมายังท่าเรือพระที่นั่ง มีราษฎรมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททูลเกล้า ๆ ถวายของ พระราชทานรางวัลคนละเล็กน้อยตามสมควร แล้วเสด็จลงเรือพระที่นั่ง ใช้จักรล่องลงมาพระราชวังบางปอิน เวลาทุ่มเศษถึงพระราชวัง เรือพระที่นั่งประทับท่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นประทับที่ท้องพระโรง พระเทพผลูนำ "มิสเตอรอเรนซ์" คนขายแว่นตาเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงทอดพระเนตรแว่นต่าง ๆ แล้วทรงซื้อฉลองพระเนตร ๒ กล้องส่องล้องตา ๒ แล้วพระเทพผลูนำ "มิสเตอรอเรนซ์" ออก เสด็จประทับทรงพระอักษรอยู่ที่นั่นจนเวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันอาทิตย์ แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

วันนี้ไม่มีราชการสิ่งใด ไม่ได้เสด็จออก

วันจันทร์ แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเรือพระที่นั่ง "คอนไตเดอ" เสด็จพระราชดำเนินเป็นกระบวนข้างใน

ออกทางประตูสาครประพาศไปออกคลองหลังเกาะ เรือกลไฟจูงเรือพระที่นั่งแลเรือข้างใน ล่องลงไปตามลำน้ำ เลี้ยวเข้าในคลองเปรมประชากร เรือพระที่นั่งแลเรือข้างในแก้ออกจากเรือจูงพายเข้าไปในหนองบัว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประพาศหนองบัว ทรงเก็บดอกบัวและฝักบัว ครั้นทรงประพาศแล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ เวลาทุ่มเศษถึงพระราชวัง เสด็จขึ้น

วันอังคาร แรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

วันนี้ไม่มีราชการสิ่งใด ไม่ได้เสด็จออก

วันพุธ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

วันนี้ไม่มีราชการสิ่งใด ไม่ได้เสด็จออก

วันพฤหัสบดี แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงทรงเรือพระที่นั่ง "คอนโดเลอ" เสด็จพระราชดำเนินเป็นกระบวนข้างในออกประตูสาครประพาศไปออกคลองหลังเกาะ เสด็จพระราชดำเนินเข้าไปประพาศในคลองจิก ครั้นทรงประพาศแล้ว โปรดเกล้า ฯ ให้เรือไฟจูงเรือพระที่นั่งกลับ เวลาย่ำค่ำเศษถึงพระราชวัง เสด็จขึ้น

วันศุกร์ แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกท้องพระโรง มีพระบรมวงษานุวงษ์และข้าราชการเฝ้าบ้าง แล้วทรงพระราชหัตถเลขาเลื่อน ๆ แลทรงพระราชดำรัสด้วยพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการ ครั้นเวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น